T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI
SOSYOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİYOLOJİK İNDİRGEMECİLİK VE SOSYAL BİLİMLER: SOSYOBİYOLOJİ ÖZELİNDE BİR DEĞERLENDİRME

ABDULKADİR ÖNCEL
16737016

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ONUR GÜNEŞ AYAS

İSTANBUL
2019

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI
SOSYOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİYOLOJİK İNDİRGEMECİLİK VE SOSYAL BİLİMLER: SOSYOBİYOLOJİ ÖZELİNDE BİR DEĞERLENDİRME

ABDULKADİR ÖNCEL
16737016

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 15.05.2019
Tezin Savunulduğu Tarih: 30.05.2019
Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Onur Güneş Ayas	
Jüri Üyeleri	: Prof. Dr. Bedri Gencer	
	Doç. Dr. Alper Bilgili	

İSTANBUL
MAYIS 2019

ÖZ

BİYOLOJİK İNDİRGEMECİLİK VE SOSYAL BİLİMLER: SOSYOBİYOLOJİ ÖZELİNDE BİR DEĞERLENDİRME
Abdulkadir Öncel
Mayıs, 2019

Bu tezin amacı, toplumsal olanı açıklama arzusundaki sosyobiyoloji disiplininin genelde sosyal bilimlerle, özelde ise sosyolojiyle ilişkisini ele almak ve diğer canlı türleri üzerinde yapılan biyolojik çalışmaların insan eylemlerini ve toplumsal kurumları anlamak için yeterli ve uygun bir yöntemsel çerçeve sunup sunmadığını araştırmaktır.

Edward Wilson sosyal eylemleri doğal seçilim baskısı ve türünü devam ettirme mücadelesi olarak görüp biyolojiye indirgemektedir. Bu sebeple içgüdüsel davranışlarla ilgilenerek türler ve kültürlerarası farklılıkları değil yalnızca benzerlikleri gösterme eğilimindedir. Wilson toplumsal eylem üzerindeki kültür ve çevre etkisinin sınırlı olacağını ve bu sınırlı etkinin de her koşulda türün biyolojik kapasitesine ve özelliklerine bağlı kalacağını iddia etmiştir.

Her doğa bilimi disiplini gibi sosyobiyoloji de nesneler arası ilişkileri inceler ve insanın ve diğer canlıların dışarıdan birer nesne olarak gözlemlenebilecek boyutlarını ele alır. Natüralist (doğalcı) bir yaklaşıma sahiptir. Bir hayvan türünü ele alırken kullandığı yöntem ile insanı incelerken başvurduğu yöntem arasında hiçbir fark yoktur. Dolayısıyla insan türüne olan yaklaşımı da büyük oranda indirgemecidir. Doğa bilimleri olgular arasındaki nedensellikleri bularak neden sonuç ilişkisini açıklamaya çalışan bir yönteme sahiptir. Bu yöntemde nedensellik ilkeleri takip edilir ve nesnelerde tek düzenlilik olduğu varsayılır. Yorumlayıcı yöntem savunucuları doğa bilimlerinden farklı olarak sosyal bilimlerde aynı metodun kullanılamayacağını çünkü elimizde tek düzenlilik ilkesini bozacak olan insan, toplum, kültür ve tarih gibi kendi öznelliğine sahip bir araştırma nesnesinin olduğunu, araştırma nesnesinin bizzat kendi

çevresini anlamlandıran öznelerden oluştuğunu, kendi tekilliğine sahip olduğunu ve deneye açık olmadıklarını söyleyerek doğa bilimlerine itiraz ederler.

Bu itirazdan hareketle çalışmamızda sosyobiyolojinin kökenini açıklamaya gayret ettiği toplumsal eylem, olgu ve kurumları, örnekler üzerinden kendi yöntemleri aracılığıyla nasıl incelediği ele alınmış, sosyobiyoloji ile sosyal bilimler arasındaki yöntemsel farklar ortaya konulmuş ve bilhassa yorumlayıcı sosyolojinin metodolojik olarak bunları açıklamaya daha elverişli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyobiyoloji, Yorumlayıcı Sosyoloji, Sosyal bilim metodolojisi, biyolojik indirgemecilik

ABSTRACT

BIOLOGICAL REDUCTIONISM AND SOCIAL SCIENCES: AN EVALUATION ON SOCIOBIOLOGY

Abdulkadir Öncel
May, 2019

The aim of this thesis is to examine the sociobiology discipline which tries to explain the social realm, as well as sociobiology's relationship with social sciences in general and sociology in particular, and to investigate whether the biological studies on other species provide an adequate and appropriate methodological framework for understanding human actions and social institutions.

Edward Wilson reduces social actions to biology as a selective pressure and struggle to existence. Therefore, they are interested in instinctive actions and tend to show similarities, rather than inter-species and intercultural differences. Wilson claims that the cultural and environmental impacts on social actions would be limited and this limited effect would adhere to the biological capacity and characteristics of the species in all circumstances.

Just as all natural science disciplines, sociobiology examines the relationships between objects as well as the dimensions of human beings and other living things that can be observed as external objects. Sociobiology has a naturalist approach. There is no difference between the method being used to examine an animal species or human beings. Therefore, the approach to the human being is also considerably reductive. Natural sciences have a method trying to find causality between facts and explain the cause - effect relationship. It follows the principles of causality and it is assumed that objects have uniformity. This thesis argues that the method used in natural sciences cannot be used in social sciences since we have a research object having its own subjectivity, such as human, society, culture and history, which disrupts the principle of uniformity and thus they are not suitable for the experimentation.

Based on this objection, in our study, it is going to be discussed how sociobiology tries to examine the origin of social actions, facts and institutions on examples through its

own methods, also the methodological differences between sociobiology and social sciences are revealed and so in particular, it will be argued that interpretive sociology is more methodologically appropriate to explain them.

Key Words: Sociobiology, Interpretive Sociology, Social science methodology, biological reductionism

ÖN SÖZ

Sosyobiyoloji Türkiye'de sosyal bilimler açısından henüz çok çalışılmamış bir alandır. Beni bu alanda çalışmaya teşvik eden, değerli vaktini ayırıp büyük bir sabır ve ilgiyle beni dinleyen, çekinmeden yanına gidip sıkıntılarımı paylaşabildiğim, sorularıma içtenlikle cevap veren ve süreç boyunca çalışmaktan büyük keyif aldığım tez danışmanım Doç. Dr. Onur Güneş Ayas'a çok teşekkür ederim. Bilgi birikimi ve tecrübeleri ile bana tüm yüksek lisans eğitimim boyunca yol göstermesi ve ışık tutmasından ötürü kendisine minnettarım. Bu tezin her noktasında emeği olan hocamın bana göstermiş olduğu tahammülün hakkını ödeyemem.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bana kattıkları güzel şeyler için Prof. Dr. Bedri Gencer'e ve Doç. Dr. Şerif Esendemir'e de teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca yoğun temposuna rağmen bana zaman ayırıp tezimi dinleyen ve ufkumu açan fikirleriyle tezime katkı sağlayan saygıdeğer hocam Doç. Dr. Alper Bilgili'ye şükranlarımı sunuyorum.

Oldukça yoğun ve stresli geçen tez yazım sürecinde beni her daim motive edip, aynı zamanda bana tahammül edebilen anneme ve babama, tezi tamamlamak amacıyla işten ayrıldığım süreçte bana destek olan kardeşim Melikcan'a çok teşekkür ederim. Eğer bugün bir şeyi başarabildiysem onların vesilesiyledir. Tezimi okuyarak fikir veren ve düzeltmeler yapan Merve Ay ve Emre Sevçin'e ve ismi aklıma gelmeyip bu süreçte bana yardımcı olan diğer tüm yakın çevreme çok teşekkür ederim.

İstanbul; Mayıs, 2019 Abdulkadir Öncel

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **iii**
ABSTRACT ..... **v**
ÖN SÖZ ..... **vii**
İÇİNDEKİLER ..... **viii**
1. GİRİŞ **1**
2. DOĞA BİLİMLERİ ve SOSYAL BİLİMLER AYRIMI **8**
2.1. Bilimi Ortaya Çıkaran Hadiseler 8
2.2. Bilimsel Devrim 11
2.3. Bilimsel Yöntemin Felsefi Dayanakları 14
2.4. Disiplinlerin Sınıflandırılması ve Sosyal Bilimlerin Doğuşu 16
2.5. Sosyoloji 20
2.6. Metodolojik Yaklaşımlar 22
2.6.1. Sosyolojiye Pozitivist Yaklaşımlar 22
2.6.2. Sosyolojiye Hermenötik Yaklaşımlar 26
2.6.3. Sosyolojiye Biyolojik Organizmacı Yaklaşımlar 35
2.6.4. Karma Araştırma Yöntemi 37
3. SOSYOBİYOLOJİ **40**
3.1. İnsan Türünü Hangi Disiplin İncelemelidir? 41
3.2. Homo Sapiens'in Sosyal Böceklerle Kıyaslanması 43
3.3. Homo Sapiens'in Gelişimi ve Ön Adaptasyonlar 47
3.3.1. Kalıtım 49
3.3.2. Doğal Seçilim ve Çok Katmanlı Seçilim 50
3.3.3. İnsan Türünün Üreme Yolu Olarak: Seks 52
3.3.4. Kabilecilik 53
3.3.5. Saldırganlık ve Savaş 53
3.4. Kültür 55
3.4.1. Kültürel Patlama 56

3.4.2. Medeniyete Doğru 57
3.4.3. İnsan Doğası 58
3.4.4. İkilem 61
3.4.5. Kültür Nasıl Evrildi? 63
3.4.6. Dilin Kökenleri 65
3.4.7. Kültürel Çeşitliliğin Evrimi 67
3.5. Ahlak ve Özgecilik (Altruism) 68
3.6. Özgür İrade 72
3.7. Din 73
3.8. Sanatın Kökeni 78
4. SOSYOBİYOLOJİYE YÖNELİK ELEŞTİRİLER 81
4.1. Saldırgan İnsan Doğası ve Yabancı Düşmanlığı 81
4.2. Biyolojik Belirlenimcilik mi Yoksa İnsan Potansiyeli mi? 84
4.3. Genetik Süreklilik 86
4.4. Özgecilik 89
4.5. İnsanı Hayvandan Ayıran Özellikler 93
4.6. Doğum Kontrolü ve Ensest 96
4.7. Eş Seçimi ve Aşk 98
5. SONUÇ 104
KAYNAKÇA 109
ÖZ GEÇMİŞ 114

1. GİRİŞ

Sosyobiyolojinin kurucusu Edward O. Wilson'ın çalışmaları böcek toplumlarının incelenmesi üzerine kuruludur. Yapmış olduğu çalışmaların devamında bulgularını *Homo Sapiens* olarak adlandırılan insan türüne uyarlamaya çalışmıştır. ''Sosyobiyoloji'' terimini de *Sosyobiyoloji: Yeni Sentez (1975)* isimli kitabında "tüm sosyal davranışların biyolojik temelinin sistematik bir çalışması" (Wilson, 1975, 4) olarak tanıtmıştır. Wilson, *Homo Sapiens*'in toplumsal eylemlerine yönelik fikirlerini bir süre sonra yayımladığı kitabı *On Human Nature*'da (Wilson, 1978) geliştirmiştir. Wilson bu kitabında, diğer çalışmalarından farklı olarak insanı da incelemiş olduğu canlı türlerinin içerisine dâhil etmiştir. Oldukça geniş olan *Sosyobiyoloji: Yeni Sentez* isimli kitabının birinci ve son bölümünde insan türünün sosyal hayatı konusuna ağırlık veren Wilson bugüne kadar yapmış olduğu çalışmaları *Homo Sapiens*'e yani biz insanlara uyarlamaya çalışmıştır. Wilson, eylemlerdeki nörolojik veya psikolojik nedenlerden ziyade, hayvanların evrimini yönlendiren sosyal ve ekolojik nedenlere atıfta bulunmak için "eylemin biyolojik temelini" (Wilson, 1975, 5) vurgulamıştır. Wilson çalışmasında sosyal eylemlerimizin biyolojimiz tarafından belirlendiğini ve yönlendirildiğini, yani biyolojik donanımımızın eylemlerimizin temelini oluşturduğunu belirtmiş, bununla beraber çevresel ve sosyal etkilere de yan faktörler olarak işaret etmiştir. Bu bakımdan anlıyoruz ki sosyobiyoloji denen disiplinin çalışma alanı canlı sosyal eyleminin biyolojik yolla incelenmesidir. Bugüne kadar Wilson'ın böcekler üzerine yapmakta olduğu çalışmalar da biyolojik temelli olup böcek davranışlarının sosyal düzenlerine etkisi üzerinedir. Ancak Wilson'ın kitabında işaret ettiği tür insan türü olduğu zaman işler oldukça değişik bir hal almıştır. Yoğun tepkiler ve yer yer fiziki saldırı gibi kabalıklara da maruz kalan Wilson'ın eleştirilmesindeki temel neden insanların diğer canlı türleri gibi ele alınamayacağı yönündeki düşünce idi.

Biyolojinin bir kolu olan sosyobiyoloji, biyolojik açıdan türlerin sosyal davranışlarına odaklanmıştır. Bunu yaparken etoloji, ekoloji ve nüfus genetiği gibi birçok alandan faydalanmaktadır. Bu bakımdan disiplinler-arası bir alandır. Bununla birlikte

Wilson'ın sosyobiyoloji çalışması evrim ile yakın bir ilişki içerisindedir. Wilson, bugüne dek yapmış olduğu bütün çalışmaların hepsinde evrim temelli bir biyolojik yaklaşımı benimsemiştir. Bu anlamda insanların türemesine dair görüşü, doğal seleksiyon sisteminin tüm canlı türlerinde işlerliğinin sürdüğüne yöneliktir.

Sosyobiyologlar sosyal olayları ve eylemleri doğal seçilim baskısı ve türünü devam ettirme mücadelesi olarak görüp biyolojiye indirgemektedir. Bu sebeple içgüdüsel davranışlarla ilgilenerek türler ve kültürlerarası farklılıkları değil yalnızca benzerlikleri gösterme eğilimindedirler. Çevre etkisinin ve kültürün inşa ettiği bir zihin ve bilinç dünyasını göz ardı ederler. Sosyobiyologlar toplumsal eylem üzerindeki kültür ve çevre etkisinin sınırlı olacağını ve bu sınırlı etkinin de her koşulda türün biyolojik kapasitesine ve özelliklerine bağlı kalacağını iddia etmişlerdir.

Sosyobiyoloji Darwinci bir temele dayanmaktadır ve kimi biyologlar tarafından Neo-Darwinci bir yaklaşım olarak da ifade edilmektedir. Bunun sebebi Wilson'ın Darwinci yaklaşımın içerisine gen çalışmalarını da dâhil etmiş olmasıdır. ''Darwin'in aksine modern biyologlar genlere başvurabiliyor ve hatta davranış farklılıklarını da genetik farklılığa bağlayabiliyorlar'' (Trigg, 2005, 197). Wilson da genetik meselesi ile fazlaca ilgilenmiş, toplumsal eylemleri açıklarken çok kez genlere başvurmuştur. Nitekim sosyobiyoloji alanında sosyal eylemlerimizi belirleyen nihai unsurların genler olduğu düşünülmektedir. Bununla beraber Wilson'ın açıklamakta en çok zorlandığı davranış türü insanların eylemleri olmuştur. Biyolojik yaklaşımıyla diğer türlerde göremediği ve mantıksız gözüken *Homo Sapiens* eylemlerinin açıklanmasında genlere başvuran Wilson, diğer biyologlar ve sosyobiyoloji karşıtları tarafından genleri, açıklayamadığı toplumsal eylemleri açıklamak adına kullanmakla ve dayanaksız spekülasyonlar yapmakla itham edilmiştir.

Wilson sosyobiyolojiyi nüfus biyolojisi ile evrim teorisinin sosyal organizasyona yayılması olarak tarif ederken sosyobiyoloji iki ana temele oturur. İlki, belirli eylem özelliklerinin kalıtsal olduğudur. Yani belirli eylemlerin önceki nesillerden gen yoluyla aktarıldığı önermesidir. Akrabalarımızdan gelen gen özellikleri bizim eylemlerimizdeki belirleyici unsurlardan bir tanesidir. Bu anlamda sosyobiyolojinin en önemli sacayaklarından bir tanesi kalıtımdır. İkincisi ise, kalıtsal eylem tiplerinin doğal seçilimle ortaya çıktığıdır ve bu özellikler sosyobiyologlara göre türün evrildiği çevreye uyum sağlayabilmesine hizmet eder. Türün doğal seleksiyon sonrası doğal çevreye uyum sağlayabilen davranışlarla evriliyor olması yanlışlanabilen ya da test

edilebilen bir bilgi olmasa da bu maddedeki en temel varsayımdır. Çünkü çevreye uyum sağlayamaması evrilen türün en uygun form olarak kabul edilmemesine neden olur. Bu sebeple kalıtsal özelliklerimiz doğal seleksiyon yoluyla ve çevreye uyum sağlamış bir şekilde evrilmektedirler. Wilson'ın, Stephen Jay Gould gibi Sosyobiyoloji eleştirmenleri tarafından eleştiri oklarının hedefi olmasının bir nedeni de bu uyumcu ve adaptasyoncu yaklaşıma sıkı sıkıya bağlı olmasıdır. Eleştirmenler, sosyobiyologların bir tür genetik determinizme ve güçlü bir adaptasyona bağlı olduğunu ve öğrenme ile kültürün etkilerini göz ardı etme eğiliminde olduklarını ifade ederek eleştirilerini sürdürürler.

Bunun yanı sıra özellikle ifade edilmesi gereken önemli bir nokta da şudur ki Wilson sosyobiyoloji terimini kullanarak kendisine görece bir alan da sağlamıştır. Böylelikle bu alanda çalışan ve kendisine atıfta bulunmayan birçok farklı bilim adamını ve yaklaşımı bir araya toplamaya çalıştığı düşünülebilir. Çünkü Wilson'dan evvel de sonra da türlerin sosyal davranışlarına yönelik çalışmalar yapılmaktaydı. Bu anlamda "sosyobiyoloji" terimi bir neolojizmdi ve Wilson, bu terimi kendilerine atıfta bulunmak için kullanmayan bilim adamlarının çalışmalarına atıfta bulunmak için kullandı (Driscoll, 2018). O dönemde sosyobiyolog ifadesi de kullanımda değildi. Bu çalışmalar çoğunlukla davranışsal ekoloji olarak ifade edilmeye devam ediyordu (Krebs and Davies, 1978). Davranışsal ekoloji de hayvan davranışlarını adaptasyoncu ve evrimci bir yöntemle anlamaya çalışan bilim dalıdır. Hayvanlardaki davranışların kaynaklarını bulmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca şu noktayı da belirtmek gerekir ki zaman zaman Wilson'ın içerisinde bulunduğu tartışmalarda kullandığı sosyobiyoloji terimi dar anlamda yalnızca insan türünün eylemlerine işaret etmek için de kullanılmaktadır. Bununla birlikte, Wilson'un tasarladığı projeden etkilenerek, davranışların evrimini inceleyen çoğu modern projenin kendi başına çeşitli teorik ve metodolojik özellikler geliştirdiği görülmektedir (Smith ve diğerleri, 2001; Winterhalder ve Smith, 1992). Belki de bu durumda sosyobiyolojiyi anlamanın en iyi yolu, bu projelerin tarihi bir atası olarak kabul edilebilecek ''filogenetik" terimlerdir (Driscoll, 2018). Yani çeşitli organizma gruplarının birbirleriyle olan evrimsel bağlantılarının araştırıldığı disiplin olan filogenetik alanının terimlerinin genetik aktarıma önem veren sosyobiyoloji ile alakalı araştırmada yol gösterici olabileceği düşünülebilir. Sosyobiyolojinin oluşumunda etkisinin olduğu bir takım farklı disiplinler de olmuştur. Bunlar arasında insan davranış ekolojisi, ikili kalıtım teorisi

ve evrimsel psikoloji bulunmaktadır. Sosyobiyolojinin diğer bazı bilinen temsilcileri de Daniel Dennett, Sam Harris ve Ernst Mayr gibi bilim insanı ve yazarlardır.

Doğa bilimleri nesneler arası ilişkileri inceler. Bir doğa bilimi olarak biyoloji de insanın ve diğer canlıların dışarıdan birer nesne olarak gözlemlenebilecek boyutlarını ele alır. Bu bakımdan natüralist doğalcı bir yaklaşıma sahiptir. Bir hayvan türünü ele alırken kullandığı yöntem ile insanı incelerken başvurduğu yöntem arasında hiçbir fark yoktur. Bu bakımdan insan türüne olan yaklaşımı da akıllı bilinçli bir canlı türüne yaklaşıyor gibi değil herhangi bir nesneye yaklaşıyor gibidir. Bu da insanın potansiyelinin kavranması ve incelenmesi hususunda doğa bilimlerinin eksik yönlerinin olduğunu bize göstermektedir. Doğa bilimleri olgular arasındaki nedensellikleri bularak neden sonuç ilişkisini açıklamaya çalışan bir yönteme sahiptir. Nedensellik ilkelerini takip eder ve tek düzenlilik vardır. Yorumlayıcı yöntem savunucuları ise doğa bilimlerinden farklı olarak sosyal bilimlerde aynı metodun kullanılamayacağını çünkü elimizde tek düzenlilik ilkesini bozacak olan insan, toplum, kültür ve tarih gibi kendi öznelliğine sahip bir araştırma nesnesinin olduğunu ve bunların hepsinin kendi tekilliklerine sahip olduğunu söyleyerek doğa bilimlerine itiraz ederler. Hermenötik savunucuları insan, toplum, kültür ve tarih gibi alanlarda yapılacak çalışmaların kendi tekilliğinde incelenmesi gerektiği görüşünü savunmaktadırlar.

Doğadaki durumu metotları gereği olduğu gibi inceleyen doğa bilimcilerin insan türünü de yine doğada yaşayan herhangi bir tür gibi incelemelerinin belli başlı sorunlu noktaları vardır. Doğada var olan durumun idealize edilerek olması gereken durum gibi gösterilmeye çalışılması doğru değildir. Doğada iyi ya da kötü diye tanımlanabilecek bir şey yoktur. Bu sebeple doğadaki bir durumun varlığı insan türü için de ideal olanın aynı durum olduğu anlamına gelmemektedir. Bunun birinci sebebi insan türünün bilinçli bir varlık olmasıdır. Bilinç sahibi bir tür olan *Homo Sapiens* diğer canlı türlerinden farklı olarak kendisini ve yaşadığı ortamı algılama ve anlamlandırma yetisine sahiptir. Bununla birlikte insan türü kendisini başkalarının gözünden görebilme yetisi ile donanmıştır. Bu şekliyle herhangi bir canlı türünden farklı olarak yalnızca güdüleri ile değil aynı zamanda bilinci ile de sosyalleşmekte ve eylemlerini bu algılama ve düşünme süreçlerinin ardından sergilemektedir. Bu durumda sadece bilinç yönüyle insanoğlu diğer türlerden keskin bir şekilde ayrılmaktadır. Bu sebeple doğadaki diğer türler gibi incelenmesi indirgeyici ve eksik

olacaktır. Böyle bir yaklaşım kapsayıcı olmaktan yoksun olmakla beraber sosyal bilim metodolojisine göre de yetersiz kalacaktır. Ayrıca doğaya sürekli atıfta bulunan ve onu idealize eden natüralist bakış açısına sahip doğa bilimcilerin kültürleri ve toplumları olduğu gibi ele almayı reddederek belli kalıplara yerleştirmeye çalışması da kendi içlerinde bir ikileme işaret etmektedir. Bu sebeplerden ötürü de yorumlayıcı yöntem sosyal olanın incelenmesinde daha etkilidir.

Toplumlar, toplumsal kurumlar ve fenomenler insanlar tarafından anlamlandırılır. Bu sebeple, insan eylemlerinin anlaşılabilmesi için, doğa bilimlerinin yöntemlerinin yanı sıra sosyal bilimlere özgü yöntemlere de başvurulması gerekmektedir. Bu bakımdan bir diğer itiraz sosyobiyolojinin biyolojik indirgemeci yaklaşımınadır. Sosyobiyologlar insanı nesne olarak gören biyolojik yaklaşımla evrimsel süreci inceleyerek sosyal eylemi açıklayabileceklerini düşünmektedirler. Bu şekliyle sosyal eylemlerimizi nüfus içinde genimizi koruma çabası olarak görmektedirler. Bizim hipotezimiz insanın nesne olmasının yanında özne olarak çevresini anlamlandıran, bilinçli ve anlamlı eylemlere girişen bir tür olduğudur. Ayrıca insan türünün sosyal eylemleri içerisinde belli motivasyonları, anlamları ve değerleri barındırır. İnsanlar bu anlamlı eylemlerini toplumsallaştırarak bir kültürü inşa etmektedirler. Bu karşılıklı bilinç durumunun ortak bir ahlakı meydana getirmesi ve insan türünün karşılıklı yazılı olmayan bir anlaşma ile nasıl davranacağına yönelik bir kültür oluşturması söz konusudur. Çevresel faktörlerin ve kültürün yok sayılması ya da biyolojiye indirgenmesi sosyal olanı anlama çabamızın önünde bir engel teşkil edecektir. Diğer canlı türlerinin davranışlarını açıklamak için kullanılan yöntemler insan türünün eylemlerini anlamak ve açıklamak için yeterli olmayabilir. Bu tip açıklamalar belli eylemlerin biyolojik kökenlerini açıklayabilse bile anlamını açıklamakta aciz kalır.

Bu kısma kadar bahsetmiş olduğumuz indirgemeci ve belirlenimci tezlerin insan türünün tam olarak kavranamamasına sebep olmasının yanı sıra sosyobiyolojinin mevcut tezlerini takip edecek olduğumuzda ulaşacağımız toplumsal sınıflandırmadan da bahsetmek gereklidir. Belirlenimci bir yaklaşıma sahip olan sosyobiyoloji teorisi genlerin nesilden nesle aktarıldığı ve bu genlerin bizim toplumsal eylemlerimizde açık bir etkiye sahip olduğu tezine sahiptir. Bizim eylemlerimiz bir önceki nesilden bize sirayet etmiş olan genler neticesinde belirlenmektedir. Bu bakımdan sosyobiyoloji teorisinin en büyük tepkiyi topladığı alanlardan birisi de toplumsal eşitsizliği meşru göstermesi ve sosyal mobiliteyi neredeyse imkânsız hale getirecek bir teori olmasıdır.

Sosyobiyolojiden çıkarılabilecek bir başka önerme de sosyal tabakalaşmada alt sınıftan birisinin çocuklarının da yine alt seviyede olacak olması ve sosyal mobilitenin teorik olarak pek de mümkün gözükmüyor oluşudur. Bu tür önermelerin modern dünyanın gelmiş olduğu seviyede insanlar tarafından kabul edilmesi oldukça zordur. Bunun yanı sıra köleliğin, her ne kadar yasal olarak bulunmuyor olsa bile bu teorik düzlemde yeniden hayata geçirilmesi pek de olanaksız gözükmemektedir. Wilson'ın teorisi, bu noktada her ne kadar kendisini bu niyeti taşımakla itham etmiyor olsak bile, hâkim sınıfların eylemlerini ve statüsünü meşrulaştıran bir yaklaşıma sahiptir. Bu bakımdan da yine Wilson eleştirilerin odağı haline gelmiştir.

Bu tez üç ayrı bölüme ayrılacaktır. Sosyobiyoloji teorisine yapmış olduğumuz bu kısa girişin ardından tartışmamızın daha anlaşılır devam edebilmesi adına ikinci bölümde sosyal bilimlerin araştırma yöntem ve teknikleri incelenecektir. Bu sebeple ikinci bölümü sosyoloji alanının yöntemsel bakış açısının ve araştırma yöntemlerinin kavranmasına ayırdık. Bunu yaparken öncelikle bugüne kadar bilim alanının nasıl ortaya çıkıp geliştiği ve sosyal bilimlere nasıl ulaşıldığı anlatılacaktır. Daha sonrasında doğa bilimlerinin yöntemlerinin topluma uygulanmasına dayanan pozitivizm, bunun eleştirisine dayanan yorumlayıcı yaklaşım ve sosyobiyolojiyle ilişkisi açısından organizmacı yaklaşımı alt başlıklar halinde sunmaya çalışacağız. Bunların yanında pozitivist yöntem ile yorumlayıcı yaklaşımı bir arada kullanan karma yöntemi de tanıtma gayretinde olacağız.

Üçüncü bölümde sosyobiyoloji teorisini detaylıca ele alıp, ana hatlarıyla anlatmaya ve tanıtmaya çalışacağız. Bunu yaparken sosyobiyolojinin üzerine kurulu olduğu biyolojik gelişim evreleri ele alınacak olup ardından bu biyolojik temelde *Sapiens*'in kültürü nasıl inşa ettiği incelenecektir. Daha sonrasında ise sosyobiyolojinin konu edindiği dil, ahlak ve özgecilik, özgür irade, dinin ve sanatın kökenleri konuları tartışılacaktır.

Dördüncü ve son bölüm ise genel eğilimi sosyal bilimler üzerinde söz sahibi olmak olan sosyobiyoloji teorisine karşı geliştirilen tezler ve eleştirileri ele alacak olup, bu bölümde teorinin yöntem ve tezleri ile gerçekten sosyal bilim yapılıp yapılamayacağı tartışılacaktır. Bunu yaparken sosyobiyoloji teorisinin yöntem ve yaklaşımı ile toplumsal olguları açıklamaya çalışacağız. Böylelikle sosyobiyoloji teorisi toplumsal olguların anlamını kendi yaklaşımıyla tatmin edici bir şekilde açıklayabilecek mi bunu göreceğiz.

2. DOĞA BİLİMLERİ ve SOSYAL BİLİMLER AYRIMI

Bilim, insanoğlunun kendisiyle, çevresiyle ve doğayla ilgili olanı anlamada başvurduğu kaynaklardan bir tanesi olmuştur. Bugün hemen hemen her toplumda nüfuz sahibi olan bilim henüz ortaya çıkmadan evvel, çoğu bilgi türü dini açıklamalara dayalıydı. Aydınlanma'nın ortaya çıkması ve aklı öne çıkaran anlayışı ile birlikte, bilim de o dönemde hızlıca yükselişe geçerek zirveye tırmanır. Daha evvel ilahi kaynaklara dayanan epistemolojik anlayış, Aydınlanma Çağından itibaren rasyonel ve sorgulayıcı anlayışın ön plana çıktığı bir döneme girer.

Bilimsel devrimin yaşandığı yıllarda bilim kelimesi yalnızca bugün doğa bilimleri diye tarif ettiğimiz disiplinleri ifade etmekteydi. Disiplinlerin tasnifi ve ayrıştırılması ileri dönemde ortaya çıkan bir durumdur. Doğa bilimlerinin günümüzde gerilimli bir ilişki içerisinde bulunduğu sosyal bilimlerin nasıl ortaya çıktığı ve kendisine nasıl bir yöntemsel yol çizdiği de bu iki alanın ayrımının anlaşılmasında oldukça önemlidir.

Bu bölümde öncelikle bilimi ortaya çıkaran hadiselere değindikten sonra bilimsel devrimin oluşumundan söz edeceğiz. Ardından, bilimin nasıl ve hangi yöntem ile kurumsallaşma sürecine girdiğini ve disiplinlerin ayrıştırılması fikrine nasıl gelindiğini ele alacağız. Daha sonra ise sosyal bilimlerin ortaya çıkışını ve sosyolojinin kuruluşunu yöntemlerinin belirlenmesi süreci ile birlikte irdelemiş olacağız.

2.1. Bilimi Ortaya Çıkaran Hadiseler

Din bir inanç sistemi olmasının yanında aynı zamanda bir bilgi kaynağıdır. İnsanlığın en eski çağlarından beri insanlar için hep yönlendirici ve etkileyici bir kurum olmuştur. Bunun yanında aklı kullanma, bilgiyi sorgulama ve fikirler arasındaki bağlantıları sağlama adına bilim öncesi dönemde felsefe de önemli bir rol üstlenmiştir. Din ile uzun dönemler boyunca etkileşim halinde olan felsefe hem toplumları etkilemiş hem de toplumsal yapıdan etkilenmiştir. Bu bakımdan bilginin pratiğe geçirilişi toplumsal bağlamdan ayrı düşünülemez. Bilgi hangi toplumda pratiğe dökülüyorsa araştırmacıya başka bir analiz sağlar ki din-felsefe etkileşiminin pratiği dökülüşü de o topluma dair izler taşır (Köroğlu Cemile ve Köroğlu M. A, 2016, 2).

Rönesans, Kilise'nin otoritesinin sorgulanmaya başladığı, bilimde yeni bazı gelişmelerin ortaya çıkarak düşünsel bir dönüşümün yaşandığı bir milat olmuştur. Rönesans, Skolastik dönem ile deney ve gözlem gibi doğrudan doğa incelemelerinin, matematiksel hesaplamaların ve denkleştirme yöntemlerinin yapılmaya başlandığı bilimsel devrimin tam ortasında tam bir geçiş dönemidir (Gürel, 2001, 166). Coğrafi keşiflerin başlaması ve matbaanın bulunuşu yine bu dönemde olmuştur. Modern bilim anlayışının şekillenmeye başladığı dönemde insanlar araştırmaya ve sorgulamaya değer bir dünyada yaşadıklarına dair zihinsel bir ilerleme yaşamışlardır. Sanatta ve edebiyatta önemli gelişmeler yaşanmıştır. Skolastik düşüncenin tanımlamış olduğu doğa, toplum ve din anlayışı yerine sorgulayıcı ve düşünsel bir bakış gelmiştir. Bir anlamda Kilise bilgiyi tanımlama noktasında eski iktidarını kaybetmiştir. O tarihten itibaren günümüze kadar devam edecek yeni bir rasyonel ve sorgulayıcı yaklaşım zemini oluşmaya başlamıştır.

Rönesans ile birlikte on altıncı yüzyılda Kilise'ye karşı Reform Hareketi baş göstermiştir. Reform Hareketi Kilise'nin bozulan yapısına yönelik, ıslah etmek amacıyla yapılmış dinsel bir harekettir. Siyasal ve kültürel alandaki etkisi oldukça fazla olan Kilise'nin din dışı alanlara yönelik etkisini törpülemek maksadıyla böyle bir reform hareketi gerçekleştirilmiştir. Reform hareketinin etkisiyle, eğitim, Kilise'nin elinden alınmış ve yeni eğitim sistemi seküler bir tarzda tasarlanmıştır. Bu bakımdan Reform süreci dini bir hareket olmakla birlikte aynı zamanda oldukça sekülerleştirici bir harekettir.

Aydınlanma, Batı'nın geçmişiyle bağlarını yeniden kurup, dinin toplumsal ve kurumsal yapısının dönüştüğü bir dönemin ardından ortaya çıkar. On beşinci yüzyılda başlayan bu değişim süreci, toplumsal, entelektüel, sanatsal ve dinsel yapıları içerir (Köroğlu Cemile ve Köroğlu M. A, 2016, 4). Rönesans ve Reformun ardından rasyonel düşünme ve akılcılık ideal noktasına on sekizinci yüzyılda Aydınlanma düşüncesi ile çıkmıştır. Kant, '*Sapere Aude!*' kendi aklını kullanma cesareti göster cümlesinin aydınlanmanın mottosu olduğunu ifade etmiştir (Kant, 1784). Tam da Kant'ın ifade ettiği gibi Aydınlanma Felsefesi aklı her şeyin önüne koymuş ve akla sınırsız bir güven duymuştur. Deneysel yaklaşım yine bu dönemde üzerinde ısrarla durulan bir yöntem olmuştur. Bilimsel gelişimde büyük etki sahibi olan Locke, Bacon gibi aydınlanma filozofları aklın deney yolunu tercih edeceği görüşünde birleşmişlerdir. Bilimsel yöntemin temellerinin atılmasında aydınlanma filozofları etkili olmuşlardır. Daha

sonrasında bugünkü bilime ulaşana kadar da farklı düşünce akımları ve disiplinlerle bu yöntemsel bakış geliştirilmeye devam etmiştir.

Bilim zaman içerisinde her zaman ve koşulda doğru olanı ve doğanın yasalarını aramak şeklinde bir tanıma sahip oldu. Bilime o gün biçilen rol de toplumsal bir görevden ziyade Evren'i anlamak ve endüstriyel amaçların karşılanması yönünde idi. Görev, doğru ve kesin şekilde doğanın evrensel yasalarını keşfetmek idi. Böylelikle bugüne dek doğa karşısında çaresiz kalan insanoğlu doğanın yapısını öğrenerek doğa karşısında ayakta kalabilmeyi, onunla nasıl mücadele edebileceğini öğrenecekti. İlerleme dönemin gelişmekte olan teknolojinin başarılarını ve sınırsızlık duygusunu ifade eden kilit sözcüğüdür. Çünkü yeni yeni zincirlerinden kurtularak özgüven yakalayan insanoğlu, coğrafi keşifleri devam ettirirken zorlukları aşmak ve tüm Dünya'yı keşfedebilmek istiyordu. İlerlemenin sağlanabilmesi de ancak insanların korkularından sıyrılmasına ve sınırları aşmasına bağlıydı. Bu heyecan verici macera daha fazlasını isteyen insanın sınırsız hırsları ile Aydınlanma döneminde daha ileri bir boyuta taşınmış oldu. Dünya'nın sınırlılığına aldırış etmeksizin insanlar bu dönemde etki alanlarını ve egemenliklerini arttırmak istiyorlardı. Bunu yapmak için de ellerindeki araçları verimli kullanmaya özen gösterdiler. İnsanoğlunun Dünya üzerindeki etkisini arttırmaya başlaması bilim çalışmalarındaki motivasyonu kamçılamaktaydı. İnsanlığın bitmek bilmez arzu ve sömürme iştahı da aslında bilimin gelişmesine ve belirttiğimiz gibi o dönemin ifadesiyle ilerlemeye ön ayak olmuş oldu (Gulbenkian Komisyonu, 2012, 12-13).

Doğa bilimlerinin on yedinci ve on sekizinci yüzyıldaki ilk çalışmaları gökyüzü mekaniğinin incelenmesi üzerineydi. Doğa yasalarını tespit etmeye yönelik çalışmaları meşrulaştırmak isteyenler bilimle felsefe arasında bir ayrım yapmıyorlardı. Bilim meşruiyetini kabul ettirmeden evvel felsefenin nüfuzunu kullanıyordu. Bu şekliyle bilim ile felsefe arasında aslında çok da bir fark olmadığı yönündeki algı bilimsel yöntemin deney ve gözleme dayalı yapısı hakkında ortak kanaat oluştukça değişmiş oldu. Eşit ama farklı iki alan algısı yerini bilimin daha önemli bir alan olduğu görüşüne bıraktı. Bu durum zamanla felsefe ile bilim arasında hiyerarşik bir yapı oluşmasına neden oldu. Bilim yeni oluşan durumda felsefenin üzerinde bir noktada kabul edilmeye başlandı. Felsefe, bilim tarafından verili bilgiler üzerine odaklanan bir alan olmakla ve deneysel yöntemler kullanmamakla suçlandı. Felsefenin spekülasyon yapan bir alan olduğu algısı yerleşti (Gulbenkian Komisyonu, 2012, 14).

2.2. Bilimsel Devrim

Bilimsel devrim kısaca bugünkü modern disiplinlerin temelini oluşturan, disiplinlerinde düşünsel değişim sağlamış çalışmalar olarak tanımlanabilir. Bilimsel devrim sürecinde bilginin değişmez olduğu yönündeki inancın yitirilmesi, mevcut doğru kabul edilenlerin yeniden sorgulanmasına yol açtı. Böylelikle insanlık doğa yasalarını keşfederek, doğayı denetim altına alma noktasına geldi (Gürel, 2001, 150). Bu bağlamda, bilimsel devrim öncesinde düşün insanları ile zamanın bilgi iktidarını elinde bulunduran Kilise arasında yaşanmış olan tatsızlıkların temel kaynağı da skolastik bilginin nihai bilgi olmadığı yönünde ortaya konan tezlerdi. Önceden doğru kabul edilen veya Kilise tarafından belirlenen herhangi bir bilgi artık yapılan çalışmalar sonucunda yanlışlanabiliyordu. Dönemin zihinsel dönüşümünün sağlanmasındaki en önemli noktalardan biri de bu olmuştur. Artık her bilginin sağlaması yapılmaktadır ve yeniden tanımlanmaktadır.

Bu anlamda Kopernik'in, Kilise tarafından desteklenen Ptolemy (İslam Dünyası'nda bilinen adıyla Batlamyus)'nin Dünya merkezli sistemi yerine güneş merkezli kendi kozmolojik sistemini savunması da aslında Kilise'nin otoritesinin on altıncı yüzyıl itibariyle sorgulanmaya başlandığının göstergesidir. Kopernik devrimi Galileo, Descartes, Newton gibi önemli bilim insanlarını etkilemiştir. Kopernik'in ardından Galileo'nun Kilise ile yaşamış olduğu gerginlik bilim dünyasındaki dönüşümde önemli etkilere sahiptir. Çalışmalarıyla Rönesans dönemine damgasını vuran Galileo bugünkü bilim anlayışımızın gelişmesinde de büyük rol oynamıştır. Galileo düşünce tarihine üç önemli fikir ile damgasını vurmuştur.

> ''Birincisi, doğa kesin yasalara uyan olgularla doludur. İkincisi, astronominin gösterdiği gibi, devasa boyutlardaki bir mekanizma bile, gülle gibi sıradan ve aşina olduğumuz nesnelerin hareketlerinden çıkarsanmış olan yasalar temel alınarak yorumlanabilir. Bu nedenle zekâmız, doğal olayların deruni (iç) hakikatini kavrayabilir. Üçüncü ve son olarak, bu hakikatin özünde matematiksel olan yasalar yoluyla ifade edildiği göz önünde bulundurulduğunda, aynen geometri gibi hesaplama da, aklın ideal modelini oluşturmaktadır'' (Forti, 2004, 25).

Galileo'nun ortaya koymuş olduğu üç önemli fikir ile fizikteki genel hareket yasalarını formülleştiren Isaac Newton, yasaların evrensel uygulanabilirliğini matematiksel olarak bulmuştur. Kopernik'ten Kepler'e, Bacon ve Galileo'dan Descartes'a kadar kendinden önce gelen tüm bilim insanlarının çalışmalarını bir araya getirerek sentez yapan kişi olmuştur. Böylelikle Kartezyen rüyayı da gerçeğe dönüştürmüş, bilimsel devrimi tamamlamıştır (Capra, 1992, 64). Newton'un başarısı ile Evren'in hareket kanunları çözülmüş ve artık tamamen öngörülebilir bir doğa anlayışı gelişmiştir.

Newton'un deterministik ve matematiksel doğa bilimleri metodolojisini kurumsallaştırmasıyla da doğa artık tamamıyla nedenselliğe bağlı bir makine gibi algılanmaya başlamıştır (Okçu, 2013, 95).

Newton'dan sonra doğa bilimlerinin en önemli koşulu determinist yaklaşımıdır. Bu anlayışa göre aynı nedensellik ilkelerini takip eden olguların verdiği sonuç sürecin sonunda aynı olmalıdır. Determinizmin en temelde iki önemli varsayımı taşıması gerekir. Bunlardan birincisi tek düzenliliktir. Yani aynı tür nesnelerin benzer özellikleri taşıdığı varsayımıdır. Bu varsayımla doğada sonsuz sayıda bulunan varlık ve olaylardan incelenecek olanlar örneklem haline getirilerek genel bir kanıya ulaşılmaya çalışılmaktadır. İkinci varsayımı ise nedenselliktir. Doğadaki her olayın nedenini kendinden önce gelen olay ile açıklamadır. Doğa bilimcileri, nedensiz hiçbir şeyin var olamayacağına ve her olayın nedeninin kendisinden önce meydana gelmiş bir başka olay olduğuna inandıkları için, olgu ve olayların nedenselliklerini araştırmayı ve aralarındaki nedensellik ilişkilerini ortaya koymayı, bilimin amacı olarak saptamışlardır (Tolan, 1996, 193). Doğa bilimlerindeki nedensellik sorusu bu bakımdan sonsuz bir geriye dönüştür. Geriye dönerek kendisinden önce gerçekleşen olay ile bir sonraki olayı açıklama gayreti içerisindedirler.

Bu dönemle ilgili ifade edilmesi gereken en önemli konulardan bir tanesi, o dönemin bilim insanlarının başta Kepler ve Galileo sonrasında da Newton için yakıştırılan Kilise'ye karşı olma ve dinin etkisini yok etme rolleri hakkındaki kanının tam olarak gerçeği yansıtmadığıdır. Kilise'nin o dönemdeki otoritesi düşünüldüğünde Kilise'nin Evren hakkındaki görüşlerinin aksine farklı fikirlerin ortaya atılması ve Kilise'nin görüşünün hatalı olduğunun iması mutlaka bir gerilime neden olmuş olacaktır. Fakat burada bahsedilen isimlerin hiçbirinin direk olarak din ile sorunlu olduğuna dair bir emareye rastlanmamaktadır. Zannedildiğinin aksine Galileo ile Kilise arasında yaşanan gerilim Dünya'nın şekli ile ilgili değildir (Bilgili, 2018, 114). Galileo Dünya'nın düz olmadığını değil, Dünya merkezli Evren anlayışının doğru olmadığı iddiasında bulunduğundan ötürü Kilise tarafından yargılanmıştır. *Dialogo* isimli İtalyanca yazılmış eserinde bu görüşünü savunan Galileo, Engizisyon tarafından ev hapsine mahkûm edilmiştir. Kilise'nin Galileo'nun bu iddiasını reddederken Eski Ahid'e atıf yapmış olması konuyu bilim-din çatışması bağlamında okumaya istekli olanları bu şekilde düşünmeye itmiştir. Ancak Galileo atıfta bulunulan ayetlerin literal anlamıyla okunmaması gerektiğini düşünmüştür. Bu durumda Tanrı'nın uzuvlara

sahip olduğu gibi bir anlamın da çıkartılabileceğini, bunun da hatalı olduğunu ifade etmiştir (Bilgili, 2018, 114-115).

Bunun yanında Kilise, Tanrı'nın insana verdiği değer sebebiyle insanın yaşamakta olduğu Dünya'nın Evren'in merkezinde olması gerektiği fikrini de öne sürmüştür. Ayrıca Evren ile ilgili diğer ayetler literal olarak ele alınmıyorken bu ayetin literal olarak okunmasının ardından yatan başka şeyler olduğu ve bunların da dini olmadığı anlaşılmaktadır. Galileo'dan evvel de yine farklı isimler Dünya merkezli Evren anlayışını savunmuşken Galileo'nun en sert tepkiyle karşılaşan kişi olmasının sebeplerinden bir tanesi diğerlerine nazaran eserine çok fazla rağbet edilmesidir. Bunun yanında daha önemli bir başka sebep ise dönemin siyasi ve sosyal koşullarıdır. Galileo vakasının, Kilise'nin Protestan Reform hareketi sonucu güç kaybetmesinin hemen ardından gerçekleşmiş olması olaya verilen tepkinin dozunu arttırmıştır (Bilgili, 2010, 116-118). Ruse'un da ifade ettiği gibi Kilise bu dönemde daha fazla güç kaybetmemek adına daha baskıcı bir yaklaşım geliştirdi. Orta Çağ'da bilimsel çalışmaları finanse eden Kilise, Galileo döneminde radikal şekilde tavır değiştirerek kendisi gibi düşünmeyenlere karşı sert bir tutum sergilemiştir (Ruse, 2010, 42). Kilise'nin vermiş olduğu tepki dini saiklerle değil dönemin koşulları ile ilgilidir. Çatışma tezine aykırı bir başka durum da Galileo'nun inançlı bir Katolik olmasıdır. Savunması da pür bilimsel değil İncil'e atıfta bulunularak yapılmıştır (Bilgili, 2018, 120). Zaten o dönem Kilise ile gerilim yaşamış olan Galileo da yaptığı çalışmanın hedefinin İncil'i daha iyi anlamak olduğunu ifade etmiştir. Gerilimin sebebi kimin İncil'i daha iyi anladığı üzerinedir.

Çatışma tezini destekleyenler felsefede ‘‘duygulara başvurma’’ denilen metodu kullanmaktadırlar. Galileo'nun zindana atıldığı işkence gördüğü ve gözlerinin oyulduğu gibi gerçek olmayan ifadeler kullanmaktan çekinmemişlerdir. Ancak Galileo yalnızca ev hapsinde tutulmuş ve işkenceye maruz kalmamıştır. Bilgili'ye göre dindar bir bilim adamı olan ve İncil'in bilimsel teorisine karşı olduğunu düşünmeyen Galileo'yu dinin karşısına yerleştirmek de, Orta Çağ'da bilimsel çalışmaları finanse eden Kilise'yi bilim düşmanı ilan etmek de hakkaniyetli değildir. Ayrıca konunun Katolikliğin içinden geçmekte olduğu derin krize denk gelmiş olduğunu da belirtmek gerekir. Tüm bu detaylar Galileo vakasını din ile bilim çatışması olarak tanımlamanın gerçekçi olmadığını göstermektedir (Bilgili, 2018, 124). Ayrıca bilimsel devrimin tamamlayıcısı Isaac Newton, Tanrı'nın Evren'e koymuş olduğu düzeni anlamaya

çalıştığını ifade etmiştir (Doko, 18, 2011). Yine modern dönemde bilim yapan birçok isim aynı zamanda din adamıdır. Dolayısıyla, bilim adamlarının bilim yoluyla dini ve din adamlarını yendiği gibi bir hikâyeleştirmenin gerçeği yansıtmadığı ortadadır.

2.3. Bilimsel Yöntemin Felsefi Dayanakları

Aydınlanma döneminde tartışılan iki önemli epistemolojik mesele literatürde sık sık karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi bilginin kaynağı, ikincisi ise bilgiyi elde etme noktasında kullanılacak yöntemin ne olması gerektiği tartışmalarıdır. Bilginin kaynağının tespit edilmesi hususunda ilk göze çarpan düşünce idealizmin aklı merkeze alan yaklaşımıdır. Daha sonrasında ise realizmin bilginin kaynağını aklın dışında arayan bakışıdır. Ancak her ikisinde de rasyonel bakış vardır. Tartışma bilginin kaynağı üzerinedir. Aklın kendisi üzerine değildir. Bilginin nasıl elde edilmesi gerektiği yönündeki arayışta ise karşımıza çıkan rasyonalist felsefe ve Locke, Bacon gibi öncüleri olan ampirist yaklaşımdır. Modern bilim anlayışının temelini bu iki akım oluşturmaktadır. Nitekim disiplinlerin bugün hala varlığını sürdüren yöntemsel yaklaşımları o dönemin meyveleridir denilebilir. Günümüzde kullanılmakta olan bilimsel yöntemlerin kaynağının ne olduğu ve nasıl bir süreç içerisinde oluştuğunun da bilinmesi bugünkü tartışmaların anlaşılması açısından oldukça önemlidir.

Rönesans ve Reform dönemlerini izleyen Aydınlanma'nın on sekizinci yüzyılda Batı toplumları için Kilise'nin etkisini tamamen yitirdiği ve bilgiyi tanımlama yetkisinin tamamen bilime teslim edildiği bir rasyonelleşme çağı olduğunu ifade etmiştik. Akıl ön plana çıkarılmış, deneye ve gözleme dayalı bir yöntem benimsemiştir. Bu dönemde bilimde düz bir ilerleme çizgisi olduğu varsayılmıştır. Din, kültür ve diğer toplumsal kurumlar eskiden olduğu gibi bilgiyi tanımlayan değil bilim tarafından tanımlanan unsurlar olmaya başlamışlardır. Rasyonel bakış ele alınan her olgu ve olayda en önemli kıstas halini almıştır. Bilim adamına biçilen rol de rasyonel bakış açısına sahip, nedensellikleri takip eden, olgulara objektif yaklaşan, metafizik ve dogmalardan uzak duran insan tipidir. Bilim adamının kendisi ile araştırdığı şey arasındaki mesafe her zaman önemli bir kıstas olarak görülmüştür.

Doğa bilimlerine odaklandığımızda görüyoruz ki Newton'cu anlamda bir nesneleştirme söz konusudur. Evren'e bir madde gözüyle bakarak onun hareketlerini anlama çabası vardır. Bilimsel devrimle birlikte doğanın belli yasalarla işlediğinin keşfi ve daha sonrasında buradan hareketle gelişen Evren araştırmaları genel itibariyle

bilim dilinin matematik olduğuna yönelik kanaati oluşturmuştur. Newton'cu fiziğin tasvir ettiği belirli yasalara dayanan mekanik model Evren'in bir madde olduğu fikrine dayanmaktadır. Bu anlamda Evren yasalarının nasıl işlediği ve Evren'in çalışma sistemi anlaşılmaya çalışılmıştır.

Doğa bilimlerinde Evren'e ve doğadaki diğer incelenecek olan şeylere yönelik nesnel bir yaklaşım söz konusudur. Gözlem ve deneye dayanan bir araştırma metodu uygulanır. Bu deneysel yöntemde değerler ön planda değildir ya da yalnızca Kuhn'un paradigma kavramına karşılık gelecek olan o dönemdeki yöntemin içerisinde barındırdığı değerlerin ön planda olduğu söylenebilir.[1] On yedinci yüzyılda Bacon'ın olgu ve gözlem kullanılarak ulaşılacak yasa veya teori olarak ifade etmiş olduğu yöntem benimsenir. Teorilere olguları gözlemleyerek ve deney yoluyla ulaşılabileceği fikri konusunda bir görüş birliğine varılmıştır. Bu ilk dönemin genel bilimsel yöntem anlayışını ifade etmektedir. Bu yöntem ile bilimin tümevarımcı bir yöntemi olması gerektiği düşüncesi oluşmuştur. Ayrıca olması gerekeni veya arzulananı değil olanın aranması ve doğanın gerçeklerini bulmaya çalışırken ön yargılardan sıyrılmış bir şekilde hareket edilmesi gerekmektedir.

Belirli tür kuramları bilimsellikten dışlamak için hangi kuramın bilimsel olup hangilerinin bilimsel olmadığına karar vermeyi sağlayacak bir ölçüte gereksinim olmuştur. Bu sebeple doğru bir kıstas oluşturabilmek adına bilimi kendi anlatım formuyla evrensel, kanun türünde anlatımlar ve matematiksel ifadeler olarak görmek oldukça yaygın hale gelmiştir. Ancak bu yöntem zamanla sınırlayıcı bulununca, bilimi yöntemiyle (metodoloji) tanımlamanın daha uygun olacağı sonucuna varılmıştır (Topdemir ve Unat, 2008, 1). Bacon'a göre, insanoğlunun bugüne dek doğa karşısında çaresiz kalışının sebebi aklının yetersizliği ya da doğanın karmaşıklığı değil, yanlış bir

[1] "Paradigma, öncelikle temel bir bilimsel başarıdır ve bu başarının içinde hem bir teori hem de deneyin ve gözlemin sonuçlarına yönelik birtakım örnek uygulamalar vardır. Daha da önemlisi, açık uçlu bir başarıdır, zira hâlâ yapılması gereken her türden araştırma mevcuttur. Ve son olarak, kabul görmüş bir başarıdır, yani üyelerinin artık onunla rekabet etmeye ya da ona alternatifler yaratmaya çalışmadığı bir grup tarafından kabul edilmiştir." Thomas S. Kuhn. 2010. Bilimsel Araştırmada Dogmanın İşlevi. ed. Bekir Balkız ve Vefa Saygın Öğütle. **Bilim Sosyolojisi İncelemeleri: Temel Yaklaşımlar, Kavramlar Ve Tartışmalar.** çev. Barış Yıldırım. Ankara: Doğu Batı Yayınları: 208. Paradigma kavramı ayrıca belli metafizik kabulleri, değerleri ve teorileri de içerisinde barındırmaktadır. Paradigmanın değişimi bunların da değişimini getirecektir. Bu açıdan Kuhn'a göre hiç değer yargısı barındırmayan bir paradigma ve içerisinde bulunan bilimsel metod söz konusu değildir. Bird, Alexander. [11.06.2019]. Thomas Kuhn. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2013 Edition), ed. Edward N. Zalta. http://plato.stanford.edu/archives/spr2013/entries/thomas-kuhn/. Daha fazla bilgi için bkz: Bilgili, Alper. 2013. Sosyal Etkenlerin Bilimsel Bilginin Oluşumundaki Rolünün Analizi: Kuhn ve Güçlü Program Örneği. Doktora Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

yöntemi kullanmasıdır (Tekeli S. ve diğ. 2011, 227). Descartes da bugüne kadarki başarısızlığın sebebini Skolastiğin insanları yanlışa götürmesi olarak görmüştür. İnsanların doğru yöntemle doğayı kontrol ederek mutlu olabileceğini ifade eden Descartes, yöntemin insanın öznel değer ve bilgilerinden arınmış bir yol olması gerektiğini düşünmektedir. Bunu yapabilmek adına da yöntemsel kuşkuculuğu önermiştir (Tekeli S. ve diğ., 2011, 231). Yöntemsel kuşkuculuk ile kastedilen şey de kesin bir noktaya ulaşana kadar her şeyden kuşku duymaktır. Aksi takdirde doğru yöntemin bulunamaması insanı çaresiz duruma düşürecektir endişesi ile Bacon ve Descartes gibi isimler doğru yöntemin bulunmasına oldukça büyük önem vermişlerdir. Ancak burada cevap bulunması gereken en önemli soru Evren'in yasalarını çözme noktasında hangi yöntemin kullanılması gerektiğidir ve hangi yöntemin en doğru yöntem olduğudur. Bu bağlamda tarihin değişik dönemlerinde bilimin metodolojisi üstüne çalışmış pek çok bilim ve düşün insanıyla karşılaşılmaktadır. Roger Bacon, Francis Bacon, Rene Descartes, David Hume, Immanuel Kant ve John Stuart Mill bu alanda çalışmış önemli isimlerden bazılarıdır (Topdemir ve Unat, 2008, 1). Görüldüğü gibi Bilimsel Devrim'den bu yana metodolojik tartışmalar hep var olmuştur. Dünya tarihinin en önemli fikir insanları yöntemsel tartışmaları önemsemiş, insanlığın ilerleyememesini uygun metodun kullanılmamasına bağlamışlardır. Bu bakımdan yöntemsel tartışmaların önemi büyüktür ve önemli fikir adamları tarafından insanlığın ilerlemesi de buna bağlanmıştır.

2.4. Disiplinlerin Sınıflandırılması ve Sosyal Bilimlerin Doğuşu

Sosyoloji biliminin doğuşunda rol oynayan unsurlara bakacak olduğumuzda bunların Endüstri Devrimi ve Fransız İhtilali olduğunu görürüz. Sosyoloji on dokuzuncu yüzyılın başında batı toplumları köklü bir değişim içerisindeyken gelişmeye ve felsefeden ayrılmaya başlamıştır. Bu dönemde yalnızca siyasi bir değişim değil aynı zamanda toplumsal düzenin de değişimi vuku bulmuştur. Fransız İhtilali ile birlikte yaşanan süreçte Kilise etkisizleştirilmiş ve aristokrasi çökertilmiştir. Yaşam biçimleri, aile yapıları, kültür ve eğitim sistemleri de değişime uğramıştır. Dönmeye başlayan bir çarkın ilk hareketin ardından bütün dişlileri hareket ettirmesi gibi bütün dişliler harekete geçerek toplu bir değişim süreci başlamıştır (Özkalp, 1993, 45-46).

Bu değişim sürecine sırayla İngiltere, Fransa ve Almanya girmiş ve endüstrileşme başlamıştır. Endüstrileşmenin etkisiyle şehirleşme yaşanmış ve eski yaşayış

biçimlerinden farklı bir yaşam düzenine girilmiştir. Eski düzen köklü bir değişikliğe uğramıştır. Büyük kentler kurulmuş ve farklı bir örgütlenme sistemine geçiş yaşanmıştır. İnsanlar küçük kasabalarından topraklarını bırakıp büyük şehirlere göç ederek kendilerini yeni kurulmuş olan fabrikaların kucağına atmışlardır. İnsanların alışık oldukları düzenin yerine bilmedikleri yeni bir düzen gelme süreci ile bu değişimin sebebiyet verdiği endişe ve kafa karışıklıklarının tam ortasında değişen toplumsal şartların ele alınması için sosyal bilimler alanına ihtiyaç olduğu fikri oluşmuştur. ‘‘Simon bütün kuramsal çalışmalarını, içinde bulunan siyasi krizin sebeplerini araştırmak, buhranın neden çıktığını açıklayabilmek ve o kriz nedeniyle gelecekteki düzeni önceden görebilmek amacıyla yapmıştır’’ (Özkalp, 1993, 47). Bu noktada Fransız İhtilali’nin Simon’u da oldukça etkilediği anlaşılmaktadır. Çalışmaları göz önüne alındığında bu ihtilalin oldukça köklü bir değişimin de habercisi olduğunun farkına varmıştır. Bu siyasi hareketin yeni bir toplum tipi yaratacağını öngörmüştür. Sosyal değişimin toplumda ahlaki bir değişimi de getirecek olduğunun farkında olan Saint Simon bilim adamlarına ve sanayicilerin toplumda yol gösterici olacaklarına inanmıştır (Özkalp, 1993, 47).

‘‘19. yüzyılın entelektüel tarihine her şeyden önce, bilginin disiplinlere ayrılması ve meslekleşmesi, yani yeni bilgi üretmek ve bilgi üretenleri yeniden üretmek üzere devamlılık gösteren kurumsal yapıların oluşturulması süreci damgasını vurmuştur’’ (Gulbenkian Komisyonu, 2012, 16). Disiplinlerin ayrılması on dokuzuncu yüzyılın bilim alanındaki en önemli gelişmelerinden bir tanesiydi. Bu süreci gerçekleştirmek için bir sistem tasarlanması gerekiyordu. Bunun da üniversiteler üzerinden yapılmasına karar verilmiştir. Yapılması planlanan Fransız Devrimi’yle başlayan hızlı kültürel ve sosyal değişim ve dönüşümlerin sınırlandırılması, kontrol altına alınması ve rasyonelleştirilmesidir. Bu sebeple de sosyal bilimler alanlarına yoğun bir yönelim gerçekleşmiştir. Üniversitelerde iki farklı alana da yer ayrılmıştır. Disiplinlerin ayrılması ile amaçlanan bir başka nokta ise her disiplinin kendi alanında uzmanlaşmasıyla beraber birbirlerinden ayrıştırılmış olan disiplinlerinin üretkenliğini arttırmaktı. Böylelikle hiçbir alan birbirinin içerisinde erimeyecek ve her disiplinin verimli şekilde bilgi üretmesi sağlanacaktı (Gulbenkian Komisyonu, 2012, 15-16).

Hatırlatmak gerekirse bilimsel devrimin yaşandığı dönemde bilim denilince insanların aklına gelen tek şeyin bugün bizim doğa bilimleri diye tarif ettiğimiz fizik, kimya, biyoloji vb. disiplinler olduğunu ifade etmiştik. Daha sonraki yıllarda sosyal bilimlerin

ortaya çıkmasındaki başlıca sebeplerden birisi Evren'in kontrolünün ardından toplumsal olanın da kontrol edilmesine yönelik arzu ve istektir. Zamanla bu iki alan birbirinden ayrıldı, her disiplin kendi alanında özelleşti, hatta farklı alt alanlara bölündü. Sosyal bilimler özerk bir alan olarak sınıflandırılmaya başlandı ancak yöntemsel bakış ve yaklaşım itibariyle doğa bilimlerinden farksızdı. Olgulara yaklaşımı saf bir gerçekliğe ulaşma düşüncesiyle toplumun içerisindeki din, kültür ve gelenek gibi faktörlerden sıyrılarak toplumsal araştırmayı yapmak yönündeydi. Doğanın evrensel yasalarının keşfedilmesine çalışıldığı gibi toplumun evrensel yasalarına da ulaşılarak ideal toplumsal sistemin bulunması amaçlanmaktaydı. Metodolojik olarak da doğa bilimlerinin yöntemini benimseyen bir yaklaşım söz konusuydu. Bu bakımdan o dönemde doğal dünya nasıl açıklanıyorsa toplumsal dünya da aynı şekilde açıklanmalıdır şeklindeki görüş öne çıkmaktaydı. Bu da insana ve topluma doğadaki nesneler gibi bakılması sonucunu doğurmuştur. Çünkü amaç ampirik gözleme dayanan tekrar ettiğinde aynı sonucu verecek olan yasalara ulaşmaktır.

On sekizinci yüzyılın sonlarından itibaren tarih felsefesi alanındaki çalışmaların toplumsal düşünceye büyük katkıları olduğu kabul edilmektedir. Dönemin en popüler alanlarından birisi tarih felsefesi alanı idi. Bu alandaki çalışmalar bilim dünyasındaki paradigmaları etkileyecek düzeyde önemli çalışmalardı. Bottomore tarih felsefesinin toplumbilime olan katkısını felsefi ve bilimsel olarak ikiye ayırmaktadır. Felsefi katkısını ilerleme ve gelişme nosyonu, bilimsel alandaki katkısını ise tarihsel dönemler ve toplumsal tipler kavramları olarak ifade etmektedir. Nitekim Bottomore'a göre devlet ile toplum arasındaki ayrımın yapılması da ilk olarak tarih felsefecilerine aittir. On sekizinci yüzyılın sonu ve on dokuzuncu yüzyılın başında bu ayrım dönemin tarih felsefecileri tarafından daha net şekilde ifade edilmiştir. Devlet ve sivil toplum arasındaki ayrımın daha fazla vurgulanması insanların toplumsal meseleler hakkında daha fazla kafa yormaya başladığı ve bu alanı önemsediği döneme denk gelmektedir. Nitekim o dönemde Hegel ve Saint Simon gibi önemli isimler dönemin düşünce dünyasına damga vurmuşlardır. Bu düşünürler hem o dönemdeki hem de daha sonraki dönemlerdeki sosyal bilimcileri etkilemiştir. Saint Simon'un öğrencisi olan Auguste Comte başta olmak üzere daha sonrasında Durkheim ve Weber'de bu etkileri görebiliriz (Bottomore, 2000, 5-6). Bu anlamda tarih felsefesi sosyal bilimlerin doğuşunda büyük bir etkiye sahiptir. Sosyoloji alanının ortaya çıkmasında modern

anlamda temel alınabilecek en önemli kaynaklardan birisi olarak tarih felsefesi sayılabilir.

Saint Simon ve Auguste Comte ortak çalışması ile modern anlamda belli bir düzeye getirilmiş olan pozitif felsefe anlayışı sosyal bilimlerin de doğa bilimleri gibi toplumun genel yasalarını keşfedebileceğine dair bir inanca sahiptir. Bunu yapabilmesinin koşulu olarak sosyal bilimlerin, doğa bilimlerinin kullandığı deney ve gözleme dayalı yöntemi kullanmasına bağlı olduğunu düşünmektedirler. Comte'un genel sınıflaması da bakış açısı da bu yöndedir. Daha sonrasında ise pozitivist geleneğin en son halkası olarak Viyana Çevresi gelir. Carnap'ın önderlik ettiği grubun öne çıkan en önemli özelliği metafizik karşıtlığı ile doğrulamacı yaklaşımlarıdır. Bilim olan ve olmayan arasında keskin bir ayrıma giden gruba göre *a priori* (verili) ya da gözleme açık olmayan şeyler gözlem malzemesi kabul edilemez. Bu açıdan bilim somut şekilde tanımlanmış, gözlemlenebilen şeylerle sınırlandırılmış ve metafizikten sıyrılmış olmalıdır. Evren'i keşfetmeyi ve kontrol etmeyi sağlamış bu yaklaşım daha sonrasında sosyal bilimler alanıyla insanı ve toplumu da keşfedecektir ve sosyal bilim tam bir bilim hüviyeti kazanacaktır.

Yeni kurulmakta olan toplum bilimi disiplinin, antik dönem filozoflarının akıl yürütme yöntemleri ile toplumsal sorunlara çare bulamayacağı, sorunların çözümü ve toplumsal standartları keşfedebilmesi adına kesinlikle pozitif bir disiplin olması gerekliliği fikri ön plana çıktı. Bu bakımdan yeni toplum biliminin kullanacağı yöntemi belirlemek üzere Newton fiziğine yönelindi. Disiplinlerin olabilecek en fazla şekilde determinist bir karaktere sahip olması sağlanmak isteniyordu. Böylelikle yapılacak çalışmada hem pozitif bir alan oluşturulmuş olacak hem de hata payı oldukça düşük olacaktı. İnsan ve doğa bilimlerinin arasında sosyal gerçekliklerin incelemesi olarak tanımlanan dallar, sanat ve edebiyat fakültelerinin içinde yer alan tarih (idiografik) ve doğa bilimlerine daha yakın duran toplum bilimi (nomotetik) bulunuyordu. Toplum biliminin kurulmaya çalışıldığı o dönemde tüm alanlar bir epistemolojik süreç içerisine girerek kendi bilgi sistemlerini tanımlamaya çalışıyorlardı. Tüm disiplinler hızlı bir ayrışma süreci içerisine girdi. Bugün sosyal bilimler alanının içerisinde sınıflandırdığımız disiplinlerin birçoğu daha önce başka disiplinlerin altında incelenmekteydi. Daha sonrasında bu alt dallar bilgi türlerindeki farklılaşma nedeniyle disiplinlere ayrılmaya başladılar (Gulbenkian Komisyonu, 2012, 17-18).

Sosyolojinin en önemli kaynaklarından biri ‘‘doğal bilimlerin yöntemlerinin beşeri alanların incelenmesinde uygulanabileceğine ve uygulanmak gerektiğine, beşeri olguların sınıflandırılabileceğine ve ölçülebileceğine olan inancın güçlenmesi’’ (Bottomore, 2000, 6) dir. Doğa bilimlerinin başarısı ve dönemin siyasi değişiklikleri de dikkate alındığında toplumların değişim dinamiklerine çok fazla inandığı bir dönem yaşanmakta olduğu gerçeği söz konusudur. Bu bağlamda toplumu inceleyen sosyoloji kendisine bu sorunlara çare bulma iddiası ile özerk bir alan sağlamaya başlamıştır (Bottomore, 2000, 6).

2.5. Sosyoloji

Sosyoloji kelimesini ilk kez*‘‘Cours de Philosophie Positive’’* isimli eserinde 1839 yılında kullanan Auguste Comte, sosyolojinin isim babasıdır. ‘‘Comte’a göre sosyoloji hem pozitif felsefenin anahtar taşıdır ve hem de insanın niteliğine ait gerçek bir bilimdir. Sosyoloji sosyal olaylara özgü asli kanunların pozitif yönden incelenmesini belirler’’ (Dönmezer, 1978, 33). Comte, sosyal olanı inceleyeceğini söylediği sosyoloji alanını tam da tanımladığı gibi pozitif bir açıdan ele almış ve diğer doğa bilimleri ile ilişkilendirmiştir. Bu ilişkilendirmeyi kullanmış olduğu sosyal statik ve sosyal dinamik gibi kavramlardan anlayabilmekteyiz. Hocası ‘‘Saint Simon’un sosyoloji alanındaki üstün yerinin bir özelliği de sosyal fizyoloji, aksiyon halinde toplum kavramlarını getirmiş olmasıdır’’ (Dönmezer, 1978, 33). Simon’un, Comte’un düşünce gelişiminde büyük etkisi vardır. Comte, pozitivist felsefe ile uyumlu hale getirmeye gayret ettiği sosyoloji disiplinini diğer doğa bilimleri disiplinleri gibi bir bilimsel statüye kavuşturmak istiyordu. Daha sonrasında ise bu disiplini diğer tüm disiplinlerin üzerinde yer alacak bir noktaya taşımak arzusundaydı. Tam da bu sebeple sosyoloji için bilimlerin kraliçesi ifadesini kullanmıştır.

Comte’ un sınırlarını belirlemeye ve sistematik hale getirmeye çalıştığı pozitif bilgi o dönem kendi bilgi hiyerarşisindeki teolojik ve metafizik bilgiye karşı bir savaş halindedir. Comte ampirik bilginin dışındaki bilgi türlerine çizgi çeker. Sosyolojinin üreteceği bilgiyi, akıl yoluyla ve sistematik araştırma neticesinde ulaşılmış, bir ilahi kaynağa dayanmayan toplumsal dünyanın bilgisi olarak tanımlar. Bu bilgiye deney ve gözlemle ulaşmayı hedeflemiştir. Kendi bilgi hiyerarşisini belirleyerek önceki dönemle ilişkilendirilebilecek olana karşı kendini tanımlar. Bu şekilde kendi felsefesi aslında kendi sosyoloji anlayışını da oluşturmuştur.

‘‘Sosyolojiye ismini vermeden önce onu toplumsal fizik olarak adlandıran Auguste Comte, bu yeni bilim dalının, özellikle fizik, kimya, biyoloji gibi doğa bilimlerinin uyguladığı pozitif yöntemi uygulaması gerektiğini öne sürmüştür’’ (Tolan, 1996, 11). Comte sosyal fizik disiplinini ya da daha sonraki ismi ile sosyoloji disiplinini toplumu inceleyen bir disiplin olarak tanıtmıştır. Nitekim ilk verdiği ismin sosyal fizik oluşu ve daha sonrasında da verdiği ismin sonuna -loji (logy)- kısmını eklemesinden yapacağımız çıkarım kendisin sosyoloji disiplininin diğer bilimlerinden farksız olacak şekilde gelişebileceğine ve doğa bilimleri gibi bir bilim dalı olacağına inandığının göstergesidir. Bunun yolunun da sosyolojinin diğer doğa bilimleri fizik, biyoloji vd. eser vermiş disiplinlerin metotlarını kullanmasından geçtiğini düşünüyordu. Ona göre sosyoloji de deney ve gözleme dayanarak bilimsel şekilde toplumu inceleyebilirdi. Fizik yasaları gibi toplumsal yasaları da keşfedebilmek bu şekilde mümkün hale gelebilirdi. Fizikteki ayrımları toplum alanına taşımaya çalıştığının en güzel kanıtı toplumsal düzeni statik ve dinamik diye ayırmasıdır. Sosyal statik ile toplumsal düzeni, sosyal dinamik terimi ile de toplumsal ilerlemeyi incelemeyi düşünmüştür. Comte’a göre böylelikle toplumsal yasalar ve toplum arasındaki bağlantı çözülerek uygun düşen açıklamalar daha kolay şekilde yapılabilecekti (Tolan, 1996, 11-13). Bu sağlanırsa doğaya hâkim olunduğu gibi topluma da hâkimiyet sağlanmış olacaktı. Ayrıca o dönem yaşanan buhranlar ve karışıklıklar yaşanmayacak, sorunlar daha en baştan çözümlenecekti.

Büyük Britanya ve Fransa’da görülen ayrışmaya karşın Almanya’da sosyal bilimler siyaset, iktisat ve sosyoloji gibi disiplinlerin bir arada çalıştığı devlet bilimleri (*Staatswissenschaften)* adıyla anılıyordu. Ancak yirminci yüzyılın başlarında artan baskılar ve dışardan gelen değişim etkileri ile Alman sosyal bilimi, Büyük Britanya ve Fransa'daki disiplinlerin ayrışmasına ayak uydurmaya başladı. Devlet bilimlerinin Max Weber gibi öncüleri, Alman Sosyoloji Derneği'nin kurulmasına öncülük ederek, 1920'lerde sosyal bilimler (*Sozialwissenschaften)* teriminin devlet bilimleri (*Staatswissenschaften)* teriminin yerini almasını sağladılar. O dönemden itibaren Comte’un sosyoloji bilimi işçi sorunlarına, düzensizliklere ve diğer sosyal problemlere çözüm bulmayı sağlayacak toplumsal yasaları arayan bir disiplin olarak benimsenmiştir (Gulbenkian Komisyonu, 2012, 25).

2.6. Metodolojik Yaklaşımlar

Bu bölüme kadar sosyal bilimlerin doğuşuna kadar yaşanan gelişmeleri ele aldıktan sonra sosyal bilimlerin ve sosyolojinin hangi gelişmelere ve koşullara bağlı olarak ortaya çıktığını da ifade etme gayretinde olduk. Ardından ilk sosyoloji çalışmalarının neyi hedeflediğini de ortaya koyarak sosyolojik yöntem arayışının hangi süreçlerden geçtiğini göstermek istedik. Bundan sonrasında ise bu yöntem arayışının nasıl devam ederek günümüzde bulunduğu noktaya ulaştığını göstermek isteriz. Bu bölümle birlikte, sosyolojinin mevcut yöntemlerini pozitif, yorumlayıcı ve biyolojik organizmacı yaklaşımlar üzerinden işlemeye çalışacağız. Sosyobiyolojiye odaklanan tezimizde sosyal bilimlerin araştırma yöntemlerinin hangi süreçler sonunda ve ne şekilde ortaya çıktığını özellikle ön plana çıkarmaya çalıştık. Bununla sosyobiyolojinin biyoloji temelli açıklamalarıyla sosyolojinin mevcut var olan yöntemleri arasındaki gerilimi ortaya koymayı amaçlıyoruz. Böylece sosyolojinin bireyi ve toplumu nasıl ele aldığını da göstermiş olmayı hedefliyoruz. Oldukça kompleks bir araştırma teknik envanterine sahip olan sosyoloji disiplininin yöntem arayışları esnasında ortaya çıkan biyolojik organizmacı görüşlerle bir sonraki bölümde tanıtacağımız sosyobiyolojinin yöntemlerinin nasıl benzerlik gösterdiğini ve yorumlayıcı yöntemin bireyin anlaşılmasında nasıl daha iyi ve yeterli olduğunu da ifade edeceğiz. Bununla birlikte son dönemde ortaya çıkan pozitivist ve hermenötik yöntemi bir arada kullanma gayreti içerisinde olan karma yöntemden de bu bölümde bahsetmiş olacağız.

2.6.1. Sosyolojiye Pozitivist Yaklaşımlar

Sosyolojinin doğuşu sırasında en gözde yaklaşım pozitivizmdi. ‘‘İki asır önce Bacon'un kuralları, Descartes'in görüşleri, Galilee'nin buluşlarıyla insan zekâsında ortaya çıkan büyük değişim pozitif felsefe anlayışının başladığı zamandır’’ (Comte, 1964, 223). Pozitivizmin kurucusu, Comte’un asistanlığını yapmış olduğu Saint Simon’dur. Genel olarak pozitivizmi geliştiren ve sistematik hale getiren kişi Comte olduğu için kuruculuk da kendisine atfedilir. Fakat Cemil Meriç *İlk Sosyolog İlk Sosyalist Saint Simon* (2006, 217) isimli eserinde Comte’dan yapmış olduğu alıntıda pozitif mektebin kurucusu olarak Saint Simon’u işaret eder. Auguste Comte pozitif düşüncenin kendisinin üç hal kanunu diye belirttiği evrelerin ilk ikisinin (Teolojik ve Metafizik) ardından ortaya çıktığını ve bunlara karşı geliştiğini ifade eder. Auguste

Comte'un toplumlar için ifade etmiş olduğu üçüncü evre pozitif evredir. Bu üçüncü evrede değerden arınmış bir şekilde tabiatın ve insanlar âleminin gözleminin yapılması vardır. "Bilimin yalnızca doğrudan deney yoluyla bilinebilen, gözlenebilir büyüklüklerle ilgilenmesi gerektiğini ileri sürer'' (Giddens, 2000, 7). Çünkü pozitivizm, ''bir şey varsa ölçülebilir, ölçülebilir ise öngörülebilir ve model olabilir fikrinden hareket eden bir bilim felsefesidir'' (Kirman, 2011, 257). Olgulardaki düzenlilikleri anlamayı ve bu yolla gözlemlediği alandaki yasaları keşfetmeyi amaçlar.

İngiltere, Fransa ve Almanya gibi Avrupa ülkelerinde de 19.yüzyıl pozitivist felsefenin yaygınlaşmaya başladığı yıllar olmuştur. "Yeniçağın başlarında önce Kepler ve Galileo'nun sonrada Newton'un getirip, yerleştirdikleri bilim ilkeleri ve yöntemleri yavaş, yavaş bütün doğa alanlarına uygulanmıştı'' (Gökberk, 1998, 410). Fransız Devriminin gerçekleşmesi, bilimdeki ilerlemeler ile meydana gelen teknolojik gelişmelerin artması ve endüstrileşmenin yaygınlaşmasının ardından pozitivizmin toplumsal alanda da benzeri gelişmeleri vadetmesi, çevrelerin yönünü pozitivizme doğru çevirmiştir. Bilim insanları artık tüm doğayı pozitif yöntemler ile araştırmaktaydı. Nitekim bunun karşılığını da bilim ve teknolojideki gelişmeler ile almaktaydılar. Bu dönemde oldukça etkili olan pozitivist yöntem bilim çevrelerinin birçoğu tarafından artık tartışmasız tek bilimsel bilgiye ulaşma yöntemi olarak kabul görmekteydi. Toplumsal alanın da bu yöntem ile incelenmesi gerektiği fikri hâkim olmuştur. Bu sebeple toplumu inceleyecek olan yeni sosyal bilimin de doğa bilimlerinin yöntemini kullanması gerektiği konusunda herhangi bir tereddüt yaşanmamıştır.

Pozitivizmin kökleri aslında modern dönemin çok öncesine gider. Batı entelektüel gelişimi incelendiğinde Platoncu bir görüşün hâkimiyeti gözlenir. Bu Platoncu görüşün ardından Pozitivizm, Platoncu görüşe hem daha seküler hem de ampirist bir boyut getirmiştir. ''Daha spesifik olarak, pozitivizm, Platon'un orijinal felsefi motivasyonunu, Newton'un Mesih figürü işlevi gördüğü Hristiyan kurtuluş hikayesinin sekülerleşmiş bir versiyonuyla yansıtır'' (Ritzer, 2007, 3545). 1830'larda Auguste Comte'un kendi bilim felsefesini ifade etmek için ortaya koymuş olduğu pozitivist hareketini 1930'ların Viyana Çevresi'nin mantıksal pozitivizmi takip etti. Bu iki akım arasında bir ayrım yapılıyor olsa da her iki akım da denetlenmeyen aklın kullanılmasının pratik olumsuz sonuçlara yol açabileceği ortak duyarlılığını paylaşıyorlardı. Bu açıdan her iki dönemdeki temsilciler de aklın kendi kendini

yıkacak bir şüpheciliğe düşmemesi adına bundan sonraki gelişmeleri yapılandırmak istiyordu. Bu gelişmeleri yapılandırırken de aslında yapmak istedikleri, belli ilkeler doğrultusunda pozitivist düşünceyi temellendirmekti (Ritzer, 2007, 3545). ‘‘Pozitif felsefe Fransız ve Alman ussalcılığının yokedici eğilimlerine karşı bilinçli bir tepkiydi- bir tepki ki Almanya’da özellikle sertti. Eleştirel eğilimleri nedeniyle, Hegelci dizge ‘negatif felsefe’ olarak adlandırıldı’’ (Marcuse, 2000, 258). Comte ve takipçilerinin klasik pozitivizminden, Viyana Çevresinin mantıksal pozitivizmine giden süreçte sosyoloji ve diğer beşeri bilimlerdeki nicel ve istatistiksel eğilimlere kadar bu felsefenin etkilerini gözlemleyebiliriz.

Comte'un kurmuş olduğu kendi sosyoloji düşüncesi ile nihayete erdiği düşünülen pozitif felsefe yani pozitif bilimlerin teorisi sanayi toplumlarının işleyişinin anlaşılması adına düşünsel bir temel sağlamayı amaçlamaktadır. Comte’un bu bilim anlayışı teoloji ve metafizikten arındırılmış pozitif yani bilimsel bilginin dışsal izlenimlerine dayanıyordu ve nihai nedenlerden ziyade olgulardaki düzenlilikler olarak anlaşılan yasaların keşfedilmesine yönelik bir çabayı ifade ediyordu. Endüstriyel devrimin doğumunu belirleyen büyük kriz bağlamında ortaya çıkmış sorunların yükselişine çare bulmaya yönelik bir arayıştı. Pozitivizmin odaklandığı nokta bireyler değil toplumdur. Yapılmak istenen toplumun yasalarını keşfederek toplumsal sorunlara çözüm aramak ve toplumun kontrolünü sağlamaktır. Ancak toplumsal araştırmalarda doğaya benzer bir düzenlilik bulmak doğa bilimlerinde olduğu kadar kolay değildir. Kültürel çeşitlilik nomolojik bir teori kurulmasını güç hale getirir.

Daha geniş anlamda, pozitivizm, pozitif bir yaklaşımı öneren ve sosyal alan dâhil olmak üzere bilgi iddialarının gözlemlenebilir olaylardan elde edilebilecek şeylerle sınırlandırılması gerektiği konusunda ısrar eden bir düşünce sistemidir. Ancak tabi ki sosyal olanın nesnel olarak düşünülüp ele alınmasında zorluklar vardır. Sosyal gerçekliğin bir içsel, öznel, boyutu vardır ve sosyolojinin kendisi sosyal bir olgudur, böylece sosyoloji için bilgi konusu kendi nesnesinin bir parçasıdır. Bu konularla boğuşan klasik sosyoloji için, bir toplum bilimi imkânsız değildi, ancak özel özelliklere sahipti ve diğer bilim dallarında indirgemecilik olmadan modellenemedi (Turner, 2006, 450). Doğa bilimlerinin yönteminden etkilenen bu yaklaşım toplumsal meseleleri incelemekte oldukça zorlanmıştır.

Durkheim kendisini pozitivist olarak nitelemese de pozitivizmi sistematik hale getirerek sosyolojide uygulanabilir hale getiren kişi olmuştur. Baert'e göre, Durkheim kendisini Comte'dan ayırır. Ona göre Comte uygun emprik araştırmalar yapmaz. Toplumlar arasındaki zengin çeşitliliğinin farkında değildir (Durkheim, 1983, 89-90'dan aktaran Baert, 2017, 27). Bu bakımdan Durkheim kendinden önceki pozitivistlerden toplumsal çeşitliliği kabul etme noktasında ayrışır. Toplumun özerkliğini kabul eder. Bu bağlamda doğa bilimlerinin terminolojisinin yerine toplumu anlamak için yeni bir sosyal bilim terminolojisi geliştirme noktasında çaba göstermiştir.

''Durkheim'a göre bilme biçimleri, yani bilginin oluşum yolları, hatta düşüncelerimizin ana kategorileri, belirli düzeylerde toplumsal koşullar tarafından biçimlendirilir'' (Tolan, 1996, 27). Durkheim araştırmacının bu toplumsal koşullar etrafında şekillenmiş düşünce kategorilerinden elinden geldiğince kurtulmak zorunda olduğunu düşünmüştür. Toplumsal hayatımız kurumlar etrafında şekillenmiş bilgi yükü içerisindedir. Aile, din, eğitim, siyasi partiler vb. birçok kurum hakkında toplumsal hayatımız bilgilerle doludur. Bu bakımdan inceleme nesnemizi araştırırken kavramsal üretimi etkilememesi adına objektif yaklaşıma önem verilmesi gerekmektedir. İncelenecek araştırma konusu hakkında hiçbir şey bilinmiyormuşçasına yaklaşılması toplumsal tasavvurların etkisini ortadan kaldırmasa da azaltacaktır (Tolan, 1996, 27).

Durkheim nedenselliği öne çıkarmıştır. Sosyal bilimler de belirli metotlara sahiptir ve bu metotları kullanarak nedensel ilişkileri bulmaya gayret eder (Bilgili, 2013, 17). Nedensellik, Durkheim için tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Çünkü salt olguya ait fonksiyonunun ortaya çıkarılması o olayı açıklamış olmaz. Bunu açıklayacak olan nedenselliktir. Bu bakımdan Durkheim'ın doğa bilimleri benzeri neden sonuç ilişkisini takip ettiğini ifade edebiliriz. Durkheim'a göre, toplumsal olguların tıpkı nesneler gibi incelenmesi gerekir ve bir toplumsal olgu diğer bir olgu ile açıklanabilir. Doğa biliminde olduğu gibi incelenen olguya dışardan ve hiçbir şey bilinmiyormuşçasına yaklaşılmalıdır. Araştırmacının öznel yargılarından kurtularak araştırılan konuya yansız bir şekilde yaklaşmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca toplumsal olgu ve olayların bütünün içindeki fonksiyonunun da ne olduğu büyük önem arz etmektedir (Tolan, 1996, 28-29).

‘‘Durkheim’a göre, diğer doğa bilimlerinde uygulanan deneysel yöntemin sosyolojide farklı bir nitelik alması gerekir. Çünkü toplumun bütünü üzerinde gözlem yapılabilir, ama deney yapmak olanak dışıdır’’ (Tolan, 1996, 29). Bu bakımdan doğa bilimci bir deneysel yöntemin uygulanamayacağı sosyolojide incelenen olgunun diğer olgu ve olaylarla olan ilişkisini keşfetmeye gayret etmelidir. Birbiri ile ilişkisi olan olguların açıklanmasında değişkenler söz konusu olacaktır ve bu değişkenlerin açıklanması gerekmektedir. Örneğin, intihar araştırmasındaki intihar olgusu bağımlı bir değişken olacakken buna bağlı olarak intiharla ilişkilendirilebilecek medeni durum bağımsız bir değişken halini alacaktır (Tolan, 1996, 29). Durkheim birbiri ile ilişkili değişkenlerin nedenselliklerini bularak toplumsal yasalara ulaşmayı planlamış böylece sosyolojiyi doğa bilimleri kadar güçlü bir bilim haline getirmek istemiştir.

Toplumsal olguları sayısal olarak belirtebilmek için yapılan detaylı araştırmalar çağdaş sosyolojide nicel araştırmalar olarak ifade edilir. Bu sayısal araştırmalar doğa bilimlerinin yöntemlerinin yeni sosyal bilime uygulanması hedefi ile örtüşmektedir. Sayılarla ifade edilebilen doğru ve güvenilir bir ölçüm yapma gayreti söz konusudur. Bu yöntemi sistematik şekilde kullanan ilk kişi Durkheim olmuştur. Kendisi kullanmış olduğu sayısal veri analizi ile intihar araştırmasını gerçekleştirmiştir. İntihar gibi karar alma aşaması oldukça bireysel gözüken bir olgunun nasıl toplumsal temelleri olduğunu göstermiştir.

2.6.2. Sosyolojiye Hermenötik Yaklaşımlar

Alman düşünce geleneğinin sosyal bilimler alanında yapmış olduğu ilk ve en önemli katkılardan birisi doğa bilimleri ile kültür bilimlerini ayırması olmuştur. Kültür bilimlerinin, doğa bilimlerinden yöntemsel olarak farklı olduğu şerhini düşmesi açısından Alman İdealizmi ile başlayan gelenek önemlidir. Dilthey, Kant ve Hegel gibi yazarlar bu ayrıma vurgu yapmışlardır. Bu vurguları ile doğa bilimlerinden ayrılan sosyal bilimlerin araştırma yöntemi üzerine tartışmaların başlamasına vesile olmuşlardır.

Tarihsel olarak çok önceye dayanan Hermenötik, Hristiyanlıktaki kopyalanmış ve değiştirilmiş temel metinlerin özünü yakalayıp bulmak amacıyla geliştirilmiş filolojinin altındaki bir teknikti. Metnin asıl anlamını yakalama gayreti taşıyordu. Ancak on sekizinci yüzyıla gelindiğinde yalnızca araçsallaştırılmış bir alana dönüşmüş olan hermenötik yöntem metinsel anlamın yorumlanmasına doğru yöneldi. Bauman,

hermenötik alanının adeta bir sanat eserinin öznesinin zihnindekileri kavramak olarak ele alınabileceğini anlatmak istemektedir.

> ‘‘Kant’ın tüm biliş süreci içinde öznenin hayati rolü, (ki bu da, bireyin kendi toplumsal kimliği ile alakalı her şeyin tek hukuki sahibi olarak sosyo-politik tesisinin ardından gelmiştir) hakkındaki keşfini, çok geçmeden her sanat eserinin arkasındaki sanatçının, her bir yaratının ardındaki düşünen ve hisseden bir şahsiyet olarak keşfedilmesi izledi’’ (Bauman, 2017, 12).

Hermenötik yaklaşımın metne sadık kalarak yapmış olduğu yorumlayıcı açıklamanın ötesine geçerek aslında metnin içerisine gizlenmiş noktalara nüfuz etmesi beklenmekteydi. Sosyal bilimlerin, doğa bilimlerinin metodunu benimsemesine yönelik eleştiriler on dokuzuncu yüzyılın başlarında doğa bilimlerinin başarısı sebebiyle fazla dikkat çekmiyordu. Ancak, doğa bilimlerinin başarı hikâyesine en yüzeysel bakışta dahi açığa çıkartılabilecek olan bir özellik, bilimsel hesaplarda ‘amaç’ kategorisinin şaşırtıcı yokluğuydu. Doğa bilimleri yavaş yavaş ‘irade’, ‘amaç’ ve ‘niyet’ kavramlarına herhangi bir atıfta bulunmadan teferruatlı açıklamaların yapılabildiği bir dil geliştirdi (Bauman, 2017, 14). Bunun beraberinde doğa bilimlerinde geliştirilen yeni dil öznenin de sürecin dışına itildiği bir duruma sebebiyet verdi.

Gordon (2015, 520), Vico’nun ‘‘toplumsal olguları inceleyen bir araştırmacı, onlara sadece dışardan bir seyirci olarak bakmaktan ziyade bu olguların üretiminde bizzat yer alma avantajına sahiptir’’ sözünü paylaşır ve ‘‘toplumsal olayların üretilmesi sürecinde yer almanın, toplumsal olgular araştırmacısı için bir engel değil avantaj olduğu’’ görüşünü benimsediğini ifade eder. Hermenötik doğa bilimlerinde kullanılan amaçsız bakış açısına dayanan yöntemin toplumsal düzlemde doğru olamayacağına olan inancın karşılığı olarak ortaya çıkmıştır. Doğa bilimlerinde bir amaç aranmayabilir fakat insan eylemleri amaçlıdır. Doğa bilimlerini araştırırken kullanılan yöntemden farklı bir şey içermelidir. ‘‘Dolayısıyla bir insan eylemini anlamak, eylemi yapanın ondaki niyetinin içinde yattığı anlamı kavramaktı; bu görev, kolaylıkla anlaşılabileceği üzere, doğa bilimlerinde olandan temelde farklı bir görevdi’’ (Bauman, 2017, 15). Bauman’ın anlamanın sanatsal doğasına vurgusu burada önemli bir yer işgal etmektedir. Çünkü sanatsal bir anlamlandırma ve yorumlama esasında bir şahsi durumu da beraberinde getirir. Ancak doğa bilimleri gayri şahsidir. Hermenötikte, anlama denen nokta metni yazan kişi ile okuyan arasındaki bir ilişki olarak görülmektedir. Aynı şekilde eylemi yerine getiren ile onu yorumlayan arasında da benzer ilişki vardır. Bu tinsel bir etkileşimdir. Aynı olgu üzerindeki farklı yorumlamaların da esasında bir arada bulunabileceği göz önüne alınmalıdır. Bu

bakımdan yorumlamalar doğa bilimlerinin geldiği noktadaki kalıcı duruma erişmekte zorlanacaktır. İlkay Sunar'a göre ''Toplumsal yaşamın kendisi sembolik olarak kurulmuştur; üretim kadar ihtiyaçlar, tutkular kadar çıkarlar da bu bağımlılığın etki alanına girerler'' (Sunar, 2008, 15). Bu bakımdan toplumun kendisi bir bütün olarak kurgusal şekilde bireylerin kendi öznel dünyasında kurulduğunda bir anlam ifade eder. Bu sebeple de kurguda değişiklikler olması veya kültürler arası çeşitliliğin bulunması oldukça doğaldır. Bu çeşitliliğin tabi olarak getirmiş olacağı şey de yorum farklılıkları olacaktır.

Hermenötiğin Hegel'in akıl ve nesne birlikteliğini bir arada okumasından ilham aldığı ifade edilebilir. ''Hermenötiğin şimdiye kadarki teknik disiplinine felsefi derinlik ve kuramsal anlamlılığın asıl olarak Hegel felsefesinin güçlü vizyonu tarafından verilmiş olduğu gösterilebilir'' (Bauman, 2017, 21). Hermenötiğin en uç noktasına ulaşması ise Wilhelm Dilthey ile olmuştur. Dilthey anlamacı bakış açısını (daha sonra Yorumlayıcı Yöntem olarak ifade edilmeye başlanacak -Interpretive Sociology) en üst noktasına çıkardı ve ''anlamanın içsel 'sonuçsuzluğu' sonuç olarak kanıtlanmış gibi göründü'' (Bauman, 2017, 22). Bu durum o güne kadar anlamacı yaklaşımın (yorumlayıcı yöntem) karşılaştığı en büyük sorun olabilirdi. Nitekim sonuçsuz kalacak bir anlama çabasının bitmeyen bir sürece girmesi sosyal bilimler için kullanışlı olmayacaktı. Bu durumda Marx, Weber ve Mannheim gibi isimler bu alanda önemli stratejiler geliştirdiler. ''Her üçü de toplumsal olanın doğru bilgisinin erişilebilir olduğu yönündeki düşüncelerini toplumsal dokunun gerçekleşmiş ya da yakında gerçekleşmesi beklenen dönüşümlerinde buldular: Anlama ile bilimin birleşimini, hem bilişin hem de nesnesinin yönelmesi gereken bir amaç olarak görüyorlardı (Bauman, 2017, 23). Bu bakımdan diyebiliriz ki bu üç isim de yorumlayıcı yaklaşımı bilim ile birleştirme yoluna giderek bu yaklaşımı sosyal bilimlerde kullanışlı hale getirmişlerdir.

İnsan eylemlerinin anlamlandırılması Weber sosyolojisinin en önemli unsurlarından birisidir. Weber toplumsal eylemi bireyin başkalarını dikkate alarak yaptığı eylemler olarak ele almaktadır. Nitekim Weber'e göre insan türü; kendi duygu, düşünce, kültür çevresi, deneyimleri vd. bilimsel sayılamayacak bilme yolları kanalıyla birçok konuda bilgi sahibi olmaktadır. İnsanlar toplumsal eylemlerini Weber'in pratik yöntem olarak ifade ettiği zihnimizde olan bilgiler ile açıklama çabası içerisine girebilir ki bu durum bilimsel bir disiplin olan sosyoloji açısından kabul edilebilir değildir. Araştırmacının

oldukça yansız bir şekilde olgu veya eyleme yaklaşması ve bu araştırmaya öznel yargı, değer ve tecrübelerini katmaması beklenmektedir. Tolan'a göre toplumsal eylem, belirli bir anlam bağlantısı içerisinde yalnızca pratik olarak değil akılcı yoldan saiklerle de anlaşılabilir. Bu saiklerin göz önüne alınması ve anlam bağlantılarının kurulmasıyla, toplumsal olguları yorumlayıcı yöntemle açıklamak bilimsel bir nitelik almış olacaktır. Weber'e göre açıklamak, pratik anlam ile eylemi yapan kişinin kendisinin verdiği öznel anlamın bağlantısı içinde anlaşılmasını ifade etmektedir (Tolan, 1996, 36).

''Weber'in sosyolojik yaklaşımına göre sosyoloji toplumsal yaşamın önemli alanlarındaki nedensel ilişkileri anlamalı ve araştırmalıdır'' (Özkalp, 1993, 58). Kendi çalışmalarından örnek verecek olursak bürokratik kurumların topluma nasıl sirayet ettiği ya da dini bir öğretinin ekonomiyi nasıl etkilediği Weber sosyolojisinin araştırdığı nedensel ilişkilerdir. Weber'in sosyoloji anlayışı bireyin toplumsal eylemleri ile bu eylemlerin içerdiği anlam üzerine bina edilmiştir. Bireyin eylemlerinin içgüdüsel ya da duygusal değil toplumsal yönü ile ilgilenmiştir. Bunun için kıstas, toplumsal eylemin bir karşılığının oluşu ve bir etkileşim içerisinde değerlendirilebiliyor oluşudur (Özkalp, 1993, 58).

Weber araştırdığı konuları anlamak için ideal tip ve tarih analizini geliştirmiştir. İdeal tip, ''bir sosyal olguyla ilgili olarak, gerçek dünyadaki somut durumların benzerlik ve farklılıklarından yola çıkarak, bunların yalnızca bazı temel yönlerinin vurgulanmasıyla inşa ettiği 'saf' kurgudur'' (Giddens ve Sutton, 2016, 59). Weber tarafından sosyal olguları incelemek üzere kurgulanmış bir araçtır. İncelenecek olguya dair temel özellikleri belirlenerek oluşturulan ideal tip kurgusu o olguyu daha iyi netleştirmemizi ve anlamamızı sağlayarak araştırmamıza katkıda bulunur. İdeal tip geliştirmesinde Weber olguların basit formlarını belirlemiştir. Bu formlar gerçek değildir, soyuttur. Önemli olan ayırıcı özelliklerinin belirlemiş olduğu olgunun ideal tipinde bulunmasıdır. Toplumsal tipler, grup tipleri, iktidar tipleri, din ve uygarlık tipleri de önermiştir. Önerdiği bu tiplerin hepsi aslında kendisinin araştırma alanlarını da ifade etmektedir. Weber'in geliştirdiği bir diğer araştırma aracı da tarih analizidir. Olguları ortaya çıkaran tarihsel süreçleri incelemektedir. Nitekim yapmış olduğu bürokrasi ve kapitalizm araştırmalarında da tarih analizini kullanmıştır. Ortaya çıkan olguların tarihsel olarak hangi nedenselliklere sahip olduğunu ortaya koymuştur. Sadece bir şeyin ötekine etkisiyle sınırlanmamış insanlar için taşıdığı diğer anlamları da

araştırarak bireyin eylemlerini anlamak üzere yorumlayıcı yaklaşımı benimsemiştir (Özkalp, 1993, 58-59).

Weber'in 'Verstehen' diye ifade ettiği yorumlayıcı yönteminin pozitivist yöntemin ulaşamadığı noktalara ulaşabilmek ve detaylıca analiz edebilmek gibi özellikleri de bulunmaktadır. Pozitivist yöntemin olgusal bakış açısının göz önüne çıkmayan durumları kaçırabilme ve bazen öznel anlamlar içeren eylem ve olguları yakalayamama riskine karşı yorumlayıcı yöntem önemli avantajlar sağlar. Bu şekilde olgusal bir ele alınışa müsait olmayan sosyal bir durumu inceleyebilme fırsatı verir. Jaspers'ın ünlü örneği bu konunun anlaşılmasında oldukça önemlidir. Jaspers ''çocuğuna tokat atan bir anneyi gördüğüm zaman bu davranışın nedenlerini hemen anlarım. Çocuk uslu değildir, oysa olması gerekir. Tokatın çocuğa anlatmak istediği budur'' (Boudon, 1991, 19). Bu örnekle dışardan bakıldığında karşıdakine zarar veren bir şiddet eyleminin farklı bakış açılarında amaçsal bir yaklaşım olarak izlenebileceği anlatılmak istenmektedir.

Roger Scruton *Akıllı Kişiler için Felsefe Rehberi* isimli eserinde şöyle der: ''dünyayı iki farklı biçimde tanımlamak mümkün: Biri bizi de içinde bulunduran dünya, diğeri ise üzerinde eylemlerde bulunduğumuz dünya'' (Scruton, 2016, 28). Scruton doğa ile toplumsal alanı birbirinden ayırarak gülümseme eyleminin iki dünya açısından da açıklamasını yapar. Bu açıklamalardan biri tabi olduğumuz doğa yasalarını içeren doğal dünyaya aitken diğeri ise bu doğal dünyanın yasalarına tabi olsak bile bizim de tercih yapabildiğimiz ve tercihlerimizi anlamlandırdığımız bir dünyaya aittir. Scruton'un örneklendirdiği gülümseme eyleminde olduğu gibi, gülümseyen kişinin bu eylemini yatay şekilde hareket eden bir et parçası olarak görmeyiz. Gördüğümüz bu olsa bile ''yine de, gülümsemeye farklı bir anlam yükleriz. Onu, hareket eden et parçası olarak değil, özgürce ortaya konan insan ruhunun ifadesi olarak görürüz'' (Scruton, 2016, 28). Scruton bir gülümsemenin anlamına ulaşmak için neden sorusunun sorulabileceğini bunun bize gülümsemenin gerekçesini vereceğini ancak bu soruya cevap verilemediği durumda bile gülümsemenin kabullenilebileceğini belirtmiştir.

Weber, Verstehen yöntemini benimsemiş olsa da, Weber'i metodolojik olarak sınıflandırmak zordur. Çünkü Weber teorik kavramların ve ampirik kanıtların doğa bilimlerindekine benzer biçimde kullanılması gerektiğini ısrarla vurgularken öte yandan sosyal bilimcinin Verstehen süreci içinde yer aldığını düşünmüştür (Gordon,

2015, 519-520). Bu bakımdan Weber sosyal bilimler içerisinde iki yöntemin de kullanılma alanlarının bulunduğunu belirtmiş olmaktadır. ‘‘Weber’in konumunun… her iki yolu da bilinçli olarak ve planlı bir biçimde kullanma girişimi olarak yorumlanması gerekir’’ (Runciman, 1972, 19). Weber’in anlama ve yorum kategorileri etrafında yoğunlaşan metodolojik meşgaleleri, Dilthey ile daha sonraki dönemlerde Windeband, Rickert ve Alman tarihçi ve sosyal bilimcileri jenerasyonunun tamamı tarafından çeşitli şekillerde detaylandırıldığı üzere, ‘‘doğa bilimler’’ ve ‘‘kültürel bilimler’’in temel ayrışması yoluyla hayat bulmuştur (Bauman, 2017, 91). Ancak kendisine atfedilen açıklama ve anlamayı karşı karşıya getirdiğine yönelik düşünce haksızlıktır. ‘‘Zira o, aynı işlemi, yani ‘anlayıcı açıklama’ (Verstehen Erklarung) veya ‘açıklayıcı anlama’ (Erklarendes Verstehen) işlemini tanımlamak için iki terimi birçok yerde birleştirmiştir’’ (Freund, 1997, 79). Yorumlayıcı yaklaşımını açıklamayı tamamlayıcı bir öğe olarak geliştirmiştir. Weber anlamayı şöyle tanımlamaktadır:

> ‘‘(a) tarihsel yaklaşımdaki gibi, ‚somut bireysel eylem için gerçekten kastedilen anlam; ya da (b) sosyolojik kitle olgusu örneklerinde olduğu gibi gerçekten kastedilen anlamın ortalaması ya da buna yakınlık veya (c) yaygın bir olgunun bilimsel olarak formüle edilmiş saf tipine (ideal bir tip) uygun anlam’’ (Weber, 2012, 117).

Bunun yanında doğa bilimleri ve sosyal bilimler arasındaki bilimsellik tartışmasında Weber’in görüşü, sosyolojinin hiçbir zaman doğa bilimleri benzeri bir açıklama üretemeyeceği şeklindedir. Ancak Weber aynı zamanda aralarındaki farkların bilincinde olarak, sosyolojinin olabildiğince doğa bilimlerine benzer bilimselliği elde etme çabası içinde olması gerektiği düşüncesindedir. Örneğin, Dünya’daki tüm insanların belli durum ve koşullarda aynı hesaplanabilir tepkiyi verdiğini düşünün ve bunu hesaplayan en katı deneysel-istatistiksel ispatın oluştuğunu ve her deneyde de aynı tepkinin bireylerce tekrarlandığını varsayın. Bu tür bir ispat bizi bu tepkinin yorumlanmasına bir adım dahi yaklaştırmayacaktır. İspat etmek tepkinin neden oluştuğu ve neden tekrar ettiğinin cevabını vermeyecektir (Bauman, 2017, 91-92). Ancak yorumlayıcı yaklaşım bize bu tepkinin ardındaki nedenselliğin anlaşılmasında yardımcı olabilir.

Nitekim Weber doğa bilimleri yöntemleriyle sosyal yaşamı açıklayamayacağımızı düşünüyordu. Ona göre insan sürekli anlam üreten ve çevresini bu anlamlar ile dolduran bir canlı türüdür. Çevresini anlamlandıran ve anlamlandırılmış olan bir çevrede yaşayan bireyler, toplumsal eylemlerini bu anlamlar dairesinde şekillendirmektedir. Bu bakımdan yapılacak olan araştırma herhangi bir nesne ya da

hayvan türü inceleniyormuşçasına kurgulanamaz. Pozitivistlerin aksine Weber toplumsal olanın incelenmesine de bireysel açıdan yaklaşır ve bireysel olanı açıklayarak tekilde geneli yakalamayı arzular. Böylelikle toplumsal olguyu toplumsal eylem ile anlamaya çalışır.

Toplumsal ihtiyaçlardan doğan bir disiplin olan sosyolojinin uzunca bir dönem devletlerin politikalarını meşrulaştırmak adına değer yargısı ürettiğini belirten Weber, toplumsal araştırmanın kişisel değer yargılarından arındırılması gerektiğini ifade etmiştir. Weber değer konusunda hermenötik temelli bir hassasiyete sahiptir. Değerlerin anlaşılması gerektiğine inanır. Kültürel olarak değerleri anlamanın araştırmacının işini kolaylaştıracağını düşünmüştür. Değerleri anlamak araştırmacının o değerleri kabul ettiği ve yüklendiği anlamı taşımamaktadır. Weber, araştırmacının yansız ve tarafsız şekilde öznel yargılarından arınarak değer araştırmaları yapabileceğini ve değerleri analiz edebileceğini belirtmiştir. Bununla beraber Weber'in dikkat çektiği en önemli konu olgu ile değerin birbirinden en doğru şekilde ayrıştırılmasıdır. Değer araştırmasının yapılabilir oluşu değerlerin olgularla aynı şey olduğu anlamını taşımamaktadır (Tolan, 1996, 37).

Max Weber, Hempel'in nedensel açıklamanın nomolojik önermelere başvurmayı gerektirdiği iddiasını muhtemelen kabul etse de, sosyal bilimlerin açıklayıcı tarzının doğa bilimlerininkine benzer olduğu fikrini açıkça reddeder (Gordon, 2015, 519). Weber'e göre ''doğa yasalarına benzer toplumsal-kültürel yasalar aramak emprik içerikten yoksun aşırı soyut açıklamalarla sonuçlanacaktır'' (Weber, 1949, 78-81). Weber sosyal bilimlerde tam bir nesnelliğe ulaşmanın ve değerlerden tamamen sıyrılmanın mümkün olmadığını düşünse de, bu durum sosyal bilimlerin bilimsel geçerliliğinin olmadığını düşündüğü anlamını taşımamaktadır. Kaldı ki, sübjektif unsurlar ancak birer sosyal olay haline dönüştüklerinde ya da böyle bir olayla sıkı ilişki halinde bulunduklarında sosyoloğu ilgilendirirler. Sosyoloğun bu gibi hallerde yapması gereken şey söz konusu verileri değişkenler haline getirmek ve sosyal olayla öznel unsur arasındaki ilişkileri saptamaktır (Dönmezer, 1978, 16). Sosyal bilimlerde tarihçiler hipotezlerini geliştirmek adına yer yer öznel düşüncelerine dayansalar bile hipotezlerini kanıtlamak zorundadırlar. Bu kanıtlama zorunluluğu yine bilimsel metodu zorunlu kılacağı için araştırma sırasındaki varsayımlar ve hipotezlerin öznellikler içermesi bir sorun ifade etmez. Zaten bu öznel varsayımlar düzgün işleyen metodolojik yaklaşımda kanıtlanamadığı takdirde araştırmanın dışında kalacaktır.

Ayrıca, araştırmada tarihsel benzerlik içeren eğilimlerin oluşu bunları bir yasa haline getirmemektedir. Durkheim'ın aksine Weber'de bu tür benzerlik içeren eğilimler insanların üzerinde dışsal ve zorlayıcı değildir. Bu tür eğilimlerin varlığı bu eğilimlerin yasalaşması gerektiği anlamına gelmemektedir.

Max Weber sosyal bilimlerin anlama (Comprehension-Versehen), doğa bilimlerinin ise açıklama ve izah (Explication – Erclaren) yöntemiyle çalışılacağını öne sürmüştür. Weber toplumsal eylemleri anlamacı yöntem (Yorumlayıcı Yöntem – Interpretive Method) ile değerlendirmektedir. Çünkü teorik olarak toplumsal eylemlerde iki boyutlu bir durum söz konusudur. Eyleme yönelik ve amaca yönelik farklı açıklamalar bulunur. Bu da önceki tartışmalara gönderme yapılacak olursa yasa koymayı zorlaştıran bir unsurdur. Weber zorlama bir yasa koyma çabasının da kültürel zenginliği kuşatamayacağı için zamanla soyut bir hale geleceğine inanır. Weber'in buradaki kültürel zenginlik vurgusu da oldukça önem arz eder. Tek yönlü bir açıklama getiren yasaların kültürel zenginliği açıklayamayacağı görüşüne sahiptir. Bu durumda kültürel zenginliklerin farklı yönlerinin anlaşılamayacağını düşünür. Weber için sosyoloji, toplumsal aksiyonun yönü ve etkilerinin nedensel açıklamasını bulmak adına yorumlayıcı yönteme başvuran bir disiplin olmuştur. Yasa koymak için araştırma nesnesinin daha seyrek değişim göstermesi gerekmektedir. Sürekli yeni soruların ortaya çıkması, bir ideal tipin, bir noktada önemli olsa da, başka bir noktada nihayetinde etkili olmaktan çıkacağını; bunun ayrıca sürekli olarak ortaya çıkan problemleri ele almak için yeni soyut kavramların üretilmesini gerektirdiğini gösterir (Weber, 1949, 104-106). Ayrıca sosyolojinin inceleme nesnesi olan insan ve yaşadığı toplumda hızlı değişimler göstermektedir. Bu sürekli değişime yönelik nomolojik bir tutumun başarısız olacağı açıktır.

Weber bu toplumsal eylemlerin niyetlenilmemiş sonuçları olabileceğini de ifade eder. Toplumsal eylemlerin uygun bir açıklamasının yapılabilmesi için insanların amaçları biliniyor olsa bile, eylemlerin amaçların ötesine uzanabildiğini niyetlenilmemiş sonuçların çıkabileceğini belirtir. Bu durum Protestanların kültürel rasyonelleşme ve kapitalistleşmeye yol açmayı amaçlamamış olmalarında tam anlamını bulmaktadır. Weber'in yapmış olduğu Protestan Etik ve Kapitalizm Ruhu açıklamasına herhangi bir doğa bilimleri metoduyla ulaşmak imkânsızdır. Weber konuyu derinlemesine incelemiş ve eylemlerin arkasındaki nedenselliği yorumlayıcı yöntemi ile ortaya koymuştur.

Comte'dan bu yana bilimsel bir içerik kazandırılmaya çalışılan sosyolojinin aslında gerçekten bir bilim olup olmadığı tartışması kesintisiz sürmektedir. ''Bilim genellikle belli bir konu hakkında bilgiye ulaşmak için; veri analizini, kuramsal düşünmeyi, olguların mantıksal olarak değerlendirilmesini ve deneysel araştırmanın sistematik yöntemlerini kullanmak şeklinde tanımlanmıştır'' (Giddens ve Sutton, 2016, 83). Bu bağlamda da sosyoloji için bilimsel bir alandır denilebilir. ''Çünkü o, veri analizi, deneysel araştırmanın sistematik yöntemleri ile bulgular ve mantıksal argümanlar ışığında kuramların değerlendirmesini içermektedir'' (Giddens ve Sutton, 2016, 83). Ancak bunun dışında sosyal bilimlerin tıpkı doğa bilimleri gibi bir bilim olması beklenemez. Bir gezegeni veya mitokondriyi incelemek ile insanı incelemek aynı şey olamaz. İnsanlar izlendiklerini fark ettikleri anda eylemlerinde değişikliğe gidebilir. Ancak mitokondrinin 'izleniyorum, davranışlarıma çeki düzen vermeliyim' şeklinde bir endişesi de, bunu tasarlayabilecek bir bilinci de yoktur. Bu bakımdan insanı ve sosyal eylemlerini incelemenin farklı avantajları ve de dezavantajları vardır. İnsanın değişken eylemler sergilemesinin araştırmacı için sebep olduğu zorluğun yanında insanlara spesifik bir eyleminin altında yatan sebepleri sorabilmek bazen bir avantaj bazen de bir dezavantaj olabilir. Sorabiliyor olmak insanı daha iyi anlamanızı sağlayabilir. Bazen de bu şekilde yapılan bir çalışmada katılımcı araştırmacının beklediği cevapları da söyleyerek düşünümsellik (reflexivity) sorununa da sebebiyet verebilir. Ancak bir mitokondriye neden belli durumlarda bölünerek çoğaldığını, bu davranışını hangi sebeple ve motivasyonla yaptığını soramazsınız. Ayrıca bir mitokondrinin sizin beklentilerinizi karşılamak gibi bir durumu da söz konusu olamaz.

Evren'in yasaları araştırılırken yapılması gereken nedensellikleri takip ederek bu nedenselliklerin birbirleriyle olan münasebeti ve bu münasebetin sonuçlarına ulaşmak olmalıdır. Ancak şu da açıktır ki insanın özgüllüğü (Boudon, 1991, 22-23) sosyolojiye yorumlayıcı yöntemi dayatmaktadır. Beklentiler, arzular, istekler, yüklenilen anlamlar ve anlaşılamayan eylemlerin anlaşılması gerekmektedir. Bu anlamda da yapılması gereken bunların sıkı bir analizidir. Yorumlayıcı yöntem insan zihninin tasarladığı amaçlı eylemlerin toplumsal rolünü incelerken doğa bilimlerinin yöntemlerinin toplum incelemesindeki eksiklerini ifade ederek sosyal bilimleri zenginleştirmiştir.

2.6.3. Sosyolojiye Biyolojik Organizmacı Yaklaşımlar

İnsan iki yönlü bir canlı türüdür. Diğer türler ile biyolojik olarak benzerlik göstermesinin dışında bilinç sahibi bir canlı türü olması hasebiyle de psikolojik ve toplumsal yönlere sahiptir. Toplumları organizma analojisi ile açıklama eski dönemlere dayanan bir anlayıştır. Organizmacı yaklaşımlar analoji yaparak insanın biyolojik yönünden hareketle toplumsal yönünün açıklanabileceğini düşünmektedirler. Tezimizin odak noktası olan sosyobiyoloji bu organizmacı yaklaşımlarla benzerlik gösterirken indirgemeci yönü ile bu yaklaşımlardan ayrılmaktadır. Pozitivizm ile yer yer iç içe geçişler yaşayan bu biyolojik organizmacı yaklaşımlar pozitivist görüşten bazı nüanslar ile ayrılmaktadır. İnsan toplumlarını biyolojik organizmacı bir bakış açısı ile incelemeye çalışan okula bio-organik okul ismi de verilmektedir.

‘‘Sosyal düşüncenin bu akımının en ünlü temsilcileri şunlardır: P. Lielienfeld 1829-1903, A. Schaeffle 1831-1903, R. Worms 1869-1926 ve J. Novicow 1849-1912’’ (Sorokin, 1994, 173). Bu kişilerin arasına daha sonrasında aynı zamanda bu okulun en popüler ismi olacak olan Herbert Spencer eklenecektir. Bu okulun genel prensiplerine geldiğimizde ise dört ana prensibe sahip olduklarını görürüz.

> ‘‘1. Toplum ya da sosyal grup, kelimenin biyolojik anlamında organizmanın özel bir türüdür. 2. Toplum, bir organizma olarak, kendi temel karakterinde, biyolojik organizmanın yapılışına constitution (yapı) ve fonksiyonlarına akrabadır. 3. Toplum, organizma olduğundan, biyolojik organizmanın fonksiyonu ve hayatını yöneten aynı biyolojik yasalara bağlıdır. 4. Sosyoloji, her şeyden önce biyoloji üzerine kurulması gereken bir bilimdir. İşte toplumun bio-organique anlaşmasının temel karakterleri bunlardır’’ (Sorokin, 1994, 174).

Yukarıda saymış olduğumuz isimlerin genel yaklaşımlarına baktığımızda ilk isim Lielienfeld toplumu doğanın bir getirisi olarak görür. İnsanı organizmaya eşitler. İnsan diğer organizmalarla hemen hemen aynıdır, yalnızca onlardan biraz daha fazla gelişmiştir. Toplum biliminin de biyoloji üzerine kurulması gerektiğini ifade etmiştir. Schaeffle ise insan ve organizma arasında karşılaştırmalar yapmış bir isimdir. Yapmış olduğu karşılaştırmalar ile insan ve organizma arasındaki benzer ve ayrı yönleri ortaya koymak istemiştir. Bunun yanı sıra toplumsal kurumların biyolojik organizmalardaki görevsel karşılığını (örneğin: güvenlik kuvvetlerinin koruyucu dokulara benzetilmesi gibi) bulmaya çalışmıştır. Novicow ve Worms’un çalışmaları çoğunlukla bio-organik okula yöneltilen eleştirilere cevap niteliğindedir. Toplum ile organizma arasındaki farkların oldukça az ve rölatif olduğunu savunmuşlardır (Sorokin, 1994, 175-180).

Doğa bilimlerinin en çok ses getiren kuramlarından biri olan Evrim Teorisi zamanındaki hemen hemen bütün disiplinleri etkilemeyi başarmıştır. Sosyoloji de bu etkiden nasibini alan disiplinlerden birisi olmuştur. Sosyolojiyi doğa bilimleri benzeri bir bilim dalı haline getirme çabalarında evrim kuramının yöntemlerinin sosyolojiye adapte edilmesi fikri de çok fazla ön plana çıkmıştır. Bu dönemde bunu yapmaya çalışan İngiliz biyolog Herbert Spencer için ayrı bir parantez açmak gereklidir.

Spencer '*survival of the fittest*' yani ortama en uygun formun hayatta kalması fikrinin sahibidir. Doğal seleksiyonu en çok benimseyen isimlerden bir tanesidir. Toplumsal hayatı da bu biyolojik perspektiften ele almıştır. Kendisi toplum bilimi alanındaki biyoloji okulunun kurulmasını sağlayan insanlardandır. Aslen bir biyolog olan Spencer organizmalara uygulanan evrim yasalarının toplumlara da uygulanabileceğini öne sürmüştür. Toplumu bir organizmaya benzeterek de sosyolojideki ilk fonksiyonalist okulun kurucusu olmuştur. Durkheim'ı yalnızca bu fonksiyonalist bakış açısı ile de olsa etkilediği düşünülmektedir. Bu görüş, insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde serbest ve rekabet içerisinde kendi hallerine bırakılmaları gerektiği savunur. Bu şekilde Spencer ortama en uygun olanların toplumda rekabet ederek var olmaya devam edeceğini belirmiştir (Özkalp, 1993, 57-58). Spencer, Lamarck'ın çevre koşullarıyla edinilmiş karakteristik özelliklerin sonraki nesle aktarıldığına dair teorisini kabul etmeye de eğilimliydi. Böylece Spencer, insanlığın gerek zihinsel gerekse fiziksel açıdan, doğuştan gelen özelliklerini aktarmasıyla, gittikçe daha üst düzeyde bir entelektüel mükemmelliğe ulaşacağını düşünüyordu (Swingewood, 1998, 74-75). Spencer, Comte'un doğa bilimlerindeki yöntemin toplumsal araştırmalarda kullanılması gerektiği anlayışının ötesine geçerek fizik yasalarını topluma doğrudan uygulamaya çalışmıştır.

Herbert Spencer'a göre doğa ile toplum arasında fark yoktur, ikisi de aynı sistem ile işlemektedir. Evrimsel süreç tek ve bütündür; basit homojenden karmaşık heterojene geçiş ve farklılaşarak bütünleşme yasalarına uyar. Bu yasalar, toplumların zamanla birbirlerine daha bağımlı bir biçimde bütünleştiğini göstermektedir. Evrimci bakış ile doğada olduğu gibi toplumda da en basit halden en karmaşık hale gelme ve bir bütünü tamamlama söz konusudur. Bu bakımdan türün biyolojik yapısında olduğu gibi tüm toplumsal öğeler de toplumun farklı işlevlerini yerine getiren uzuvlar gibidir. Bu tüm organların bir vücudu oluşturmasıyla benzer şekilde farklı toplumsal öğeler de toplumun bütününü oluşturmaktadır (Tolan, 1996, 44).

Spencer tarafından formüle edilen toplumsal işlev kavramı toplum ve organizmaların birbirine benzerlik gösterdiği düşüncesini ifade etmek için kullanılmıştır. Toplum da bir organizma gibi farklılaşarak değişiklik gösterir fikrinden hareket edilmiştir. Bottomore'a göre bu kavramın etkin kullanımı için biyolojinin modern dönemdeki gelişmeleri beklenmek durumunda kalınmıştır. Spencer biyolojiden etkilenen çoğu kişi gibi evrim teorisi temelinde bir toplumsal model kurmak istemiştir. Spencer *The Principles of Sociology* (*Toplumbilimin İlkeleri)* isimli kitabında yapı ve işlev üzerine incelemesi ve çıkarımları ile evrim teorisinin doğal seleksiyon modelini topluma uygulamak istemiştir (Bottomore, 2000, 53).

Bio-organik okulun genel itibariyle iki önermesi bulunmaktadır. Birincisi, insanın biyolojik bir yapısı olduğu, bu sebeple de okulun temsilcilerine göre insanı inceleyen toplum bilimlerinin de biyoloji temelli olması gerektiğidir. İkincisi ise insanın organizmalara benzediği ve bu sebeple de yapı, organizma ve görev olarak da birbirine benzemesi gerektiği önermesidir. Bu okula yönelik eleştiriler çoğunlukla insanı yalnızca biyolojik yönden ele aldıkları ve insana özgü diğer özellikleri göz ardı ettikleri noktasında toplanmaktadır. Bu eleştirilere karşı organizmacı yaklaşımın temsilcilerinin cevabı ise toplum ve organizma arasındaki ilişkiye yaptıkları vurgunun benzetmeden ibaret olduğu ve çalışmalarının merkezini oluşturmadığı şeklindedir (Kösemihal, 2002, 56). Tezimizin konusu olan sosyobiyoloji teorisinin de bu organizmacı yaklaşımlarla ilişkilendirildiği bilinmektedir. Ayrımını yapmakta fayda var ki bu yaklaşımlar analoji yaparak insanı organizmacı bir bakışla ele alırken sosyobiyolojinin insana yaklaşımı biyolojik indirgemeci bir tarzdadır.

2.6.4. Karma Araştırma Yöntemi

Karma araştırma yöntemi, pozitivist ve hermenötik sosyal bilim yaklaşımlarının bir araya getirilmesiyle oluşturulan bir araştırma metodudur. Bu iki yaklaşımın bir araya getirilmesindeki amaç yöntemsel eksiklerin gidilerek araştırmada kusursuz sonuçlara ulaşmaktır. Karma araştırma yöntemi nicel ve nitel araştırma yöntemlerine yöneltilen eleştirilerden hareketle ortaya çıkmış bir araştırma yöntemidir. Sayısal veriler toplanarak icra edilen nicel araştırma yöntemi insan gibi çevresini anlamlandıran ve sürekli anlam üreten öznel bir yapıyı açıklamak için uygun olmadığı şeklinde eleştirilmektedir. Nitel araştırma yöntemine karşı yapılan genel eleştiri ise öznel olduğu ve öznel yönünün bilimsel güvenilirlik noktasında sorunlara sebep olduğu

şeklindedir. Bu araştırma yöntemi ile yapılan araştırmada hem sayısal verilerin toplanabilmesi hem de yorumlayıcı yaklaşımla ulaşılan dataların sağlıklı şekilde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır (Giddens ve Sutton, 2016, 69).

Karma araştırma yöntemi nitel ve nicel yöntemlerin kısıtlılıklarından dolayı ortaya çıkan uzlaştırmacı bir araştırma yöntemidir. Birçok araştırmacı son dönemde karma yönteme sıkça başvurmaktadır. Bu yöntemde nicel ve nitel araştırma teknikleri bir arada kullanılmaktadır. Tek bir yöntem ile yapılacak olan bir araştırmaya göre daha güvenilir olacağı varsayımı ile geliştirilmiştir. Bu yöntemi kullanan araştırmacılar toplanan verilerden istatistiksel bir sonuç çıkarmanın yanı sıra bu metodolojik eklektizm yöntemi ile aynı zamanda çıkan sonuçları doğru ve daha anlamlı bir şekilde ele aldıklarını ve analiz ettiklerini ifade etmektedirler (Giddens ve Sutton, 2016, 69-70).

Karma yöntem, araştırmacıların nicel çalışmasına olanak sağlamakla birlikte aynı zamanda verilerini yorumlayıcı bir şekilde gözden geçirmesine de imkân sunmaktadır. Araştırmacıyı nitel yönteme yönelik bilimsellik ve öznellik eleştirilerinden kurtarmakta ve araştırmacıya araştırma odağını daha iyi analiz edebilme özgürlüğü sağlamaktadır. Ayrıca araştırmacılara fon sağlayanları memnun edecek bir tarafı da vardır. Fon veren kimseler çoğunlukla yapılacak çalışmaların doğru ve kesin veriler sunmasını istemektedirler. Karma araştırma yöntemi hem birçok eleştiriyi bertaraf etmesi hem de yapılacak çalışmalardaki yöntemsel endişeleri gidermesi açısından cazip bir yöntemdir (Giddens ve Sutton, 2016, 70).

Sosyal bilimler alanının en önemli iki metodolojik yaklaşımını bir araya getiren ve eleştirilere ikna edici cevaplar vermeye çalışan bu yönteme karşı eleştiriler de vardır. Bu eleştiriler yöntemin aslında pozitivizmin yeniden ortaya çıkma çabasının ürünü olduğuna yöneliktir. ‘‘Giddings ve Grant (2007) karma-yöntemli çalışmaların çoğunun aslında alternatif soru formaları kullanma pahasına pozitivist yönelimin tipik özelliği olan kanıt arama gayretinden kopamadığını dile getirmiştir’’ (Giddens ve Sutton, 2016, 70). Post pozitivist bir yaklaşım olarak da ifade edilen bu karma yaklaşım, hükümetlerden fon sağlamak açısından metodolojik olarak çok ideal bir standart sunması ile de oldukça pragmatik bulunmaktadır.

Bu bölümde sosyal bilimler alanındaki metodolojik yaklaşımların nasıl ortaya çıktığını ve araştırma nesnesine nasıl yaklaştığını anlatmış olduk. Bir sonraki bölümde sosyobiyolojiyi ve insan toplumlarını nasıl ele aldığını inceleyeceğiz.

3. SOSYOBİYOLOJİ

Sosyobiyolojinin kurucusu Edward Wilson sosyal davranışın biyolojik bir temelinin olduğu ve karmaşık sosyal davranışların bile biyolojik kuramla açığa kavuşturulabileceği varsayımını geliştirmiştir (Trigg, 2001, 196). Sosyobiyoloji toplumu ve toplumsal eylemleri biyolojik yolla açıklamaya gayret eder. İkinci bölümde ele almış olduğumuz organizmacı yaklaşımların sosyobiyolojiden farkı insanın biyolojik yönünü toplum araştırmasında analoji olarak kullanmaları idi. Ancak sosyobiyoloji insanı ve toplumu doğrudan biyolojiye indirgemekte ve biyolojik yolla açıklamaya çalışmaktadır.

Doğal seleksiyon ya da doğal seçilim, doğal çevre koşullarına en uygun olanların hayatta kalarak türlerini devam ettirmesine, uygun olmayanların da ayıklanmasını sağlayan evrimsel mekanizmadır. İnsanların da diğer canlılar gibi dâhil olduğu bu evrimsel sürecin sonunda insanlar bugünkü biyolojik ve fizyolojik hallerini almışlardır. Sosyobiyolojinin Neo-Darwinci olarak adlandırılmasının sebebi Darwin'in teorik olarak sıkı takipçisi olmasıyla birlikte evrimsel sürece genleri dâhil etmiş olmasındandır. Bununla beraber Wilson adaptasyonu (uyum) da kendi sosyobiyoloji teorisinin olmazsa olmazı haline getirmiştir. Böylelikle insanlar hem kalıtım yoluyla atalarından gelen genlerin hem de doğal çevrenin etkisi ile şekillenmiş olurlar. Matt Ridley *Gen Çeviktir* (2009) isimli kitabında doğuştan gelen özellikler mi yoksa çevresel etkenler mi sorusu üzerinden genleri tercih eden bilim adamları ile çevresel etkenleri tercih eden bilim adamlarını karşılaştırır. Tartışmanın sonunda Ridley her iki unsurun da insan gelişiminde etkili olduğunu düşünmüştür. Wilson da Ridley gibi insan gelişiminde bu iki unsuru birleştirir.

Wilson böcek toplumlarını inceledikten sonra elde ettiği bulguları insan türüne uygularken insanın diğer türlerden biyolojik olarak farksız olduğunu belirtse de insanın diğer türlere kıyasla çok daha zeki ve sosyal bir varlık olduğunun da altını çizer. Sosyobiyoloji türler arası farklılaşmanın nedenlerini biyolojik zeminde incelerken bu gelişim evrelerinde kültür dediğimiz olgunun da nasıl geliştiğini adım adım açıklamaya çalışır. Bunu yaparken de *Homo Sapiens*'in gelişim süreçlerine

odaklanır. Bu durum G. H. Mead'in ben(I) ve beni/bana(me) ayrımına ters düşmektedir. Ben (I) benliğin öznel haliyken beni/bana (me) ise toplum içindeki diğerleri ile olan etkileşim sonucunda oluşur. Anlamı oluşturan bir öznel ben söz konusudur. ''Mead bedenin bir benliği (self) olmadığını ileri sürer ve benlik ancak zekâ (us) geliştiğinde oluşur'' (Ritzer, 2010, 363). Benlik ancak bir anlam örüntüsü olduğu zaman önemli hale gelir. Bu açıdan insanın oluşturduğu beni/bana diye ifade edilen sosyal benlik ancak diğerlerinin varlığı ile mümkün hale gelirken, bireyin kendisini bir obje olarak görmesine de fırsat tanır. Mead (1907, 384) ayrıca insan olmayan hayvanların (nonhuman animals) sosyal varlıklar olmasına rağmen, önemli semboller kullanma yeteneğinden yoksun olduklarını, etkileşimlerinin yalnızca içgüdüsel olduğunu ve anlam bağıntılarını içermediğini belirtmiştir. Bu durum, doğa-kültür (nature and nurture) tartışmalarını da akıllara getirecektir. Wilson da *Sapiens*'in verili doğa karşısında nasıl mücadele ederek kültürünü kurduğunu ve hayatta kaldığını anlatmaya çalışmaktadır.

Biz de bu bölümde sosyobiyolojinin insanı ve toplumsal hayatı açıklama çabasında takip ettiği yolu izleyerek öncelikle Wilson'ın insanın gelişim evrelerini nasıl incelediğini ele alacağız. Daha sonrasında da yine sosyobiyolojik yaklaşım üzerinden, doğa ile baş etme çabasındaki *Sapiens*'in kültürünü nasıl oluşturduğunu anlatacağız. Evrimsel açıdan *Sapiens*'in nihai hedefi türünün devamını sağlamak olsa da kurduğu kültürel yapı itibariyle de eylemlerinin nasıl farklılaşabildiğini göreceğiz. Ardından sosyobiyolojik yaklaşıma göre toplumsal eylem ve kurumların biyolojik temelde nasıl bir anlam ifade ettiğini anlatma gayretinde olacağız. Bu bölümün amacı sosyobiyolojinin tanıtılması olup bu yaklaşıma yönelik detaylı eleştiriler bir sonraki bölüme bırakılacaktır.

3.1. İnsan Türünü Hangi Disiplin İncelemelidir?

Edward Wilson *Yeryüzünün Sosyal Fethi* (2012) isimli kitabında insanlığın nereden geldiği ve nereye doğru gittiği sorularını sorarak kendi teorisi yoluyla bu sorulara cevap arar. İnsan türünün nasıl ortaya çıktığı konusunda bir anlatıya sahip olan dinleri de bu cevap arayışı sırasında tartışmaya açar. İnsan türünün uzun ve karmaşık bir yolun sonunda bugünkü halini aldığını ifade eden Wilson'a göre ''din bu muazzam bulmacayı asla çözemeyecek'' (Wilson, 2012, 15) tir. Eski dönemlerde inanılan eski yaradılış açıklamalarını inceleyen Wilson, mit diye ifade ettiği dinin kendisini ve diğer

dini tecrübeleri rüyalarla ve halüsinasyonlarla açıklama gayretindedir. Wilson'a göre din insanlara bir mit sunarak bunun üzerinden bir anlatı geliştirir. Bu, kurgusal bir anlatıdır ve gerçeklikten yoksundur. Ancak bunun yanında Wilson dinlerin sosyal faydaları olduğunu kabul eder. Dinlerin eski dönemlerde insanlara kimlik kazandırma ve kabileyi bir arada tutma gibi görevleri başarıyla yerine getirdiğini ifade eder. Aynı zamanda gruplar içerisinde ve gruplar arasında düzen ve hukukun sağlanmasında dinin büyük rol oynadığını ve yaşam ve ölüm döngüsüne anlam kattığını belirtir. Wilson dini birçok sosyal bilimci gibi toplumsal olarak faydalı bulmaktadır. Fakat bununla birlikte insan türünün anlamını açıklama konusunda gerçek ve yeterli bir açıklama getirebileceğini düşünmemektedir. Wilson'a göre bu fonksiyonlarına rağmen dinler insanlığın anlamını ve önemini tam anlamıyla çözemeyecek ama insanlığın anlamının keşfedilmesi bu mitleri ve organize dini açıklayacaktır (Wilson, 2012, 15-16).

Edward Wilson insanlığın anlam ve öneminin keşfedilmesi noktasında insanın akıllı bir varlık oluşunu ve büyük bir beyne sahip olmasını göz önünde bulundurarak insan türünü diğer türlerden sosyal açıdan ayıran bir anlayışa sahiptir. Ancak beynin hareketlerinin insan zihni tarafından algılanamadığını ve yardım olmaksızın zihnin hareketlerine yönelik rasyonel sorgulamanın da yapılamayacağını ifade eder. Bilincin, milyonlarca yıldır evrimleştiğini, hep yaşam-ölüm döngüsünün mücadelesi içerisinde kaldığını ve kendisini incelemek üzere tasarlanmadığını belirtir. Onun asıl ve nihai amacı üremek ve hayatta kalmaktır (Wilson, 2012, 17). İnsan bilincinin doğasının keşfedilmesi ve tam anlamıyla anlaşılması ne olduğumuz, nereden geldiğimiz ve nereye gittiğimiz gibi soruları cevaplamaya yetmeyecektir. Bu bağlamda Wilson'ın insan bilincini determinist bir şekilde ele aldığını görürüz.

Wilson'a göre zor da olsa beynin nasıl işlediğinin tam anlamıyla anlaşılması bizi bir derece insan türünün durumunu anlamaya yaklaştırır. Ancak öyle olsa bile bunu tam anlayabilmemizin doğa bilimlerinin ve beşeri bilimlerin bu konuda daha fazla bilgi sunması sayesinde mümkün olacağını düşünür. Wilson insan türünün varlığına dair bulmacayı felsefe üzerinden aramanın da bir zaman kaybı olacağını ifade eder. Wilson'a göre felsefe henüz bilimin kolonileştirmediği alanlara kaymak zorunda kalmış ve insan hayatının nasıl düzenleneceği gibi sorulara cevap arayan bir alan haline gelmiştir (Wilson, 2012, 18). Felsefeye yalnızca bilimin cevap bulamadığı sınırlı alanlarda şans veren Wilson, bununla birlikte her şeye rağmen felsefeyi yapabildiğimiz kadar bilimin içerisine çekmemiz gerektiğini de belirtir (Wilson, 1998,

11-12). Ayrıca ‘‘insanoğlunu anlama görevi sadece insani bilimlere bırakılamayacak kadar önemli ve meşakkatli bir iştir’’ (Wilson, 2017b, 16). Geldiğimiz noktada bugün bilimin insanlığa dair tüm bulmacayı çözebilecek kapasiteye erişmiş olduğunu düşünen Wilson bunun yapılabilmesi için doğa bilimleri ile sosyal bilimlerin işbirliğine yapması gerektiğini ifade eder (Wilson, 2017b, 17).

İnsan türüne dair sorulara cevap ararken sosyal böceklerden faydalanacağını söyleyen Wilson ‘‘toplumsal evrim teorisini geliştirmeye farklı bir perspektif katmak için buna ihtiyacımız’’(Wilson, 2012, 19) ın olduğunu belirtir. Bununla birlikte insan türünü diğer sosyal böcekler üzerinden incelemesinin ve karşılaştırmasının eleştirilere neden olacağının farkında olan Wilson, ancak ‘‘söz konusu insan biyolojisi olunca buna benzer yakınlaştırmalar her zaman faydalıdır’’ (Wilson, 2012, 19) fikrinden hareket etmektedir. Bu yolu tercih etmesindeki genel düşünce evrimin basitten karmaşığa doğru hareket etmesidir. Bu şekilde Wilson da daha basit olan sosyal canlılardan hareketle daha karmaşık olan insan türünü anlamaya çalışmıştır.

3.2. Homo Sapiens’in Sosyal Böceklerle Kıyaslanması

Wilson (2012,23)’a göre insan, kültürü diller vasıtasıyla yaratmıştır. Kültürün gelişimine katkı sağlayan dilleri de yine pratik sebeplerle, iletişimi sağlamak amacıyla icat etmiştir. *Homo Sapiens* bu şekilde sembollere dayanan bir anlaşma sistemi kurmuş ve aslında diğer tüm türlerden çok daha fazla bu iletişim ağını geliştirebilmiştir. Ancak burada bir istisna getiren Wilson duygularımız ve güdülerimiz noktasında iletişim meselesinde olduğu kadar başarılı olamadığımızı ve diğer türler ile aramızda büyük farklar açılmadığını ifade eder. Bu bakımdan sosyal olarak oldukça ayrışmış durumda olsak bile biyolojik olarak hala benzer bir noktadayızdır.

Wilson, *Homo Sapiens*’in gelişimini incelemeye başlarken böcek toplumları ile kıyaslama yaparak başlar. Ardından bu incelemelerini biyolojik gelişimin kültürel ve sosyal etkileri etrafında toparlamaktadır. Kültürel ve sosyal etkileri açıklarken de bunların biyolojik bağlantılarını ortaya koyma açısından oldukça titizdir. Sosyobiyoloji *Homo Sapiens*’in ‘eusosyallik’ denilen gerçek bir sosyal varlık olduğunu kabul etmektedir. *Homo Sapiens*’in bu sosyalliği birçok kuşak bir arada yaşamasını sağlamakla birlikte karmaşık ve bencillik içermeyen bir iş bölümüne sahip olduğunu da ifade etmektedir (Wilson, 2017b, 17). Böcekler insandan sonra en sosyal

varlıklardır ve işbirliği en gelişmiş türdür. Wilson da bu sebeplerden ötürü *Homo Sapiens*'i böcekler ile karşılaştırmaya çalışır.

Ancak Wilson şunun farkındadır ki ''bir kültüre, dile ve üstün zekâya sahip olmak gibi benzersiz yönlerimizi bir kenara koyarsak bile insanlar ve böcekler arasında büyük farklar vardır'' (Wilson, 2012, 27). Wilson'ın böcek toplumları üzerinde yaptığı çalışmalarda onların cinsel hayatı ve bu yönlerinin sosyal yaşamlarına nasıl sirayet ettiği önemli yer tutar. Wilson böcek türünün cinsel kapasitesine ve insanlardan nasıl ayrıştığına dikkati çeker. Biyolojik yapı böceklerde toplumsal rolleri etkileyen en önemli unsurlardan biri olmakla birlikte kültürlerine ve toplumsal hiyerarşilerine doğrudan yansımıştır. Karıncalar becerilerine göre işçi karınca, yaprak kesen karınca vb. olarak ayrılmıştır. Wilson'a göre *Homo Sapiens*'in akıllı bir varlık olmasının yanında onu böceklerden ayıran en önemli özelliği her bireyin üremeye ve bu amaçla rekabete katılıyor olmasıdır. Her bireyin üreme kapasitesine sahip olması Wilson'a göre onu diğerlerinden ayıran en önemli özelliktir (Wilson, 2012, 27). Fakat Wilson'ın insanlardaki farklılık olarak ele aldığı bu özellik her kültürde bir üstünlük olarak ele alınmamakta, ayrıca böceklerdeki gibi toplumsal hiyerarşiye ve işbölümü örüntülerine yansımamaktadır. Kimi toplumlarda doğurganlık ve üreme kapasitesi sosyal konumu belirlemede önem taşırken kimi toplumlarda benzer bir öneme sahip değildir. Örneğin tarım toplumlarında üreme teşvik edilirken sanayi toplumlarında bu bir ekonomik sorun olarak ele alınabilir. Bu açıdan üreme kapasitesindeki farklılıkların insan toplumlarında kültürel olarak çeşitli şekillerde yorumlandığını ifade etmeliyiz. Bu sebeple Wilson'ın insanın biyolojik yapısı ile kültürel ve toplumsal yapısı arasında böceklerinkine benzer bir bağ kurma çabasının aynı başarıyı gösterdiği söylenemez.

Sosyobiyoloji incelemeleri esnasında dikkat edilmesi gereken önemli hususlardan birisi de anatomik yapının sosyal hayatın düzenlenmesinde nasıl bir rol oynadığıdır. Bu yolla türlerin sosyal hayat içerisindeki becerilerini nasıl geliştirdikleri anlaşılabilir. Bu düşünceyle insan türünün anatomik yapısının şempanze atalarından bugüne kadar nasıl değişiklikler geçirdiği ve bu değişikliklerin ne tür avantajlar ve dezavantajlar sağladığı gözlemlenebilir. Bu gelişim çizgisi incelenerek *Homo Sapiens*'in sosyal hayatı açıklanabilir.

Bu konuda verilebilecek en önemli örneklerden bir tanesi insansı maymunların arka ayaklarının üzerinde durabilme becerisini geliştirmesidir. Bu değişim ile *Sapiens* Dünya'nın diğer alanlarına göç edebilme avantajına kavuşmuştur. Bununla birlikte bu

durumun getirmiş olduğu dezavantaj ise kadınlarda bacak aralıklarının daralması ve bu durumun doğum esnasında zorluklara sebep olmasıdır. Wilson insan türünün dişilerinde regl döngüsünün de değiştiğini ifade etmektedir. Diğer türlerde görülen kısa süren kanamalar insan türünde daha uzun süren kanamalara dönüşmüştür. Ayrıca diğer türlerde sinyaller vasıtasıyla olan dişinin cinsel döngüsü, insanlarda daha farklı şekillerde temas ile işleyen bir şekle bürünmüştür (Wilson, 1975, 271).

Wilson ayrıca insanları şempanze ataları ile de karşılaştırır ve insanın neden ataları gibi kıllı değil de kılsız olarak doğduğunu merak eder. *Homo Sapiens* diğer türlere göre 2 ila 5 milyon arasında daha fazla ter bezine sahiptir. Bu şekliyle de atalarından farklılaşan insanlar terleyerek vücutlarını soğutabilme avantajına sahip olmuşlardır. Wilson insanın neden kılsız bir maymun olduğunu doğal seçilim ve çevre koşullarının birleşimi üzerinden açıklamaya çalışmaktadır. Ona göre insanın kılsız bir maymun oluşunun altında yatan neden Afrika gibi kavurucu bir sıcak bölgede ortaya çıkmış olmasıdır. Böylelikle av peşinde koşarken insanoğlunun vücudu daha hızlı soğuyacaktır (Wilson, 1975, 271).

‘‘Gerçek sosyal yaşama giden yol gruplar içindeki bireylerin göreli başarısına dayanan bir seçilimle gruplar arası göreli başarıya dayanan bir seçilim arasındaki bir mücadele ile oluşur’’ (Wilson, 2012, 28). Wilson’a göre insan türünün gelişimi bireysel geliştirmelere bağlıdır. Grup içerisindeki bireylerin gelişimleri gruba dağılır ve bu gelişimin sonucu olarak da gruplar diğer gruplara üstünlük sağlarlar. Karmaşık gözüken bu ayıklanmalar işbirliği, rekabet, ihanet ve ayrılık gibi birçok farklı bileşimi içerisinde bulundurur. Bu ayıklanmaların getirisi olarak insan beyni sürekli biraz daha gelişmiş ve insan daha sosyal bir varlık haline gelmiştir. Kurulan bunca zihinsel strateji bu gelişimde büyük rol oynamıştır. Böylelikle insan türü çok gelişmiş bir kültür yapısına sahip olmuştur. İnsanın ulaştığı harikulade sosyal yaşama kısmen de olsa ulaşabilen diğer varlıklar da sosyal böceklerdir. Wilson’a göre böceklerin doğal seçilim ile ulaştığı noktaya insan bireysel seçilim ve grup seçilimi arasındaki yakın ilişki sayesinde ulaşmıştır (Wilson, 2012, 28-32). Bireysel ve grup seçilimi ayrımı Wilson’ın eleştirilere maruz kalmasına neden olmasına rağmen oldukça önemlidir. Çünkü bu ayrım aynı zamanda Wilson’ın insanların diğer türlerden farklı olarak kültürel evrimi nasıl kısa sürede gerçekleştirebildiğini açıklamasına yardımcı olur.

Doğada ilk ve en kolay doğrulanabilir tanı özelliği istatistikseldir. Grup büyüklüğü, hiyerarşilerin özellikleri ve gen değişim oranları gibi sosyal organizasyon

parametreleri, diğer popülasyon türlerine göre, insan popülasyonları arasında çok daha fazla çeşitlilik gösterir. İnsanlardaki varyasyonlar, kalan primat türleri arasında meydana gelenleri bile aşmıştır. Maymunlar ve maymunların saldırgan tutumları ve cinsel etkileşimlerini ayarlamak için davranışsal ölçeklendirmenin kullanılabildiği bilinmektedir. İnsanda ise bu ölçeklerin çok boyutlu ve kültürel olarak ayarlanabilir ve neredeyse sonsuz bir şekilde incelikli hale geldiği belirtilmektedir. Karşılıklı özgecilik pratikleri diğer primatlarda ilkel, insanlarda maske değiştiriyormuşçasına bilinçli bir şekilde kısa sürede değişebilen bir yapıdadır. İnsanlar hızlı şekilde tutumlarını değiştirebilir ve birçok farklı role bürünebilirler (Wilson, 1975, 272).

Peki, ama insan toplulukları nasıl bu kadar esnek olabiliyor? Sebeplerin bir kısmı üyelerin eylem ve başarı bakımından çok fazla çeşitlilik göstermesidir. En basit toplumlarda bile bireyler büyük ölçüde farklılık göstermektedir. ‘‘Kung Bushman'ın küçük kabilesi içinde bile avcılar ve şifacılar arasında liderler ve seçkin uzmanlar olarak tanımlanan ve "en iyi insanlar" olarak kabul edilen bireyler bulunabilir’’ (Wilson, 1975, 272). Önemli husus, insanların atalarından ve ilişkisinin bulunmadığı diğer türlerden bile daha fazla uzmanlaşmış ve çok fazla işbölümüne ayrılmış olmasıdır. Diğer türlerde üç veya dört olan bu farklı roller insan türünde onlarca hatta yüzlerce sayıdadır. Kişiliğini uygun biçimde şekillendiren *Homo Sapiens* bir rolden diğerine kayma kabiliyetine kendisi adapte olabilir. İnsan toplulukları yüksek zekâ ile örgütlenir ve her üye, tüm ustalıklarını sosyal zorluklar ile karşı karşıya kalması ile elde eder (Wilson, 1975, 272).

Evrimin hangi süreçler sonunda bugünkü hale geldiğini izleyebilme fırsatımız olmamıştır. Doğal seçilim sonucu türler ortaya çıkmış, gelişmiş ve yok olmuştur. Fakat Wilson bazı şeylerin imkânsız olduğunu ifade eder. Örneğin, böceklerin fil kadar olmasının ve domuzların uçması gibi şeylerin mümkün olamayacağını belirtmiştir. Türlerin doğal seçilime girmesinin çevre tarafından önlerine konulan bir labirentin takibi olduğunu belirten Wilson’ın yaklaşımının tıpkı zürafanın boyunun daldaki elmayı almak için uzanması dolayısıyla uzadığı yönündeki Lamarck’çı evrim yaklaşımını akla getirdiği söylenebilir. Zaman içerisinde labirentin de evrime uğrayabileceğini belirten Wilson burada çevrenin değişimini vurgulamak istemektedir. Çevre de değişime uğrar ve bu değişime uğrayışı türler için yeni fırsatları ya da imkânsızlıkları oluşturur. *Homo Sapiens*’e gelene kadar da birçok tür yaşamış ve yok olmuştur. Bugün hala bazıları yaşamaya devam etmektedir. Wilson için *Homo*

Sapiens'in bugünkü varlığının nedeni onun muhteşem yapısı değil şansıdır ve bu tür için bugüne dek geçen tüm süreçler ön adaptasyon dönemleridir (Wilson, 2012, 33-35).

3.3. Homo Sapiens'in Gelişimi ve Ön Adaptasyonlar

Bundan iki milyon yıl önce büyük insansı maymunlar arka ayaklarının üzerine kalkarak Afrika Kıtası'nda yürümeye başlayabildiler. Bu adım, anatomileri açısından büyük bir gelişmeyi ifade eder. Çevrelerine adaptif (uyum sağlayan) bir yayılma gerçekleştirdiler. Diğer türler kadar olmasa da çeşitlilik arz ederler ve bugünkü varlığımız da evrim teorisi çerçevesinde onların yüksek potansiyellerinin göstergesidir. Bu yüksek potansiyelli hayvanlar diğer birçok memelinin bugüne dek geliştiremediği uzun süre hareket etmeden durabilme ve kış aylarını uykuda geçirebilme gibi yeni adaptasyonlar geliştirdiler. Böylelikle diğer türlerden daha uzun süre hayatta kalmayı başarabildiler (Wilson, 2012, 47-49).

Zaman içerisinde değişen iklim ve coğrafya şartları bu memelileri göç etmeye zorladı. Bu şekilde bulundukları Afrika kıtasından dağılmaya başlayan insansı maymunlar belki de bugünkü *Homo Sapiens*'in ortaya çıkmasını sağladı. Eğer Dünya'nın farklı yerlerine dağılmamış olsalar bu durum onları ezici çevresel koşullar altında yok olmaya mahkûm edebilirdi. Ancak farklı noktalara dağılmış olmaları onları hem zorlu iklim ve coğrafya koşullarından kurtarmış hem de elverişli çevresel şartlara sahip bölgelere ulaşanların yaşamlarını devam ettirmesini sağlamıştır. ''Peki, büyük insansıları daha büyük beyinlere, daha yüksek zekâya ve böylelikle de dil temelli kültürler oluşturmaya götüren neydi?'' (Wilson, 2012, 47) Wilson bu sorunun soruların en büyüğü olduğunu ve aradığı cevabın tam da bu olduğunu belirtmiştir.

İnsansı maymunlar göç ettikten sonra zamanla farklı çevre koşulları ile karşılaştılar. Onlar alışık olmadıkları bu yeni çevresel koşullarla mücadele ettiler. Bu mücadeleleri sırasında aynı zamanda türlerini korumaya ve üremeye çalıştılar. Değişik koşullarda yaşama tutunma gayreti onları hem anatomik olarak hem de zekâ açısından diğer türlerin çok ilerisine taşıdı. Tek çevrede yaşayabilme özelliğine sahip türler karşısında çok avantajlı idiler. Yeni kaynaklar geliştirmeye diğerlerinden daha yakındılar (Wilson, 2012, 51-52). Bununla birlikte geçici de olsa kendilerine korunaklı yuvalar yapmaya başlamaları buradaki önemli noktalardan bir tanesidir. Çünkü korunaklı bir yuva türlerin ortak toplanma noktasıdır. Ortak toplanma noktası grubun işbirliğini

güçlendirir. Diğer türlerin ilerisinde olmaları, onlardan daha zeki ve adaptasyona açık olmaları onları alt etmelerini ve türlerini bugüne dek korumalarını sağladı. Bu demektir ki daha büyük beyinlere sahip olma ve dil temelli kültürler inşa etme şeklindeki dönüşüme bir sıçramayla değil bir süreç sonunda ulaşılmıştır (Wilson, 2012, 57-58).

Wilson insanın destansı evrimini, araştırmacıların üzerinde hemfikir olduğunu düşündüğü parçaları bir araya getirerek, geri kalan boşlukları da bilgilerine dayanan fikirleriyle doldurarak anlamaya çalıştığını ifade eder. Wilson, bugüne dek neden bu dönüşümün yalnızca *Homo Sapiens* üzerinde gerçekleştiği sorusunun cevabının sahip olduğu ön adaptasyonlar olduğunu belirtir. *Homo Sapiens* evrim içerisinde tüm gerekli dönüşümleri karşılayarak bugüne şanslı seçilimler sonucunda gelmiştir. Büyük bir beyne sahip olmanın ve karada yaşamanın getirisi oldukça fazla olmuştur. Nitekim karada yaşamak onun belli başlı önemli ihtiyaç maddelerini elde edebilmesini sağlamıştır. Bununla beraber vücut boyutlarındaki diğer türlere kıyasla büyüklük de buradaki ön adaptasyonda onu avantajlı kılan bir başka unsur olmuştur. Beyni küçük bir türün bugüne ulaşması mümkün değildir. Nitekim karıncaların bugüne kadar gelişmiş sosyal yapılarına rağmen böyle bir dönüşüme dair en ufak bir emare gösterememesinin sebebi de budur. Wilson'a göre sonraki en önemli adaptasyon nesneleri kullanma becerisinin gelişmesi için ellerin kavrayıcı bir şekilde evrimleşmesidir. İnsansı maymunlar sonrasında *Homo Erectus* ve *Homo Habilis*'e kadar bu sürecin ulaşabilmesinin bir yardımcı unsuru da kavrayıcı bir ele sahip olunmasıdır. Böylelikle nesneleri rahatça kavrayıp tutabilmişlerdir. Bu da gündelik ihtiyaçlarını karşılayabilmede onlara büyük bir avantaj sağlamıştır (Wilson, 2012, 61-62).

Homo Sapiens'in atalarının öldürdükleri hayvanların leşlerini yemeleri de bitkilerden beslenen diğer türlere karşı onları daha güçlü kılmıştır. Çünkü etin içerisindeki protein oranı bitkisel gıdalardan alınan proteine göre çok daha yüksektir. Düşen yıldırımlar sayesinde çevredeki ağaçların ve odunların yanması ile ateşe kavuşulduğunu belirten Wilson, böylelikle atalarımızın etleri pişirmeye başladığını ifade eder. Bunun dışında bir görüş de ilk insansıların ateşi yanardağlar aracılığıyla elde ettiği ve sonrasında bu hazır ateşi muhafaza ettikleri yönündedir. Bunun yanında ateşin elde edilmiş olması yalnızca et pişirmek için değil başka açılardan da önemlidir. Bu şekilde insansılar araçsal olarak ateşi birçok yerde kullanmıştır. Bunların arasında ateş vasıtasıyla diğer

türlerden korunmak ve daha kalıcı barınaklar yapabilmek vardır. Ateşi kullanabilen bir tür kullanamayan türden her halükarda daha kolay korunabilirdi. Ayrıca daha uzun süre aynı barınakta kalabilmek onların sosyal olarak da gelişimine büyük katkılar sağladı. Aynı barınak içerisinde yemek dağıtımı ve diğer tüm işler için bir araya gelmek zorundadırlar. Bu şekilde insan türünün ataları işbirliği yapmayı öğrenmiş ve bu meziyetlerini geliştirmiştir. Bu açıdan da sosyal gelişimlerine katkı sağlamışlardır. Bu durum onların diğer türlerden daha ileri seviyelere ulaşmalarında büyük bir etken olmuştur.

3.3.1. Kalıtım

Wilson sosyobiyolojiyi "tüm sosyal davranışların biyolojik temelinin sistematik bir incelemesi" (Wilson, 1975, 4) olarak tanımlıyor. Wilson sosyobiyolojiyi hibrit bir disiplin olarak betimlerken; etoloji, ekoloji ve genetik disiplinlerinden yararlanılarak tüm canlı toplumlarının biyolojik ilkelerinin çıkarılmaya çalışıldığını belirtir.

> ''Sosyobiyolojiyi yeni olan yanı, sosyal organizasyonun en önemli gerçeklerini geleneksel etoloji ve psikoloji matrislerinden derleyerek bir ekoloji ve genetik temeli üzerinde yeniden bir araya getirmesi ve popülasyon düzeyinde inceleyerek sosyal grupların çevreye evrim yoluyla nasıl uyum sağladığını ortaya koymasıdır'' (Wilson, 2017a, 16-17).

İnsanın da biyolojik yapısı bakımından evrimsel çizgide diğer tüm canlı türlerinden bir farkı yoktur. Wilson insan türünün geçtiği evrimsel yolların zorunlu olduğunu ifade eder ve çok seçenekli olmayan bir yolu izlediğimizi belirtir. Aslında eylemlerimizin de oldukça net biçimde tanımlanabilecek basitlikte olduğunu ileri sürer. Wilson çok sayıda antropolog ve sosyoloğun bir yanılgıya saplandığını iddia etmektedir. Bu yanılgı da toplumsal eylemlerin biçimlendirilebileceğine yönelik duyulan inançtır. İnsanları kendi kültürünün ürünü olarak gören yaklaşımının da doğru olmadığını söyleyen Wilson, insanın kültürü ile sosyal eylemleri arasındaki ilişkiyi belirleyen yegâne şeyin *genler* olduğunu kesin bir dille ifade eder (Wilson, 2017a, 18). Ancak şunu net şekilde ifade etmek gerekir ki Wilson sosyal eylemin tamamıyla genetik yapı içerisindeki zorunlu talimatlar tarafından yönetildiğini öne sürmemektedir (Gordon, 2013, 593). Buradaki temel iddia kültür ve sosyal eylemlerin genlerin etkisinde olduğudur.

Wilson'a göre insan aslında diğer atalarından çok farklı bir sosyal tür değildir, evrimi sırasında farklı avantajlara sahip olmuştur. Beyin yapısının büyük oluşmuş olması insanı diğer türlere göre bazı yönlerden üstün yapmış olsa bile bazı özellikleriyle insandan üstün olan varlıklar da vardır. Örneğin, böceklerin sosyal tabakalaşmalarının

ve işbölümlerinin insanlardan çok daha güçlü olduğunu ifade eden Wilson, böcek toplumlarının kısır işçilerinin daha işbirlikçi ve yardımsever olduğunu düşünmektedir (Wilson, 2017a, 22).

Bununla birlikte Wilson coğrafi (ırksal) bazı farklı sosyal eylemler olmasına rağmen ırksal tanımlamaların yersiz çabalardan başka bir şey olmadığını ifade eder. Bu oluşan farkların öğrenme ve sosyal şartlandırma temelli olduğuna dair kanıtlar olduğunu belirtir (Wilson, 2017a, 48). Wilson küçük genetik farkların şaşılacak şeyler olmadığını ifade eder ve farklı insan toplumlarının birbirine zıt kültürel eğilimlerini insan türünün öğrenme süreci ile açıklamaya çalışır. Toplum içerisinde öğretilenler insanlardaki kültürel farklılaşmanın nihai sebebidir.

3.3.2. Doğal Seçilim ve Çok Katmanlı Seçilim

‘‘O halde soyumuz hangi evrimsel dinamiklerin gücü sayesinde evrim labirentindeki yolunu buldu? Çevresel ve kalıtsal koşullar içerisinden hangileri bu türün tam olarak doğru bir dizi genetik değişim geçirmesine olanak tanıdı?’’ … Wilson’a göre ‘‘İpliği iğnenin deliğine geçiren şey tasarım değil, doğal seçilim’’ (Wilson, 2012, 67) dir. Evrim teorisinin akraba seçilimi (kin selection) anlayışı insanın kökenini açıklama açısından en çok kullanılan mekanizma olarak bilinir. Akraba seçilimine göre, grup içerisindeki aile bireyleri kendi amaçlarını hiçe sayıp, grubun çıkarlarını gözeterek hareket ederler. Grup içerisindeki tüm bireyler amaç birliği yapar ve bu aralarındaki aile bağını daha da güçlendirir. Soyun selameti açısından bencilce davranışlardan kaçınılır. Özgeci ve tüm grubu kapsayıcı bir hareket tarzı tüm grup üyeleri tarafından benimsenir. Wilson daha sonrasında grup içerisindeki bireylerin üretimi yapanlar ve üretim yapmayanlar olarak da ayrıldıklarını belirtmiştir. Bu bağlamda özgeci eylem her bireyde eşit miktarda bulunur çünkü zaten her birey ortak atadan transfer edilen genlerin sahibidir. Fakat Wilson bu varsayımın artık insan türünün kökenini açıklama konusunda aciz kaldığını düşünmektedir. Ayrıca Dawkins’e gönderme yaparak ‘‘bazı tanınmış yazarların yanlış yorumlarının aksine, organik evrim sırasında doğal seçilimin temel öğesi bireysel organizma ya da grup değil, gendir’’ (Wilson, 2017b, 25) ifadesini kullanmıştır.

Wilson (2017b, 49) Dawkins’in *Gen Bencildir* (2017) isimli kitabında anlatmış olduğu akraba seçilimi varsayımına bağlı kapsayıcı uyumluluk teorisinin de uç örneklere dayandığı ve ölçümü yapılmış bir örneğinin de bulunmadığını ifade eder, bunun yerine

çok katmanlı seçilimi önerir. Çok katmanlı seçilim varsayımı Wilson'ın, Martin Nowak ve Corina Tartina ile yapmış olduğu çalışma sonucu ortaya çıkmıştır. Bu varsayım sosyal böcekleri ve insanları ayrı ayrı ele almamızı sağlar. Böylelikle Wilson, tüm türlerin eşit şekilde akraba seçilimine uğradığı yönündeki genel görüşten, türlerin farklılaştığını düşündüğü çok katmanlı seçilim (multilevel selection) anlayışına geçer. Bu seçilim, sosyal böcekleri kraliçelerine bağlı bireysel seçilim yoluyla, insanları da hem grup seçilimi hem de bireysel seçilim yoluyla incelememizi sağlar (Nowak ve diğ., 2010, 1062). Böylelikle insan türünün seçilimi hem bireysel hem de grup seçiliminin ortak çıktısı olarak kabul edilir. Wilson evrim tarihindeki tek tip doğal seçilim anlayışını parçalı bir hale getirir. Bu sebeple diğer evrimci biyologların eleştirilerine de maruz kalmıştır. Ancak insan türünün hem bireysel hem grup seçilimi yönüyle ayıklandığı fikrinin insana ait farklı özelliklerin daha kapsamlı bir şekilde incelenmesi açısından faydalı olduğunu ifade etmeliyiz.

İlkel dönemlerdeki mücadeleler düşünülecek olursa grupların silah ve teknoloji noktasında birbirlerinden çok da farklı olmadığı açıktır. Gruplar arasındaki mücadelenin akıbeti büyük oranda her grubun üyelerinin becerileri ve sosyal eylem biçimlerinin detaylarınca belirleniyordu. Grubun hacmi, iletişim kapasitesi ve iş bölümü buralardaki en önemli detaylardır. Bunlar bir dereceye kadar kalıtımsaldır yani grupların genetik farklılıklarına bağlı olarak değişir. Ayırıcı unsur grup üyelerinin birlikte uyum içerisinde çalışmalarıdır (Wilson, 2012, 70). Bu açıdan mantıksal bir akıl yürütme sonucu Wilson doğal seçilimin hem bireysel hem de grup düzeyinde ele alınması gerektiğini ifade eder. Hem grup içi bireysel seçilim ve bunun devamında da uyum içerisinde sürdürülen işbirliği grubu ileriye taşıyan itici kuvvetler olacaktır.

Grupların birbirleriyle olan rekabetinde bireysel ve grup seçiliminin uyum çerçevesinde büyük avantajlar sağladığını belirten Wilson bu çok katmanlı seçilimin yer yer krizlere de sebebiyet verebileceğini ifade eder. Wilson, bireysel düzeyde bencillik ve ahlaki olmayan davranışların ortaya çıkmasının grup düzeyinde özgeci davranışlara ve grup ortak ahlakının benimsenmesi beklentisine zarar verebileceğini belirtir. Bu durumda eğer bireysel yaşamanın getirisi gruba dâhil olmanın getirisinden fazla olursa grup ve dolayısıyla toplum çökecektir. Ancak tam tersi olur da gruba dâhil olmak daha uygun ve avantajlı olursa bu sefer de bireyler özgeciliğe yönelecektir (Wilson, 2012, 71). Ancak birinin diğerine karşı tam bir üstünlük sağlamasının zor olduğunu söyleyen Wilson, insan türünün doğasında hem iyi hem de kötünün hep var

olduğunu düşünmektedir ve bu süreç birinin diğerini tamamen yok ettiği bir noktaya gitmeyecektir.

3.3.3. İnsan Türünün Üreme Yolu Olarak: Seks

Seks denen üreme şeklinin oldukça muğlak ve karmaşık olduğunu söyleyen Wilson'a göre, eğer seksteki tek amaç üremek olsaydı bu kadar karışık olmazdı. Ancak seksteki tek amaç haz da değildir. Haz bireylerin birbirlerine bağlanmasını teşvik eden bir araç olarak hizmet edebilir. Wilson haz denen şeyin evrimsel bir bakışla türün üremesi adına motive edici bir unsur olabileceğini düşünmüştür ancak evrimde asıl gaye türün üremesi ve genlerini sonraki nesle aktarmasıdır. Ayrıca seks diğer üreme şekillerine göre oldukça riskli ve yorucudur. Oldukça fazla enerji gerektirdiği için de enerji harcama açısından pahalıdır. Bununla birlikte tehlikeli bir üreme durumudur. Türü diğer hayvan türleri için hedef haline getirebilir (Wilson, 2017a, 119-120).

Peki, öyleyse neden seks ile ürüyoruz? Wilson'a göre bunun cevabı genetik çeşitliliktir. İnsan türü farklı ortamlara uyum sağlayabilmesi adına seks ile üremektedir. Wilson bu şekilde üremenin biz insanlara farklı genleri birleştirme fırsatı verdiğini bu yolla iki farklı geni ve bu genlerin birleşiminden oluşan yeni geni edindiğimizi belirtir. Bu durum insan türünün canlı yaşamı için daha avantajlıdır. Bu sebeple de evrim bizi buna doğru yöneltmiştir. Böylelikle insan türü farklı cinsiyetlere ayrılmıştır. Wilson genel olarak her türün kendisi için en uygun olan üreme şekline evrim tarafından yönlendirildiği kanaatindedir. Nitekim bazı türlerin çift cinsiyetli olması da bunlardan bir tanesidir. İki seksliliğin yani çift biyolojik cinsiyetin canlılar dünyasının çoğunda olmasının sebebi de en etkin iş bölümüne izin veren sistem olmasıdır (Wilson, 2017a, 121).

Wilson insanlardaki farklı cinsiyet durumunun erkeklerde karakteristik olarak saldırgan, aceleci ve sadakatsiz olmayı getirdiğini ve bunun da erkekler için avantajlı olduğunu düşünür. Bu durumun başka erkeklere yöneltilen bir saldırganlık olduğunu ve üreme mevsiminde arttığını iddia eder. Kadınların da çekimser olma durumu kendisi için en iyi gene sahip erkeği bulana dek zaman kazanmak adına karlı bir tutumdur. Cinsiyet farklarının kültürel yönü olmakla birlikte çoğunlukla genetik ve evrim yoluyla belirlenir. Kültürün de çevre koşullarından ortaya çıktığını söyleyen Wilson insanların tutumlarını bilinçli olarak değiştirebileceğini, iradelerini ortaya

koyabileceğini kabul eder. Ancak yine de bu durumun evrimin sınırlarından çok da uzağa düşecek esneklikte olmadığını belirtir (Wilson, 2017a, 123).

3.3.4. Kabilecilik

Homo türü her gelişim aşamasında topluluk halinde yaşayan bir canlı türüydü. Yalnızca *Sapiens* değil ataları da gruplar halinde yaşamaktaydı. Bu topluluklar halinde yaşama alışkanlığı hem evrimin grup seçilimi anlayışıyla hem de sosyolojik yaklaşımlarla açıklanabilecek bir durumdur. ‘‘Gruplar oluşturmak, bunun yarattığı aile-yakınlık bağlarıyla huzur ve gurur duygusu hissetmek ve grubu rakip gruplara karşı canla başla savunmak’’… ‘‘Bunlar insan doğasının ve dolayısıyla da kültürünün mutlak evrensel özellikleri arasındadır’’ (Wilson, 2012, 75). Modern dönemdeki gruplar eski dönemin kabilelerine denk gelmektedir. Kabile ya da gruplar insanın anlam arayışındaki önemli bir duraktır. İnsan doğası gereği bir gruba dâhil olma ihtiyacı duyar. Bir grubun içerisinde var olmak insan türünün Dünya’nın karmaşık ve riskli yapısı karşısında kendisini güvende hissetmesini sağlar. Sosyal psikologlar tarafından yapılan deneyler insan türünün bir gruba hızlıca kendini ait hissedebildiği ve bu grubun menfaatleri için ayrımcılık yaptıklarını ortaya koymuştur (Wilson, 2012, 75-77). Wilson (2012, 78) bu durumun bizi insanların bu içgüdüye grup seçilimi yoluyla sahip olduğu bilgisine ulaştıracağı kanaatindedir. Psikologların ‘türe özgü hazır oluş’ dedikleri şey, bir şeyi hızla ve kesin biçimde öğrenmeye olan ve doğuştan gelen eğilimin bir örneğidir. Wilson’a göre bu şekilde gelişen içgüdüsel durum kalıtımsal olmalıdır ve seçilimin sonraki nesillere aktardığı evrim sürecinde yaşanır. Bu açıdan Wilson’ın insan türünün bir grup içerisinde bulunma ve bu grubun lehine ayrımcılık yapma gibi özelliklerinin bulunduğuna inandığını söyleyebiliriz. Nesiller boyunca da devam edecek şekilde bu özellikler kurumsallaşmıştır. Wilson türe özgü hazır oluş diye ifade edilen özelliğimizin yanında dil edinme, ensestten uzak durma ve fobi edinme gibi yine *genlerimizden kaynaklanan* özelliklerimizin olduğunu ifade eder. Doğuştan itibaren öğrenilen bu süreçler evrim ile uyum içerisinde olmakla birlikte aynı zamanda türü koruyan özelliklerdir.

3.3.5. Saldırganlık ve Savaş

Saldırganlık ve savaş, modern biyoloji bağlamında insanın temel itici güçlerinden olan gruplar arası mücadelenin ektiği bir tohum olarak ele alınabilir. Tarih öncesi dönemlerde, grup seçilimi kendi alanlarında yaşayan büyük insansıların dayanışmaya,

yüksek zekâya ve birliğe varmasını sağlamıştır (Wilson, 2012, 81). Doğal seçilim ve daha evvel bahsi geçmiş olan insanların bir gruba dâhil olma ve koruma güdüsü hesaba katıldığında *Sapiens* ve atalarının tarihinde grup mücadeleleri ve savaş her daim olmuştur. İlkel dönemlerde türler kesin olarak biliyorlardı ki eğer kendilerini her daim hazır tutmazlarsa kendilerine yönelik bir saldırının kurbanı olabilirlerdi. Türler bu açıdan her daim hazırlıklı olmaya çalışmış ve bireyler de grubun korunması adına büyük özveri göstermişlerdir. İnsanlık tarihi savaş ve katliamlarla doludur. Bu durum biyolojik açıdan insan doğasının içgüdüsel yapısı ile ilgilidir. Saldırganlık dürtüsünün temeli kültürde değil *biyolojik temellerde* aranmalıdır.

İnsanın şiddete olan eğiliminin asıl gerekçesi genetik uygunluğu teşvik etmektir. Örneğin, insanlar sınırlı miktardaki gıda için rekabet ederek bunu yapar. Savaş, genellikle abartılı bir etnik merkeziyete, akraba ve dost kabile mensuplarına karşı abartılı bir bağlılığa dayanır. Wilson'a göre yabancılara karşı derin bir korkumuz vardır (Wilson, 2017a, 105). İnsandaki saldırganlık insan biyolojisi ile alakalı ise de istisnai olarak saldırganlık biçimleri kalıtsal değildir. Ancak insan türünün bu saldırgan ''evriminin sonucunu rasyonel düşüncenin kontrol altına alabildiği kültürel süreçler belirleyecektir'' (Wilson, 2017a, 114). Militarist yaklaşımların saldırgan genlerin canlı kalmasını sağladığını söyleyen Wilson, barışa yönelik sağlam bir temel oluşturmak adına bireylerin sadakatlerinin karşılığını oluşturacak politik ve kültürel bağların teşvik edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. İnsanın kendi saldırgan doğasını tanıması gerektiğini düşünen Wilson, artık işimize çok yaramayan bu eğilimi yenmek için çalışmamız gerektiğini ifade eder (Wilson, 2017a, 117-118). Burası oldukça ilginçtir. Çünkü birçok açıdan kültürün biyolojinin etkisi altında olduğunu ve insanın biyolojik yapısının dışına kolay kolay çıkamayacağını her fırsatta söyleyen Wilson, saldırgan doğamızı değiştirmemizi salık vermektedir. Özellikle *Yeryüzünün Sosyal Fethi (2012)* ve *İnsan Doğası (2017)* isimli kitapları bu konuda birbiri ile çelişen yönlere sahiptir. Wilson'ın *Yeryüzünün Sosyal Fethi* isimli kitabında insan saldırganlığını daha normal karşılayan bir yaklaşımı varken *İnsan Doğası* isimli kitapta bu eğilimi kontrol etmemiz, hatta ondan kurtulmamız gerektiğini ifade eder. Kendisine yöneltilen eleştirilere bilimsel gerçeklikten vazgeçemeyeceği cevabını veren Wilson'ın insanın saldırgan doğası konusundaki açıklamalarının çelişkili gözüktüğü ifade edilmelidir.

‘‘İnsanın genetik evrimi konusunda henüz yanıtlamadığımız anahtar bir soru daha vardır: grup düzeyindeki doğal seçilim bireysel düzeydeki doğal seçilimin etkili gücünü alt edecek kadar kuvvetli olmuş mudur?’’ (Wilson, 2012, 92) Wilson’a göre bu sorunun cevabı yapılan çalışmalar sonucu kesin bir değişimi değil dönemsel orantıların aşağı yukarı hareket ettiğini göstermektedir. Bireysel ya da grup seçiliminden herhangi birisi diğerine üstünlük sağlarsa grup içerisinde bencillik genlerinin veya özgeci genlerin çoğalmasına şahitlik edilebilir. Bu gibi ani ve sert kırılmaların sorunlara yol açacağı da aşikârdır. Çünkü söz konusu durumlardan herhangi biri gerçekleşirse ya grupların çözülümü ya da aşırı konformizm gözlemlenecektir, böylelikle de gelişimin önü tıkanabilir. Wilson’ın bu konudaki öngörüsü sağlıklı bir durumun oluşması adına ikisinin de denge içerisinde bazen aralarında küçük farklarla ilerleyebilecekleri yönündedir (Wilson, 2012, 92-93).

Wilson’ın önemle vurgu yaptığı bir diğer konu da toplum ekolojisinin dengesidir. Denge ifadesi ile anlatılmak istenen bir türün diğer türü yiyerek beslenmesi ve hedef olan türün nüfusunun bu yolla azalmasıdır. Wilson bu durumun belli bir oran ile işlediğinin düşünülmekte olduğunu ve buna sınırlayıcı faktörler ismi verildiğini ifade eder. Kurtların geyikleri yiyerek sayılarını azaltması sonucunda kurtların sayısı geyiklerinkine oranla yükselecektir. Ancak bu durumda kurtlar da bir zaman sonra artık yiyecek geyik bulamayacak duruma gelirse onların da sayısı azalacaktır. Böyle bir sınırlayıcı denge faktörü işlemektedir. Bu sebeple Wilson aşağı yukarı oranların artıp azalması mümkün olsa bile tamamen yok olmayı getirmeyeceği kanaatini taşımaktadır (Wilson, 2012, 96).

3.4. Kültür

‘‘Bundan sadece 60.000 yıl önce *Homo Sapiens* Afrika’dan dışarıya taşarak Dünya’ya yayılmaya başladı ve insanlar da günümüz insanlığının sahip olduğu kemik boyutlarını edindiler’’ (Wilson, 2012, 102). Afrika bölgesinde yaşamakta olan insanların Dünya’nın diğer bölgelerinde yaşayan insanlara göre daha fazla gen çeşitliliğine sahip olduğu yapılan çalışmalar neticesinde bilinmektedir. İnsanlığın geleceğinin aydınlatılması için bu çeşitliliğin büyük önemi vardır. Çeşitlilik oradan Dünya’nın geri kalanına yayılmakta ve diğer insanların da gelişimini sağlamaktadır. Dünya’nın farklı yerlerine doğru hareket etmeye başlayan *Sapiens*’in kendisini bu kadar geliştirmesinin en önemli sebeplerinden bir tanesi farklı çevre koşullarını deneyimlemiş olmasıdır.

Farklı bölgelere dağılması *Sapiens*'e büyük bir genetik çeşitlilik sağlamıştır. Ayrıca *Sapiens* türünün birbirlerinden dağınık halde yaşamaları da türlerini korumalarına ve devam ettirmelerine katkı sağlamıştır. İnsanlar yayılmaya başladığı günlerde avcı toplayıcı toplum olarak yaşamışlardır. Bugün bile hala avcı toplayıcılık yapan insanlar bulunmaktadır (Wilson, 2012, 102-103). Ancak burada *insan türünün farklı çevre koşullarıyla karşılaşmasının en büyük getirisi genleri ile çevre koşullarının etkileşimi sonucu kendisine ait kültürü oluşturmuş olmasıdır.* Bu durum da en başta ifade etmiş olduğumuz nature and nurture tartışmasına atıfla gayet anlaşılırdır. *Sapiens*'in doğa ile mücadelesi kültürü oluşturmasını sağlamıştır.

3.4.1. Kültürel Patlama

Sapiens Dünya'nın dört bir yanına yayıldıkça farklı alanlarda nüfuzunu arttırarak karmaşık ve gelişmeye müsait kültürler oluşturmuştur. Daha sonrasında ise *Sapiens* tarımı icat ederek kendilerine kalıcı yaşam alanı olacak köyleri kurmuştur. Bu değişimi anlamak isteyen antropologlar kültürel patlamayı açıklamak için üç farklı varsayımı öne sürmüşlerdir. İlki, Afrika'dan Avrasya'ya doğru hareket edecekken *Homo Sapiens*'in büyük bir mutasyon geçirdiği yönündedir. Böylelikle de bu kültürel temeli oturtacak zihin yapısına ulaştığı iddia edilir (Wilson, 2012, 109). Fakat Wilson (2012, 109-111)'a göre *Sapiens*'in bu kültürel gelişimi tek bir mutasyon ile açıklanamayacak kadar hızlı ve karmaşıktır. İkinci görüş, 160.000 yıl önceki arkaik bir formun dönüşerek bugüne geldiğidir. Üçüncü görüş ise, kültürel yenilikler ve bunların kabulü, nüfusun miktarı ve büyüme hızı üzerinde doğrudan etkisi olan iklimsel değişimlere göre nüfusun yükseliş ya da düşüş gösterdiği yönündedir. Wilson bu üç varsayımın birbirlerini dışlamadığını hepsinin aynı anda var olabileceğini ifade etmiştir. O dönemde de daha sonraki dönemde de genetik mutasyonlar devam etmekteydi. Bu mutasyonların elbette bir katkısı olacaktı, ancak kültürel gelişimi tek bir genetik mutasyona bağlamak doğru değildir. Daha sonrasında ise dönüşümün önceden başlayarak o gün de daha sonrasında da devam ettiği ve kültürün oluşması sürecinde de doruk noktasına ulaştığı söylenebilir. Son olarak iklimsel değişiklikler açıklaması ise Wilson tarafından net şekilde kabul edilir. İklimin *Sapiens* yaşamı için ağırlaştığı dönemlerde nüfusun azaldığını belirten Wilson, kültürel pratiklerin bu dönemlerde yok olmaya yüz tuttuğunu ancak iklimin düzelmesiyle birlikte yeniden ortaya çıktığını ifade eder.

Wilson bugün geldiğimiz noktada *Sapiens*'in tarımı bulması, kültürel patlamayı gerçekleştirmesi ve bugün hala kültürel devinimin olmasından hareketle ''kültürel evrim hala ivmesini koruyor, bu da şunu akla getiriyor: genetik evrim devam ediyor mu?'' (Wilson, 2012, 119) sorusunu sorar. Wilson, insan genomu üzerinde yapılan çalışmaların bugün hala genetik evrimin devam ettiğini gösterdiğini belirtir. Genetik çeşitlilik Dünya üzerinde farklı ırklar arasındaki evlilik yoluyla iç içe geçmektedir. Bu da bizi zamanla genetik homojenleşmeye götürecektir. Wilson zaman içerisinde iradi seçilim yöntemiyle embriyoların genetik mühendislerince müdahale edilebilir bir noktaya da ulaşacağını düşünmektedir (Wilson, 2012, 121). Bunun sonucunda da sorunlu genlerden kurtulabileceğimiz ya da tedavisini gerçekleştirebileceğimiz düşüncesine sahiptir.

Wilson son dönemde yapay zekânın insanı alt edebileceğine dair öngörüyü ise ciddiye almaz. Ona göre bir takım teknolojik gelişmenin doğal olarak yaşanacağını ancak insanın duygu ve düşünce olarak kendine özgü bir varlık olduğunu ifade eder. İnsanın biyolojik olarak eşsiz olduğunu bu sebeple de yapay zekâ robotlarının insan yerine geçemeyeceğini düşünmektedir (Wilson, 2012, 121-122).

3.4.2. Medeniyete Doğru

Wilson (2012, 123-127) toplumları karmaşıklık düzeylerine göre üçe ayırmaktadır: avcı toplayıcılar, şeflikler ve devletler. Wilson, insanlığın avcı toplayıcı toplumlardan şefliklere oradan da devletlere doğru geçiş yaparken bu yaşanan değişimin genler yoluyla değil kültürel evrim yoluyla gerçekleştiğini düşünür. Bu şekilde düşünmesinin sebebini kültürel olarak bir avcı toplayıcı çocuğun bugünkü teknolojiyi öğrenebilecek olmasıyla açıklar. Avcı toplayıcı çocuk modern dönemdeki teknolojiyi ve birçok yeniliği hayatına kısa süre içerisinde dâhil edebilir. Bu da bize bu kültürel gelişimin biyolojik bir temelde değil kültürel bir temelde oluştuğunu göstermektedir. Kültürel değişimler sıçramalı yaşanabilir. Bazı yerlerde daha hızlı bazı yerlerde geç değişimler yaşanmış olsa bile her hâlükârda değişim evrime nazaran hızlı yaşanmaktadır. Bu açıdan yaşanan kültürel evrimin boyu kısadır.

Ancak Wilson, kültürel evrim sürecine dâhil olan biyolojik süreçler de olabileceğini ifade etmiştir. Toplumlar için kullanılan klişelerin (stereotype) biyolojik ve genetik nedenlerden kaynaklanma olasılığı Wilson'a göre oldukça yüksektir. Örneğin İngilizlerin soğuk bir karakteri olduğu ve Japonların kibar olduğuna yönelik klişeler

kalıtımsal bir sebepten kaynaklanıyor olabilir. Ancak buna rağmen Wilson elimizdeki kanıtların kültürel farklılıkların büyük oranda tarihsel ve kültürel kökenden geldiğine işaret ettiğini kabul eder (Wilson, 2012, 127). Ayrıca devletlerin ortaya çıkmasındaki süreç sıçramalı olsa da sonraki süreçte *Sapiens*'in gelişiminde farklılıkların gözlemlenmesi devletlerin ekonomik kapasitesinin eş değer olmamasından kaynaklanır. Buna ek olarak kültürel evrimin farklı bölgelerde ve farklı seviyelerde gerçekleşmesinin sebeplerine coğrafya da ilave edilebilir. Bu durumu Wilson kültürel evrimi daha ileri taşıyabilenler ile taşıyamayanlar olarak açıklamıştır (Wilson, 2012, 131-132).

3.4.3. İnsan Doğası

Wilson'a göre insan doğasının kesin bir tanımını elde etmek insanlığı bir bütün olarak açıklamak ve anlamak noktasında en gerekli araçtır. Bugün maalesef insan doğasını çepeçevre açıklayacak bir tanıma sahip değiliz. Wilson insan türünün kendi doğasını günlük yaşantısında açıkça ortaya koyduğunu düşünür. Hem beşeri bilimler hem de sanat alanları insanı inceler. Ancak bu kadar odak noktada bulunan insan henüz tam anlamıyla açıklanamamış ve anlamı keşfedilememiştir (Wilson, 2012, 231).

İnsanın bir doğası olduğuna dair görüş geçtiğimiz yüzyıllarda reddedilmiştir. Bu görüşe göre insan beyni boş bir levhadır (tabula-rasa). İnsan Dünya'ya boş bir zihin ile gelmektedir ve sosyal eylemi ebeveynlerinden öğrenir ve tüm kültür bu şekilde nesilden nesle aktarılır gibi bir görüş hâkim olmuştur. Kültürün de bu şekilde bir tarihsel öğe olduğu ifade edilmiştir. Wilson'a göre bu görüş oldukça hatalı ve dogmatik bir görüştür (Wilson, 2012, 232).

Wilson hem pozitif hem de beşeri bilimlerin bugün ortaya koymuş olduğu kanıtların insan doğasının tanımını yapmayı olanaklı kıldığına inanır. İnsan doğasının genlerde olmadığını ancak insan doğasını meydana getiren beynin, duyu sisteminin ve davranışlarının gelişim kurallarını koyanın genler olduğunu ifade eder. Bu bakımdan gelişen bilimin bugün insanın doğasını açıklayabilecek kapasitede olduğuna ve bunu açıklayabileceğine olan güven tamdır (Wilson, 2012, 232).

G. P. Murdock (1945, 123-142'den aktaran Wilson, 1998, 160)'un yapmış olduğu çalışmada insan toplumlarının hemen hemen hepsinde ortak olan sosyal eylemlerin listesi tespit edilmiştir. Bunlar; aile ziyaretleri, bedensel süsler, danslar, törenler, ayinler, ensest tabusu, hamilelik adetleri ve miras paylaşımı kuralları gibi sosyal eylem

ve kurumlardır. Wilson bu sosyal eylemler listesinin insan toplumunda zorunlu olarak var olduğu düşüncesini kabul etmenin ilgi çekici olduğunu ifade eder. Fakat Wilson'a göre antropologların eski toplumlarda tespit etmiş olduğu kültürel pratikler listesinin insan gibi yüksek bir zekâ seviyesine ve karmaşık dil sistemine erişmiş bir canlı için bile zorunlu olması beklenemez. Wilson bunun dışında mümkün olabilecek farklı kültürel modellemelerin de olabileceğini belirtir. Bununla birlikte Murdock'un ortaya koymuş olduğu listenin daha derin anlamı olan bir şeyin öngörülebilir ürünleri olabileceğini ifade eder. Bu bakımdan Wilson, Murdock'un listesinin içerisindeki kültürel pratiklerin insanın yüksek kapasitesi sayesinde inşa edildiği yönündeki açıklamalara katılmaz. Aslında bakılırsa Wilson her toplumda görülen bu toplumsal eylemlerin *genin ve biyolojik temelimizin bir ürünü* olduğunu ima eder.

Wilson'a göre insan doğası önceki nesillerden bize miras kalmış zihinsel düzenlemelerdir. Bunlar tarihin çok eski dönemlerinde yaşanan genetik ve kültürel evrimin bir araya gelmesiyle gelişmiş olan *epigenetik* kurallardır. Bu kurallar bizim duyu organlarımız aracılığıyla algıladığımız dünyaya yön vermektedirler. Wilson bunları dünya tasarımımızı oluşturan sembolik kodlamalar olarak görür. *Homo Sapiens*'in davranışlarını ve reflekslerini belirleyen şey bu *epigenetik kurallar*dır. Bizler bu kuralları öğreniriz ve bu öğrenme hazırlıklı bir öğrenmedir. Hazırlıklı öğrenmeden kasıt bir şeyi öğrenmeye doğuştan yatkın oluşumuzdur. Böylece bu eğilimimiz daha hızlı öğrenmemizi sağlar (Wilson, 2012, 233-235). Wilson'a göre epigenetik, insan doğasının çekirdeğidir. Bu bizim kültürümüzün en temel oluşturucu parçası halini alır. Bu yolla biz toplumsal eylemlerimizi oluştururuz. Epigenetik öğrenme kuralları genlerin kültürü etkilemesiyle oluşmaktadır (Wilson, 1998, 164). Yani genin evrimi kültürün evrimine müdahil olmuştur. Bu açıdan genetik belirleyicilik her ne kadar kültürle birleşerek epigenetik süreci oluştursa da asıl etken burada *genetik belirleyiciliktir*.

Wilson bu genetik-kültür birlikteliği ile oluşan davranışsal temelin altını önemle çiziyor. Bu konuya verdiği ilk örnek ensest yasağıdır. Wilson'a göre akraba birliktelikleri biyolojimiz açısından avantajlı olmadığı için genlerimiz bu sakıncalı durumu kültüre de yansıtıyor ve bu sebeple akraba birlikteliklerine karşı bireyi isteksizleştiriyor. İşte bu sebeple çok az sayıda istisnası olsa bile hemen hemen bütün kültürlerde ensest yasaklanmıştır. Bu bakımdan eğer biz insanı kültürün dışarısında bile bırakmış olsaydık bu epigenetik kurallar çerçevesinde Wilson insanın yine de

ensestten uzak duracağını ima etmiş olmaktadır (Wilson, 1998, 188; 2017a, 23). Wilson'ın bir diğer epigenetik örneği ise renklerin algılanışıdır. Renkler gözlerimizdeki cortex'ten tek şekilde geçmektedir. Daha sonrasında ise beynimizde şekillenmektedir. Ancak yapılan çalışmalarda renkleri ifade eden kelimeler birbirinden çok uzak olsa da renkleri ayırması istenen denekler genel ana renkleri aynı kategori içerisine almıştır. Bu da Wilson tarafından yine biyolojik algılayışımızın kültüre yansıması ve epigenetik evrim olarak örneklendirilmektedir (Wilson, 2012, 247-253).

Şunu net olarak ifade etmek gerekir ki sosyobiyoloji açısından genetik belirleyicilik oldukça önemli bir konudur. Toplumsal eylemlerin ana unsuru genetik belirleyicilerdir. Genetik belirleyicilik Wilson'ın teorisinde güçlü bir yer tutmakla birlikte Wilson insanlarda öğrenme sürecinin varlığını da kabul etmekte ve teorisinde buna büyük önem vermektedir. Nitekim kendisi zıt kültürel eğilimler dolayısıyla genlerin belirleyiciliği hipotezine yönelik potansiyel eleştirileri öğrenmeyi sürecin içerisine dâhil ederek engellemeye çalışmaktadır. Örneğin sol elle yemek ve yazmak gibi konularda kültürel olarak Batılıların çocuklarına çok müdahalede bulunmazken Çin'de çocukların sağ elle yemeye ve yazmaya zorlandığını belirtir (Wilson, 2017a, 55-57). Yani genetik belirleyicilik olsa da bunun yanı sıra öğrenme süreci de her daim sürecin içerisindedir. Bu durum genetik belirleyiciliği yok etmez, genetik belirlenimcilik yine işin içerisindedir. Örneğin insanlar bir dili öğrenirken bile aslında zihnin karmaşık yapısı ''kelimeleri belirli biçimde dizmeye, başka türlü dizmemeye eğilimli biçimde yapılanmıştır'' (Wilson, 2017a, 63).

İnsanlar süreçlerle ilgili düşünüp o şekilde karar verirler. Wilson (2017a, 67)'a göre ''Karar verme sürecindeki özellikler, bir insanı diğerinden ayıran şeydir. Ama izlenen kurallar tüm insanların aldıkları kararlarda geniş bir örtüşmeyi sağlayacak kadar sıkıdır.'' Görüldüğü üzere biyolojik temelimiz ve kültürel eğilimlerimiz arasında ilişkisel bir durum olmakla birlikte *Sapiens*'in genleri insanlar arasındaki benzerliklerin temel sebebidir. Bu süreci genler yönetir, kültürel yönlendirmeler ve öğrenme süreçleri bunun yanında daha az etkili olmaktadırlar. Wilson bu öğrenme sürecindeki izlenen kararların örtüşmesinden ortaya çıkan bilişime insan doğası adını verdiklerini ifade eder.

3.4.4. İkilem

Wilson (2017a, 1), *İnsan Doğası* isimli kitabının ‘‘İkilem’’ başlıklı bölümünde ‘‘eğer insanlık Darwin’in doğal seçilim’ine göre evrilerek gelişmişse, insan türünü Tanrı değil, genetik rastlantı ve çevresel gereklilikler yaratmıştır’’ der. Anlaşılacağı üzere, Wilson din ile bilimin birbirleriyle çatıştığı düşüncesindedir. Wilson her ne kadar maddenin en uç birimlerinde Tanrısallığı aramanın mümkün olduğunu belirtse de bu fikri bilimsel araştırmalardan önceki yüzyıllarda kalmış bir felsefi miras olarak nitelendiriyor.

Steven Weinberg’in fiziksel gerçekliği fizikçilerin bile tam anlamıyla kavrayamayışını, zihnin bunu kavrayamayacak şekilde yapılandırılması ile ilişkilendirmesine karşı Wilson (2017a, 2-3) ‘‘düşünen insan hayatının anlaşılmaz bir biçimde biyolojik varoluşundaki genetik kod tarafından yönlendirildiğini, bunun da az veya çok sabit bir düzeni olduğunu bilir’’ diyerek karşı çıkıyor. Wilson’ın insan genetik kodunun hayatını yönlendirdiğini düşündüğü ve bunun da bir sabit düzen içerisinde hareket ettiği fikrinde olduğu ilk etapta göze çarpıyor. Peki, bir önceki paragrafta belirtmiş olduğumuz Wilson’ın din ile bilim arasında bir ayrıma gittiğini belirtmek neden önemlidir? Çünkü Wilson dinlerin anlatmış olduğu gibi insanlığın bu Dünya’da bir amacı olduğu yönündeki tezleri kabul etmez aksine böyle bir amacın olmayışına vurgu yapar. Bu yüzden Wilson’a göre insan türünün ilk ikilemi gideceği belirlenmiş bir yer ve bir amaç olmayışıdır. İnsan türünün kendi biyolojik doğası dışında başka bir amacı yoktur (Wilson,2017a, 3). Kendisini doğalcı bir hümanist olarak tanımlayan Wilson’ın bu görüşü Richard Dawkins’in *Gen Bencildir* (2017) isimli eserindeki insanın bir gen kopyalama makinası olduğu yönündeki ifadesi ile benzerlikler taşır. İnsanın genini sonraki nesle aktarmaktan başka bir amacı yoktur. Bu da tezimizin ikinci bölümündeki *Sosyolojiye Hermenötik Yaklaşımlar* kısmında yer verdiğimiz Bauman’ın doğa bilimlerinin irade, amaç ve niyete herhangi bir atıf yapmayan bir dil geliştirdiği eleştirisini akla getirmektedir.

Birinci ikilemin içerisinde barındırdığı tehlike ise insanların aşkın hedeflerinin yok oluşudur. Çünkü insanlar kendilerine maddesel ihtiyaçların da ötesine geçen bir manevi tatmin duygusu arıyorlar. Ancak bu günden güne azalmaktadır. Çünkü Wilson’a göre din de, ideolojiler de birçok şey gibi artık eski görevlerini layıkıyla yerine getiremiyor. Böylelikle insanlar enerjilerini organize edemiyorlar, çünkü buna yardımcı olan aşkın amaçlar zamanla birer birer yok olmaktadır (Wilson, 2017a, 3).

Wilson gibi deist bir bilim adamının din ve diğer manevi motivasyon sağlayan ideolojilerin eski gücünü kaybetmesinden ötürü insanoğlunun ikileme düştüğünü söylemesi de oldukça önemlidir. Çünkü bu durum anlam yaratmanın insan için ne kadar hayati olduğunu göstermektedir. Bu da anlamacı yaklaşımın pozitivizme yönelttiği eleştirileri akla getirir.

Wilson'a göre insan türünün bahsetmiş olduğumuz ilk ikilemi diğer bir ikilemi beraberinde getirmektedir. ''O da, insanın biyolojik doğası içindeki ahlaki alanlar arasında seçim yapmakla ilgilidir.''…''Beynimizdeki sensörler bizim ahlak ile ilgili alanlarımızı etkilerler. Ahlak da bu köklerden türer ve bir içgüdü olarak ortaya çıkar'' (Wilson, 2017a, 5). Wilson için bu oldukça önemli bir durumdur. Çünkü bilimin insani değerlerin kaynağını araştırabilme olanağı ortaya çıkmıştır. Peki, bu sensörlerin hangisine uymamız gerekmektedir? Bu sorunun cevabı da kesinlikle biyolojik sensörlere uymamız gerektiği yönündedir. Çünkü insanın biyolojik olana yönelmesi kendi doğasına uygun olandır. Bu kültürel ve doğal alanın birbirine karıştığı noktada Wilson insan doğasının doğa bilimlerinin bir parçası olması gerektiğini belirtir. Çünkü biyolojik bir temele sahip olan insan doğasını en doğru şekilde anlayabilmemizin yolu tabi ki doğa bilimlerine yönelmektir (Wilson, 2017a, 5-7). Bir bakıma da aslında insanoğluna Durkheim'cı anlamda ahlaki değerlerin kaybolduğu anomi ortamında ya da Wilson'ın ifadesi ile ikileme düşüldüğü takdirde uyulması gereken önder olarak kendi biyolojik doğası gösterilmektedir. Wilson, insan doğasının doğa bilimlerinin konusu haline gelmesinin sosyal bilimlerle bir uyum yakalamasını sağlayacağını ifade eder.

Wilson'ın disiplinler arasılık (consilience) diye tabir ettiği şey, farklı disiplinlerin etkileşimleridir. Her ne kadar bu dallar birbirleriyle ilişki kurmaktan çok hoşlanmayacak olsalar da Wilson biyolojideki gelişmelerin de biyokimyadan ve hücre biyolojisi gibi biyolojinin alt dallarından geldiğini hatırlatarak bu bütünleşmenin oldukça büyük katkılar sağladığı kanaatindedir (Wilson, 1998, 11). Bu açıdan doğa bilimleri ile sosyal bilimlerin birleşiminin de benzer şekilde fayda sağlayacağını düşünen Wilson, Snow'un *İki Kültür (2005)* kitabına göndermede bulunarak iki kültürün birlikte hareket etmesi gerektiğini belirtir (Wilson, 2017b, 31). Wilson insan bilimlerinin doğa bilimleri ile bütünleşmesi gerektiğini ve insan doğasının bu iki alanın ortak çalışması ile daha iyi incelenebileceğini düşünür.

Wilson indirgemeci yöntemin çokça eleştirilmesine rağmen bu yöntemin oldukça faydalı olduğu fikrindedir. Eğer insan eylemleri belirli ölçüde indirgenip biyoloji tarafından açıklanabilirse insan eylemlerinin daha az benzersiz olduğu görülecektir. Çünkü ‘‘insan yapısının anahtarı biyolojidir. Sosyal bilimler biyolojinin ilkelerini görmezden gelemez’’ (Wilson, 2017a, 13). Wilson da toplumsal eylemleri biyolojiye indirgeyerek ele alır. Ancak toplumsal eylemlerdeki kültürel etkiyi kabul ettiği durumlarda bile kültürün insan geninin sınırları içerisinde kalmak zorunda olduğunu ifade eder.

3.4.5. Kültür Nasıl Evrildi?

Kültürel özellikler ya grubun içerisinde icat edilir ya da başka gruplardan öğrenilerek benimsenir. *Homo Sapiens* de kültürü şempanze atalarından öğrenmiştir. İnsanlar muhteşem potansiyelleriyle birlikte şempanze atalarından öğrenmiş oldukları kültürel kategorileri daha da ileri boyutlara taşımışlardır. Wilson'ın burada önemle vurguladığı şey insanın sahip olmuş olduğu uzun dönem hafızadır. İnsanlar geçmişten bugüne nesilden nesile aktardıkları kültür kategorilerini uzun dönem kuvvetli hafızası ile sürdürebilmiştir. Hafıza aracılığıyla diğer türlerin yapamadığı bir şekilde kültürünü her daim geliştirebilmiştir. Bu şekilde insan senaryo kurgulayabilme ve bu senaryoları değiştirebilme yetisi ile hem kültürünü geliştirip daha ileri noktalara taşımış hem de hayatta daha uzun süre kalabilmiştir (Wilson, 2012, 256-259).

Bilim adamları günümüzde diğer türlerin hafıza kapasitesini ölçebilmemize yarayan ölçekler geliştirmişlerse de insan hafızasının kapasitesini ölçmemizi sağlayacak bir metot henüz bulunamamıştır. Wilson insan hafızasının genişliğini ve hafızasına kaydedilenlerin birbiriyle etkileşime geçebilmesini sağlayan şeyin nöronlar olduğunu belirtmiştir. Bu açıdan da hafızamızın biyolojimiz ile doğrudan bir ilişkisi vardır. Wilson evrimsel süreçte insan beyninin genler tarafından geliştirilebileceğine dair teorik kapasiteye ulaşıldığını ifade eder (Wilson, 2012, 259-260). Bu da demek oluyor ki hafızamız da beynimiz gibi genler tarafından geliştirilmiştir.

Eski dönemde insan beyninin boş bir levha olduğu ve doğumun ardından her şeyin öğrenildiğine dair görüşün terk edildiğini belirten Wilson, beynin karmaşık yapısının kalıtımsal olduğunu belirtir. İnsana ait bilinçli zihin (Wilson, 1998, 113-114) gen-kültür evriminin etkileşiminden ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda diğerleri gibi epigenetiktir. Farklı stratejiler belirleyen, soyutlamalar yapabilen ve farklı kurgularda

bunları birleştirebilen insan zihni Wilson (2012, 260-263)'a göre özne, yüklem ve tümleci de bir araya getirerek dil oluşturabilecek kapasitededir. *Neandertal*ler, *Sapiens* ile ilk başlarda eşit bir ilişki içerisindeyken *Sapiens*'in yüksek potansiyeli nedeniyle eşitsiz bir noktaya evrilen bu rekabeti kaybetti. Bu esnada *Neandertal* türü de alet edevat kullanabiliyordu ve birbirleriyle iletişim kurabilmelerini sağlayan bir kültüre sahiplerdi. Ancak *Sapiens* hem sahip olduğu alet edevat kullanma becerisini hem de aralarında iletişim kurmalarına yarayan dil gibi kültürel özelliklerini diğer türlerle kıyas kabul etmez bir hızla geliştirdi ve diğerlerinin çok önüne geçti.

Peki, *Sapiens*'i bu kadar başarılı kılan ve kültürel sıçramayı yapabilmesini sağlayan şey neydi? Neden bu kadar başarılı oldu? Wilson, bunun cevabını yine uzun dönem hafızada ve bu uzun hafızanın zihinsel süreçlere verdiği destekte bulunabileceğini belirtir. *Sapiens* kurgu oluşturabilme yetisi sayesinde strateji geliştirerek hızla ilerleyebilme başarısı göstermiştir (Wilson, 2012, 258). Bu kadar karmaşık bir kültürel eşiğe nasıl ulaşıldığını Wilson, önceki sayfalarda açıkladığımız grup seçilimi ve grup içi seçilimle açıklamaktadır.

Kısaca özetlemek gerekirse, sosyobiyolojinin insanın toplumsal eylemlerini ve oluşturduğu kültürel dünyayı biyolojik temelde ele alırken başvurduğu ilk basamak genlerdir. Beyin genler tarafından şekillendirilmektedir. Kültürümüz bizim tarafımızdan sıfırdan yaratılmayıp şempanze atalarımızdan günümüze kadar *Sapiens*'in sahip olmuş olduğu uzun dönem hafıza sayesinde taşınmıştır. Bu süreç içerisinde her yeni dönemde insan kültürü gelişmeye devam etmiştir. Bu kültürel gelişmenin temelinde de gen-kültür beraberliği yani epigenetik denilen şey bulunmaktadır. Son olarak *Sapiens*'e ulaşmış olan kültür de bu gelişmeyi beynindeki üstün kurgusal başarı ile sağlamıştır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi de *Sapiens*'in çok uyumlu bir tür olmasıdır. Her ne kadar yüksek kapasiteli bir hafızaya ve üst düzey gelişmiş bir zihne sahip olmak önemli olsa da bir diğer önemli konu *Sapiens*'in çevresine hızla uyum sağlayabilmesidir. Bu uyum sağlayabilen yapısı ile *Sapiens* diğer türlerin yaşadığı sıkıntıları çok kolay atlatmış ve kültürel gelişime çok daha fazla zaman ayırabilmiştir. Wilson zihinsel süreçleri bu denli başarılı şekilde yönetebilen *Sapiens*'in dil denilen iletişim aracını da çok rahat şekilde oluşturabileceği kanaatindedir.

3.4.6. Dilin Kökenleri

Wilson (2012, 269), ‘‘*Sapiens*’e çarpıcı bir kültür kapasitesi sağlayan şeyin büyük ihtimalle kademe kademe bir ilerleyişin ardından zirveye ulaşılması ve bilişsel kabiliyet eşiğinin aşılması’’ olduğunu ifade eder. Bir anlık bir yükselişin değil kademeli olarak zamanla her yeni koşula uyum sağlayarak ve her koşulda yeni beceriler edinerek ve kültürünü de bu koşullara adapte ederek gelişen *Homo Sapiens* her defasında eşiğini daha yukarılara taşımıştır. Wilson, *Homo Sapiens*’in gelişiminin altında yatan nedenin ön adaptasyon süreçleri olduğunu belirtmiştir.

Hayvan leşlerini yiyen *Sapiens* zamanla bunları pişirmeyi de öğrendi. Bu ulaştığı yeni bir aşamaydı. Böylelikle pişirilen etten daha yüksek kalori elde ediliyordu. Pişirme faaliyetinin yanı sıra ateşi kullanabiliyor olmak barınma alanlarındaki kalış süresini de uzatıyordu. Fakat Wilson, yine de bu değişimin yalnızca kamp alanlarındaki kalış süresi ve ateş kullanabilme becerisi ile açıklanamayacağını belirtmiştir (Wilson, 2012, 270). Wilson da Tomasello ve arkadaşlarının (2005, 675-691; Tomasello, 1999) bu konunun derinliğinin anlaşılmasında oldukça önemli olan kültürel zekâ hipotezini insan türünün kültürel kapasitesini açıklamak için kullanır. Bu araştırmacılara göre insanlar ile diğer türler arasındaki fark ortak amaç ve niyetler için işbirliği yapma eğilimidir. İnsan türü işbirliği noktasında da diğer türlerden çok öndedir. Çünkü insanlar çok farklı cinsiyet ve sınıftan insan ile esnek şekilde işbirliği geliştirebilirler. Diğer türlerde bu kadar üst düzey ve kapsamlı işbirlikleri görülmez. Böcek türlerinde kendi grubu içerisinde görülen işbirliği ve yardımlaşma gibi davranışlar insanda çok daha geniş bir ağa ulaşır. İnsanlar aynı amaç uğruna kendi grubu içerisinde olmayan birçok farklı insan ile işbirliği yapmaktan çekinmez. Bu yönüyle de *Homo Sapiens* en sosyal tür olan sosyal böceklerden bile daha ileri bir noktadadır (Wilson, 2012, 270-271).

‘‘Görünen o ki, insanlar her türlü zorluğu çözmede çok yüksek zekâ sebebiyle değil, sosyal becerilerde uzmanlaşacak şekilde doğmuş oldukları için başarılı olmaktadırlar’’ (Wilson, 2012, 272). Wilson’a göre insanlar üç şeyi elde ederek yüksek bir sosyal zekâya sahip olmuşlardır. Birincisi diğer insanlarla birlikte ortak dikkattir. İkincisi birçok insanın ortak amaç için birlikte hareket etmesidir. Üçüncüsü ise zihin teorisi yani başkalarının da kendileri gibi bir zihinsel duruma sahip olduğunun farkında olmaktır. Bu üçü *Sapiens* topluluklarının sahip olduğu ortak özelliklerdir. Bu üç ayırıcı özellik sayesinde insanlar işbirliği seviyesini üst düzeye çıkararak sorunların

üstesinden gelmekte büyük bir başarı göstermiş, üreme kapasitesini ve kültürel varlığını tarihi boyunca arttırabilmiştir (Wilson, 2012, 272).

Dilin zihni değil, zihnin dili oluşturduğunu iddia eden Wilson bal arılarının da bir iletişim diline sahip olduğunu belirtmiştir. Ancak bal arılarının ortaklaşa kullandıkları bu dilin insan türünün sahip olduğu dile göre oldukça kısıtlı ve hiç gelişmeyen bir yapıda olduğunu ifade etmiştir. Ancak insandaki dil sürekli değişime uğrar ve insanların sahip olduğu dil semboller ve imalar barındırır. Bunun yanı sıra insanların sahip oldukları dil sürekli gelişmeye açıktır. *Homo Sapiens* zengin bir iletişim kültürüne sahiptir. Wilson ayrıca yazı bulunduğu sırada insanların iletişim kurmalarına yardımcı olan dillerin kurallarının çoktan yerleşmiş olduğunu ifade etmektedir (Wilson, 2012, 273-274).

Dilin gelişimi Wilson'a göre evrimsel bir süreç içerisinde gerçekleşemeyecek kadar hızlıdır. Ancak Wilson yine de evrim ürünü olarak kabul edilebilecek izlerin de dilde bulunabileceğini ifade eder. Bu izlerden bir tanesi konuşma sırasında beklemedir. Bunun her dilde olduğunu iddia eden Wilson, ancak bunun süresinin farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Wilson, dildeki diğer bir evrimsel çıkarımın öfke, üzüntü ve sevinç gibi duyguların kelime kullanmaksızın seslerle ifade edilmesi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Wilson dilin kökenine dair tartışmaların dilbilgisi üzerinden yapıldığını ifade etmiştir (Wilson, 2012, 276). Yani cümlenin öğeleri diye ifade edebileceğimiz özne, yüklem ve tümleç üzerinden tartışıldığını belirtir.

Peki dil öğrenilir mi yoksa doğuştan mı gelir? Skinner'a göre dil doğduktan sonra öğrenilen bir şeydir. Chomsky'ye göre ise dilbilgisi bir çocuğun öğrenemeyeceği kadar çok kuralı içerisinde barındırmaktadır. Eğer doğduktan sonra dil öğrenilseydi bir çocuğun bunu öğrenmesi mümkün olmazdı. Bu sebeple de Chomsky dil öğrenmenin doğuştan gelen bir yetenek olduğunu düşünmüştür (Chomsky, 1959, 26-58). Wilson da yeni doğanlarda dil öğrenmeye yönelik güçlü bir içgüdü olduğunu ifade eder. Wilson'a göre bu iki görüşün yanı sıra epigenetik kuralların ayrı ayrı kültürlerin geliştirmiş olduğu dilleri açıklamayı sağlayan bir dil evrimi görüşü de söz konusudur. Wilson'ın epigenetik kuralların açıkladığı dil evrimi ifadesinin biyolojik temelli bir önerme olduğunu tahmin edebiliriz. Bu durumda epigenetik kuralların dil açıklaması biyolojik evrimimiz esnasında gerçekleşen kültürel evrimimizin dili de şekillendirdiğine dair bir açıklamadır. Çünkü her ne kadar Wilson'a göre dilin oluşumu biyolojik evrimle ilgili değilse de dilin evriminin yalnızca kültürel değil biyolojik

boyutları da vardır. Bunu şöyle örneklendirir: Yapılan araştırmada 4 farklı dili konuşan insanların cümle kurarken eyleyen-etkilenen-eylem yani özne-nesne-yüklem biçimindeki sırayı takip ettiği görülmüştür. Bu Wilson'a göre epigenetik bir kuralın sonucu her kültürde dilbilgisine aynı şekilde yansımıştır. Wilson'a göre dil bir nesilden diğerine o denli hızlı değişir ki seçilimle ilgili olması yukarıda da belirttiğimiz gibi mümkün değildir. Ancak dil beyinle uyum içerisinde gelişir. Wilson'ın dilin gelişimini insan biyolojisine indirgediği nokta da burasıdır. Çünkü beynin gelişiminde genlerin rolünü hesaba katmak durumunda kalırız. Dil de beyin ile eşzamanlı bir şekilde gelişiyorsa dilin gelişimini de epigenetik kurallarla açıklayabiliriz. Yine de buna rağmen Wilson evrimin bir dil seçilimi sağlamadığı belli olduğu için dil konusunda insanın kültürel dehasının ortaya çıktığını kabul eder. Kültürel çeşitliliğin de bu dil konusunda kendisini gösterdiğini söyleyebiliriz. (Wilson 2012, 277-282)

3.4.7. Kültürel Çeşitliliğin Evrimi

''Gen-kültür birlikte evrimi, yani genlerin kültür, kültürün genler üzerinde etkisi doğa bilimleri, sosyal bilimler ve beşeri bilimler açısından aynı ölçüde önemlidir. Bu üç büyük dalı bir nedensel açıklamalar ağıyla birbirlerine bağlamaktadır'' (Wilson, 2012, 283). Wilson, kültürel çeşitliliğin örnekleri olarak toplumlarda tek eşlilik, çok eşlilik, giyinme modası gibi kategorileri ele almaktadır. Bu çeşitli modellerin aslında gen ile ilgili olmadığı şeklindeki görüşün oldukça yaygın ancak hatalı olduğunu ifade etmiştir. Wilson'a göre bu kültürel çeşitlilik de genlerle ilişkilendirilebilir. Ancak Wilson bu durumu açıklamak için genlerde esneklik diye bir ifade kullanmaktadır. Gen esnekliği ifadesiyle kültürel çeşitliliğin biyolojik temelini açıklamaya çalışır (Wilson, 2012, 284)

Genler bazı konularda esnek bazı konularda katıdır. Örneğin parmak izinde oldukça esnek olan genler, parmak sayısında oldukça katıdır. Yani genlerin insanların parmak izlerinin belirlenmesinde çeşitlilik gösterdiğini ancak parmak sayısında ise çeşitlilik göstermediğini belirtir. Wilson'ın burada biyolojik bir örnekten yola çıkarak kültürel çeşitliliği açıklamaya çalıştığı görülmektedir. Bunun dışında, genler giyim kuşam konusunda toplumlara esneklik sağlarken, ensest konusunda ise katıdır. Wilson'a göre bu esneklik ve katılık konusu da yine doğal seçilime göre belirlenen bir durumdur (Wilson, 2012, 284). Ancak ensest konusunda da esnekliğin tartışılması mümkündür.

Ancak bu bölümü sosyobiyolojinin nesnel bir şekilde anlatılmasına ve tanıtılmasına ayırdığımızdan ötürü eleştirilere bir sonraki bölümümüzde detaylı şekilde değineceğiz.

Wilson eğer belirli bir koşulda ortaya çıkması beklenen refleks devre dışı kalıyorsa bu durumda genetik havuzumuzdan bu durum için başka yeni bir refleks edinileceğini ifade etmektedir. Yani değişen durumlarda genimiz farklı bir refleks geliştirecektir. İnsanlardaki kültürel çeşitlilik sosyal eylemin doğal seçilime uğramaya açık olan iki özelliği tarafından belirlenir. Birincisi epigenetik kurallardaki sapma derecesidir. Sapma genin kültürel bağlamda eylemlere yansımasındaki esnekliğini ifade eder. Bir önceki paragrafta açıklamaya çalıştığımız gibi giyim kuşam konusunda kültürlerde görülen çeşitliliğin nedeni genlerin bu konuda bir esnekliğe sahip olmasıdır. Ensestin hemen hemen bütün toplumlarda yasak olmasının sebebi ise genlerin bu konuda katı olmasıdır. Sosyal eylemin doğal seçilime uğramaya açık olan ikinci özelliği ise 'kullanım şekline duyarlılık' denilen grup içerisinde yeni bir eylem özelliği edinen bireyin, gruptaki diğer bireylerce taklit edilmesi halidir. Böylece diğer bireyler de bu yeni beceriyi edinmiş olurlar. Bunun bir çeşit grup seçilimi olduğunu ifade edebiliriz. Wilson insan toplumsal eyleminin bu iki doğal seçilime uğrama ihtimalinin olduğunu belirtmiştir (Wilson, 2012, 285-287).

3.5. Ahlak ve Özgecilik (Altruism)

Şu ana kadar sosyobiyolojinin insan türünün bugünkü haline nasıl geldiğine yönelik açıklamalarını aktararak sosyobiyolojik açıdan insan davranışlarının kendi biyolojisi bağlamında kültürüne ve sosyal eylemlerine nasıl yansıdığını ve hangi durumlarda nelere bağlı olarak değişikliğe uğradığını anlatmaya çalıştık. Bundan sonra Wilson'ın en çok tartışma yaratan konulardan biri olan ahlak alanındaki tezlerine yöneleceğiz.

Sosyobiyolojik açıdan ahlak konusu da türün genlerini sonraki nesle aktarma ve kendisine avantaj sağlama içgüdüsünden ayrı düşünülemez. Ancak burada tartışmaya insanın doğası üzerinden yaklaşan Wilson insan türünün aslında özü itibariyle mi kötü olduğu yoksa kötülüğü daha sonrasında mı öğrendiği üzerinde durmaktadır. Wilson bu tür bir sorunun tek bir cevabı olmadığı ve her iki durumun da insan türünde mevcut olduğu kanısındadır. Bununla da kalmayıp, insan türünün sahip olduğu kusurlu yapının ve hem iyiliği hem de kötülüğü kendi doğasında barındırmasının onu sürekli değişen dünyada esnek kıldığını belirtir. Wilson insan türünün ihtiyacı olan şeyin tam da bu esneklik olduğunu belirtir. Çünkü sürekli değişen dünyada insanın sürekli bu

esneklik içerisinde olmuş olması onun yeni koşullara daha kolay uyum sağlamasına yardımcı olmaktadır (Wilson, 2012, 289).

Wilson, insan doğasına bağlı bu iyi ve kötü ayrımını kendi çok katmanlı seçilim görüşüyle temellendirmeye çalışmaktadır. Buna göre, insanların çok katmanlı seçilim içerisindeki bireysel seçilimi kötünün ve daha çok günah diye tanımlanan şeylerden sorumlu iken grup seçilimi daha çok erdem olarak gördüğümüz şeylerden sorumludur. Bu bağlamda, Wilson çok katmanlı seçilim içerisindeki bireysel seçilimi kötülükle ilişkilendirirken grup seçilimini ise iyi ve faziletli davranışlarla ilişkilendirmiştir. Bu aynı zamanda insanın doğasında bulunan iyi ve kötünün bir mücadelesi olarak da düşünülebilir. Wilson insan doğasına bağlı bu iyi ve kötü arasındaki mücadele ile nasıl baş edileceğine dair çalışmanın beşeri bilimler tarafından yapılması gerektiğini ifade eder. Doğa bilimleri ise bu durumu açıklaması gereken alan olarak görülmüştür. Wilson bu konudaki çalışmaların doğa bilimleri, beşeri bilimler ve sanat alanının işbirliği ile başarılı olabileceğini ifade etmiştir (Wilson, 2012, 289-290). Bu açıdan Wilson'ın doğa bilimlerinin açıklama yapması, beşeri bilimlerin ise anlama dair çalışması gerektiği yönündeki kabulü bizim tezimiz için de önemle altı çizilmesi gereken bir noktadır.

Wilson, yapılan çok sayıdaki çalışmanın ahlaki dürtülerimizin beynimizin içerisinde ne şekilde çalıştığını ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Çalışmaların sonucunda insanların ahlaki davranma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. İnsanlar doğru olanı yapma, yanlış olanı yapmaktan kaçınma ve diğerlerine yardım etme eğilimindedir. Wilson toplumsal örgütlenmelerin en karmaşık örneklerinin yoğun işbirliği içerenler olduğunu ifade etmiştir (Wilson, 2017b, 47). Sosyobiyolojik yaklaşım insandaki bu eğilimin doğal seçilim sürecinde grubun tümü için oldukça avantajlı olduğu kanaatindedir. Karmaşık bir örgütlenmeye sahip insan toplumu da Wilson'a göre kendi doğasına uygun şekilde hareket etmektedir. Fakat insanlar tekrar karşılaşmayacakları ve üreme açsından kendilerine bir avantaj sağlamayacak olan insanlara bile yardım ederler. Bu durum genellikle iki açıdan incelenir. İlki karşılıklı özgecilik denilen maymunların diğer maymunun sırtını kaşıması popüler örneği ile açıklanan durumdur. Bir maymun diğer maymunun sırtını kaşırken kendi sırtının da yardım ettiği maymun tarafından kaşınacağı bilinci ile bu davranışı yapmaktadır. İkincisi ise özgecil eylemlerin genel toplum iyiliğine hizmet ettiği için yapıldığı ve grup seçilimine fayda sağladığı görüşüdür. Bunun yanında Wilson insanların toplum içinde göstermiş

oldukları özgecil eylemlerin amacının kendilerinden söz ettirmek olabileceğini düşünür (Wilson, 2012, 296-298). Bu durum da bencillik ile ilişkilendirilebilir. Bu sebeple diyebiliriz ki özgecilik Wilson'da her açıdan bencillikle ilişkilendirilen bir toplumsal eylemdir. Bununla ilgili eleştirilerimizi de bir sonraki bölümde ele alacağımızdan dolayı burada yalnızca sosyobiyolojik yaklaşımı açıklıyoruz.

Sosyobiyolojik olarak insan türünün diğer türlere kıyasla tıpkı böcek toplumlarındaki gibi özgeci eylemlere yatkın olduğu düşünülmektedir. İnsanlarda belli eylem biçimleri büyük ölçüde kültürel olarak belirlenir. Wilson (2017a, 150-152)'a göre insanın sosyal evrimi genetik olmaktan ziyade kültüreldir ancak o duyguların genler yoluyla evrildiğini ifade eder. Savaşlar esnasında sergilenen fedakâr intihar, nihai cesaret eylemidir ve genellikle hayatta kalmak ve genleri aktarmak için biyolojik döngüye karşı olsa da, diğerlerini cesaretlendirmek için ritüeller ve ödüller ile özendirilir. İnsan eylemlerinin diğer kutsal biçimlerinden daha fazla sınırları aşan bir eylemdir. İntihar eden kahramanlar çocuk sahibi değilse bu Darwin'in dar anlamlı doğal seçiliminde şu anlama gelmektedir: kahramanlık genleri aktarılamayacak ve günler geçtikçe ileriki nesillerde daha az fedakâr insanlar olacaktır. Ancak Wilson'a göre bu tam olarak böyle değildir. Çünkü kendilerini feda edenlerin kahramanlıkları akrabaların hayatta kalmasını ve fedakâr genlerin korunmasını destekler. Bu doğal seçilimin genişlemesiyle meydana gelmektedir. Fedakâr asker, kardeşleri için ya da anne ve babası için kendisini feda ediyor. Böylelikle onların çoğalmasına fırsat sağlar. Dahası, bu tür bir ölüm, yok olmaktan ziyade bir yücelme olarak kabul edilir ve Wilson'a göre kahramanlar genellikle kişisel kahramanlıklarının özelinde ölümsüzlüklerine vurgu yapan bir ödül beklerler.

Diğer taraftan başkalarının bulunduğu kötü durum için şefkat göstermek ve fedakârlık yapmak genellikle seçicidir. Önceki paragraflarda açıkladığımız gibi kahramanın kendisi için doğrudan bir kişisel çıkar beklentisi içinde olmadığı katı fedakârlık (hard-core altruism), akraba seçilimi (Taslaman, 2012, 102) ile ya da tüm rakip aile ya da kabile birimleri üzerinden doğal seçilim yoluyla evrimleşmiştir. Yani bu tür bir fedakârlıklar aile ve grup için gerçekleşmektedir. Ancak bu durum kayırmacılığı arttırabilir. Bu sebeple de Wilson'a göre modern uygarlığın düşmanıdır. Wilson katı fedakârlıkları kişinin kendisinden söz ettirme ve kahramanlık duyguları ile de açıklamaya çalışmaktadır. Tersine, yumuşak fedakârlık (soft-core altruism), çoğunlukla yalan söyleme, sahtekârlık ve aldatma üzerine kurulu, sonuçta bencilce ve

hesaplıdır. Fakat bu Wilson'a göre modern uygarlığın da temelidir ve daha mükemmel bir sosyal sözleşmedir. İnsanoğlu bu tür bir fedakârlığa Wilson'a göre daha eğilimlidir. Bireysel hayatta kalma mücadelesi, insan eylemlerinin çoğunu oluşturur ve sosyal organizasyonumuz, kararsızlık, aldatma ve suçluluk duygusunun bir karışımıdır. Wilson modern hayatta yumuşak fedakârlığın daha fazla görüldüğünü bunun da bencilce emellerle yapıldığını ifade eder (Wilson, 2017a, 153-154). Ayrıca bu durum hep insanın kendi grubu ve hayatta kalma mücadelesi üzerinden tartışıldığı için de fedakârlık anlamını yitirmekle birlikte adeta bir kayırmacılığa dönüşmektedir. Konuyu akraba seçilimine indirgedikten sonra da Wilson için özgeci eylemleri bencillikle özdeşleştirmek oldukça kolay olmuştur. Ayrıca şundan da söz etmek yerinde olacaktır ki genel toplum iyiliği adına özgecil ceza da söz konusudur. Bunun sebebi toplumsal kaynakların yersiz harcanmasının önüne geçmektir. Wilson'a göre özgeciliğin tüm bu içgüdüsel yönlerinin dışında insan için dönüştürücü bir yönü de vardır. İnsanlar bu şekilde onur denilen hisse sahip olurlar. Bu da insanda doğuştan gelen empati ve işbirliğine yatkınlığın bir ürünüdür (Wilson, 2012, 300).

Wilson hayvanlardaki özgeci davranışlar için ‘‘bütün bu hayranlık uyandıracak kadar karmaşık faaliyetler içgüdüseldir ve genlerle belirlenir. Öğrenilmeleri ya da kültürel olarak aktarılmaları imkânsızdır’’ (Wilson, 2000, 51) der. Ancak insanlardaki fedakârlık çeşitlerinin kültürel evrim ve öğrenme yoluyla bireylere işlendiğini kabul eden Wilson, kültürel evrimin biyolojik evrimin yerine geçip geçemeyeceği yönündeki soruya karşılık ‘‘genler kültürün tasmasını elinde tutuyor’’ (Wilson, 2017a, 165) cevabını vermiştir. Tasma ilkesi ilk olarak Wilson'ın Lumsden ile yapmış olduğu *Gens, Minds and Culture* (1981) isimli çalışmada ortaya konmuştur. Bu ilkede ‘‘genetik doğal seleksiyon, kültürü baskı altında tutabilecek biçimde işler’’ (Lumsden ve Wilson, 1981, 13). Bu aslında sosyobiyoloji yaklaşımının genel esasıdır. Tüm durum ve koşullarda genler belirleyiciliğe sahip olmakla birlikte kültür vd. çevre etkileri hep yan unsurlar olarak ele alınmıştır. Kültür ve çevrenin etkilerini genden daha fazla hissettirdiği noktalarda bile bunların sınırlarını belirleyen yine hep genler olmuştur. Ancak Trigg (2001, 198-200)'e göre bu tasma ilkesi kültürel gelişime belli bir bağımsızlık tanımaktadır ve toplumsal anlamdaki her olgunun Darwinci kuramla açıklanamayacağı anlamını taşımaktadır. Fakat kültürün de genetik baskıdan tamamıyla kurtulmuş olduğu söylenemez. Tasma ilkesi kültürün, genlerin teşvik ettiği şeylere karşı direnebilecek olsa bile sonunda pes edip geri çekileceğini anlatmak için

ortaya konmuştur. Çünkü doğaya karşı direnmenin bir karşılığı olacaktır. Fakat insanın doğaya karşı direnebileceğinin kabulü de oldukça önemlidir. Doğa bilimlerinin ortaya koymuş olduğu yöntemlerin insan mevzu bahis olduğunda her ne kadar sonucu insan için olumsuz olacak olsa bile esneyebileceğinin ifade edilmesi yöntem tartışmalarında yeni soruları beraberinde getirecektir. Wilson ilk çalışmalarında *Sapiens*'i de diğer türler gibi genel sosyobiyolojik yaklaşımının içerisine dâhil ederken zaman içerisinde insan sosyobiyolojisi ayrı bir alan halini almıştır. Bu da bir anlamda insanı ele alırken kullanılacak yöntemin doğa bilimlerinin yöntemlerinden farklı olması gerektiği varsayımımızla uyum içerisindedir. Bu konu ile ilgili tartışmalar bir sonraki bölümde detaylı şekilde ele alınacaktır.

Wilson ilk çalışmaları dolayısıyla homofobik bulunmuş ve eşcinsellik düşmanı olarak nitelendirilmiştir. Wilson daha sonraki çalışmalarında bu eleştirilere karşılık eşcinsellik konusunu biyolojik olarak normal, çoğu zaman özgeci bir eylem olarak ele almıştır. Wilson (2017a, 141-142)'a göre pek çok ilkel toplumda eşcinseller başarılı bir role sahiptirler, bağlanma yoluyla akrabaların hayatta kalmasına yardımcı olurlar ve Wilson'a göre eşcinsellik muhtemelen kalıtsaldır. Bu durum biraz kafa karıştırıcı gibi gözükse de Wilson'ın iddiası diğer yakınları adına fedakârlıkta bulunan eşcinsellerin genlerinin akraba seçilimi yoluyla yakınları tarafından sonraki nesle aktarıldığı şeklindedir.

Wilson normal şartlarda evrimsel açıdan oldukça sorunlu gözüken ve üreme amacı gütmeyen eşcinsellik ile ilgili eleştirilerin ardından iyimser bir yaklaşım sergilemektedir. Homofobik tutumların reddedilmesi gerektiğini söyleyen Wilson, eşcinsellik gibi gri alanların evrim sürecimizde olabileceğini belirtmiştir. Çoğunlukla eşcinsellik konusunu karıncalar üzerinden örneklendiren Wilson, tıpkı işçi karıncalar gibi eşcinsellerin de kendi grupları için oldukça önemli fedakârlıklar yapan insanlar olduklarını belirtmiştir. Bu şekliyle doğal seçilime kendi grupları adına yapmış oldukları önemli özgecil eylemlerle katkı sağladıklarını düşünmektedir (Wilson, 2012, 303-304).

3.6. Özgür İrade

Wilson eğer biyolojik temelimiz her toplumsal eylemimizi belirliyorsa o halde özgür irade ne olacak sorusunu tartışır. Eğer gen yapısı toplumsal eylemlerdeki başat aktör ise öğrenme süreci ve çevre etkisi de bizim dışımızda kurulmuş bir dünya olarak

düşünüldüğünde özgür iradeye bir yer kalır mı? Bu determinizm ile özgür irade çelişkisi cevaplanması oldukça güç ve çok kilit bir sorudur. Wilson'a göre özgür irade genlerle çevrenin etkileşimi sonucu yaratılmış olmak zorundadır (Wilson, 2017a, 71).

Wilson özgür irade açısından kendimizi aldatıyor olma ihtimalimizin oldukça yüksek olduğunu belirtir. Bazı olayların belli koşullarda tahmin edilebilir olduğu savunan felsefi görüşler vardır. Wilson'a göre insanlar kararlarını kendileri verdikleri takdirde belirlenmiş olup olmadığı fark etmeksizin özgür iradeye sahiplerdir. Wilson yazı tura atmak için hava atılan paranın sonucunun da tahmin edilebilir olduğunu ifade eder (Wilson, 2017a, 71). Ancak tahmin edilebilir bir durumun olması özgür iradeye engel değildir. İnsan zihnini deneysel bir probleme indirgeyen Wilson beynin çalışma prensibi bir makine gibiyse o halde öngörülmesi oldukça zorlaşır diyor. Ayrıca insanın sosyal ilişkilerinin karmaşık ve değişken bir şekilde insan kararları üzerinde etkisi olduğunu ifade eder. Bu sebeple de insanın özgür ve sorumluluk sahibi olduğunu belirtir. Ancak yine de, eylemlerimiz az da olsa belirlenmiştir. İnsan eylemlerine yönelik kategorilerini yeterli şekilde genişletirsek, bunları öngörebiliriz (Wilson, 2017a, 77). Bu olasılıkların nasıl azaltıldığı ile ilgilidir. Fakat Wilson genetik determinasyonun kültürel evrim alanını çok daralttığı için, kültürel evrimin nereye varacağını tahmin etmenin mümkün olmadığını belirtir (Wilson, 2017a, 78). Sosyobiyolojinin en büyük çıkmazlarından birisi özgür irade meselesidir. İnsanların özgür bir irade ve sorumluluk sahibi olmadığını söylemek kolay değildir. Fakat buna rağmen teorisinin ilkelerinden sapmak istemeyen Wilson'ın özgür irade konusunu olasılıklara indirgeyerek açıklamaya çalışması bize biyolojik temelde bir açıklama sunma arzusunun bir göstergesidir.

3.7. Din

Edward Wilson'ın din ile bilim arasında bir çatışma olduğu yönündeki görüşünü daha önce ifade etmiştik. Wilson'a göre bu çatışmanın asıl nedeni bilimin dinin kökenini açıklamaya girişmiş olmasıdır. Dinin bilimin bu girişimine yönelik tepkisinin sert olduğunu düşünen Wilson, dinin bilim tarafından doğal seçilimin bir ürünü olarak incelenmek istendiğini belirtmiştir (Wilson, 2012, 305). Bunun yanında ortaya koyduğu verilerle dine olan inancın her geçen gün düştüğünü ifade etse de Wilson gelişmiş ve bilimde ilerlemiş bazı ülkelerde bu oranın hala çok yüksek olmasına şaşırdığını söyler. Ayrıca Evren'in varlığı için Tanrı'nın bir zorunluluk olduğunu

savunan bilim insanlarından söz eden Wilson, bu bilim insanlarının hareket noktasının Evren'in üzerine kurulduğu ince ayar olduğunu bildirmiştir (Wilson, 2012, 306-308).

Wilson'a göre dini inanca yatkınlık, insan eylemlerinin vazgeçilmez bir parçasıdır. İnsanlık tarih boyunca çok sayıda din üretmiştir. İnsanlar bilmekten daha çok inanmaya eğilimlidirler. Wilson'a göre atom altı parçacıklarının bulunuşu vb. bilimsel gelişmeler sonucu dinin ortadan kalkacağı yönündeki inanç *'proses teorisine'* yol açar. Buna göre, Tanrı'nın varlığı aslında bu atomun yapısında gizlidir, yani atomu da onun altındaki sistemi de Tanrı yaratmıştır. Wilson'a göre *proses teorisinin* din ile bilimin aslında birbiri ile uyum içerisinde olduğu yönündeki görüşe din ve çevreleri oldukça uzaktır. Bu sadece bilim adamlarının ortaya koyduğu ve din çevreleri tarafından benimsenmeyen bir görüştür. Wilson bu teoriden hoşlanmamış olacak ki ''şizofrenik toplumlarımız bilim ile ilerler ancak ilhamları bilimin törpüleyip durduğu dinden gelir'' (Wilson, 2017a, 170) gibi sert bir ifade kullanır. Bilim adamlarının dinden ilham alarak bilim yapıyor olma durumunu anormal bulur. Bu paradoksal durumdan da Wilson'a göre dinin sosyobiyolojik yönüne eğilerek çıkılabilir. Nihai olarak bilimin modern dönemde dine hizmet için de kullanıldığını söyleyen Wilson, bilimde en ilerde olan toplumların aslında dindar toplumlar olduğunu kabul eder (Wilson, 2017a, 169-170).

Wilson eğer Evren'in ince ayarının yapımını doğaüstü ve olağanüstü bir güç ile yorumlarsak biyoloji tarihini de ilahi bir güce indirgemek durumunda kalacağımızı ve bunun da doğru olmadığı düşüncesindedir (Wilson, 2012, 308-309). Ancak hatırlatmak gerekirse Wilson daha evvel indirgemeci yaklaşıma yöneltilen eleştirilere karşılık bu yaklaşımı savunmuştu. İndirgemeciliğin o kadar da kötü olmadığını hatta bilgimizin sınırlarını genişletmek adına faydalı olabileceğini ileri sürmüştü. Bu açıdan görüyoruz ki Wilson'ın indirgemecilik ile ilgili düşüncesi zaman zaman değişebilmektedir.

Ayrıca Wilson'a göre C.S Lewis ve diğer teorisyenlerin Tanrı vergisi ahlak yasaları tezi ikna edici gözükse de doğru değildir. Wilson dini ve ahlakı doğal seçilimin yönlendirdiği evrim tarihinde zuhur etmiş özel vakalar olarak ele alıp açıklamak için çok fazla nedenimizin olduğunu düşünmektedir. Sosyobiyolojik yaklaşımın dini gündelik yaşam ihtiyaçlarına indirgediği söylenebilir. Gündelik yaşam ihtiyaçları ifadesinin önemi Wilson'ın dini kabilecilik ile ilişkilendiren yaklaşımında ortaya çıkar. Çünkü Wilson'a göre her din kendi mensuplarına özel muamele etmektedir.

Dışarıya gösterilen müsamahanın da tek nedeni dışardaki kişileri kendi gruplarına dâhil etmektir. Wilson için organize dinlerin gücü sosyal düzene ve kişisel güvenliğe sağladıkları katkıda yatar, hakikat arayışında değil (Wilson, 2012, 309).

Wilson'a göre dinlerin ve mezheplerin evrim ve rekabetinde kültürel Darwinizm'in düsturları işlemektedir. Kendilerine mürit toplayanların devam edebildiği toplayamayanların yok olduğu bir sistem vardır. Gause kanunu olarak adlandırılan ekolojik ilke, ''rekabetin aynı ihtiyaçlara sahip türler arasında maksimum olduğunu iddia etmektedir'' (Wilson, 2017a, 173). Bu sebeple aynı ihtiyaçlara sahip türlerin din aracılığıyla bu rekabetlerini sürdürdükleri görülür. Çünkü Wilson'a göre din savaşa ve sömürüye çok iyi hizmet eden bir kurumdur. Ayrıca Wilson, insan sosyobiyolojisinin gerçek manada bir teorik disiplin olmasının önündeki en büyük engelin din olduğu fikrindedir. Çünkü incelenmesi zordur. İlk neden, var olan sosyal eylemlerin evrimine yönelik ilkelerinin ve daha aşağı hayvan türlerini incelemekte kullanılan sonuçların din gibi bir konuda doğrudan geçerli olmamasıdır. İkincisi ise dinlerin, bireylerin kendi kişisel çıkarlarını grubun çıkarlarına tabi kılabilmesi ya da kendi çıkarlarını daha aşağı görmeye ikna etme konusunda başarılı olmasıdır (Wilson, 2017a, 173-174).

Düşünmeksizin grubun isteklerine boyun eğmek ve itaat etmek kabile üyelerini grup seçilimi açısından korur. Böylelikle grup içi işbirliği ve dayanışma sorunsuz devam eder. Wilson genlerimizin kültürümüzü, kültürümüzün de asırlardır dinleri ürettiği imasında bulunur. Eğer insanlık bugüne dek binlerce din ürettiyse, din genlerimizden hareketle ürettiğimiz kültürel bir gereklilik olmalıdır. Bu bağlamda Wilson bunu açıklayabilmek adına gen-kültür-din birlikteliğinden söz eder. Wilson, dini kültür düzeyinde yani kültürün bir ürünü gibi ele alarak açıklamaya çalışır. Buradaki kilit nokta öğrenme sürecidir. Öğrenilerek dini düşünce ve pratikler içerisine girilir, dini eğilim kalıtımla elde edilmez. Dinlerdeki kültürel seçilim de yine bu öğrenme süreci ile gerçekleşir. Bu şu anlama gelir, dini düşünce ve pratiklerde gözlemlenen değişimler aslında öğrenme sürecinin ardından sosyolojik boyutta insanlar tarafından gerçekleştirilir. Bu aslında sosyobiyolojik değil, sosyolojik bir açıklamadır. Ancak Wilson öğrenme sürecinin biyolojik bir temeli olduğunu belirterek bunu da sosyobiyolojik çerçeve içerisine oturtmaya çalışır (Wilson, 2017a, 174-177). Ayrıca Wilson, dini pratiklerin biyolojik avantaj sağladığını ifade etmiştir. Bunu da büyük dini törenlerle ilişkilendiren Wilson, ''Durkheim'ın vurguladığı gibi, bunlar yalnız toplum değerlerini ilan etmekle kalmaz, aynı zamanda o değerleri onaylar ve

gençleştirir'' (Wilson, 2017a, 177) ifadesini kullanır. Marcel Mauss'un da *Sosyoloji ve Antropoloji* (2005) isimli eserinin içerisinde incelemiş olduğu potlaç törenlerine vurgu yapan Wilson, kişilerin bu törenlerde servetlerini sergilediklerini belirtir. Ayrıca Wilson liderlerin akrabalarının enerjisini üretim fazlası oluşturmaya yönlendirdiklerini ifade eder. Böylece aileler doğal olarak da gruplar güçlerini daha da pekiştirir. Bu durum seçilim açısından da grubun şansını arttıracaktır. Wilson böylelikle dini törenlerin doğal seçilim açısından faydalı olacağını düşünmüştür (Wilson, 2017a, 178).

Wilson (2017a, 186-190)'a göre din mekanizmaları şu üç şeyi içerir. İlki nesneleştirmedir. Bu gerçeğin kolayca anlaşılabilen ve reddedilemeyen imajlara ve tanımlara indirgenmesidir. İkincisi, adanmışlık ya da inançla bağlılık, yani kendi kendine teslim olmak suretiyle yürürlüğe konan bir tür kabilecilik ve üçüncüsü de mittir. Kabilenin Dünya üzerindeki tercih edilen konumunu açıklayan anlatılar; çoğunlukla kontrol, kıyamet ve milenyum için mücadele eden doğaüstü güçleri birleştirme olarak anlaşılabilir. Bugünün üç büyük mitoloji kategorisi Marksizm, geleneksel din ve bilimsel materyalizmdir. Wilson'a göre insanlar bu mitler tarafından yönetilmektedir. Çağdaş, entelektüel ve siyasi çekişmelerin çoğu da bu üç mitin birbiri ile olan çelişkisine dayanmaktadır. Fakat Wilson, Marksizm ve geleneksel dinin çökmekte ve ellerindeki gücü kaybetmekte olduklarına inanmaktadır. Burada en güçlü ve her geçen gün de güçlenmekte olan mit bilimsel materyalizmdir. ''Teolojinin bağımsız bir entelektüel disiplin olarak ayakta kalması mümkün olmamakla birlikte, din uzun bir süre dayanacak ve yerini bilimsel materyalizm ile değiştirmeyecektir'' (Wilson, 2017a, 190). Wilson'a göre bilimsel materyalizm getirebildiği açıklamalar ile geleneksel dini alt etmeyi başarabilmiştir. Çünkü Wilson sosyobiyolojinin dinin kendisini de maddesel olarak açıklayabildiğini iddia eder. Bu açıklama da ''insan beyninin genetik olarak evrilen madde yapısının doğal seçimi ilkesidir'' (Wilson, 2017a, 190). Fakat Wilson bilimsel natüralizmin asla dinin verdiği manevi duygu yoğunluğunu veremeyeceğinden dolayı da geleneksel dini tamamen yok edemeyeceğini sadece alt edebileceğini ifade eder.

Wilson'ın din ile ilgili yaptığı yorumların dinin sosyobiyolojik boyutunun dışına taştığını ifade etmekte fayda vardır. Açıkçası birçok noktada ikna edici bulduğunu itiraf ettiği tezlere dahi inanmamızın doğru olmadığını ve süreci doğal seçilim sürecinin içerisinde düşündüğümüzde başka sebepler bulabileceğimizi ifade eder.

Diğer taraftan dini mitolojiye indirgeyen Wilson, dini açıklarken halüsinasyonlar ve rüyalara yer yer vurgular yapmaktadır. Tanrı anlayışını da çoğunlukla eski kabile dinlerinden hareketle ele alarak incelemektedir. Çalışmalarında yer yer Hıristiyanlık ve Yahudilikten söz eden Wilson'ın alıntıları da genellikle bu iki dinin kutsal kitaplarındandır ve İslam ile ilgili derin bir bilgisi olduğu izlenimini vermemektedir. Dini açıklamaya çalışırken sık sık kişisel tecrübelere ve birbirleriyle doğrudan ilişkisi olmayan benzetmelere başvuran Wilson'ın bu açıklamaları sosyobiyolojik bir temele oturmamakta ve felsefi spekülasyonlar olarak kalmaktadır.

Bu duruma getirilen indirgemecilik eleştirisine işlevselcilik eleştirisi de eşlik edebilir. Nitekim bir olgunun sahip olduğu işlevin onun kendisini yansıtmayacağı ve işlevin olgunun kendisi olmadığı söylenebilir. Örneğin Trigg'in ortaya koymuş olduğu şekilde dinin toplumsal işlevini ortaya koymak ile toplumda neden herhangi başka bir din değil de özellikle o dinin kurumsallaşarak toplumsal devamlılığı sağladığı açıklanmış olmayacaktır. Bu durumda din de gerçek anlamını kaybetmektedir. Çünkü o din yerine herhangi başka bir din de o işlevi yerine getirebilir düşüncesine sebep olabilir. Ayrıca dinin ortaya koyduğu hakikatler değil işlevi ön plana çıkarılır. İşlev vurgusu o kuruma bağlılığı da zedeleyebilir. Toplumda o kurum yalnızca işlevi ve toplumun ona olan ihtiyacı ile bilinir hale gelebilir. Bu açıdan işlevselci yaklaşımda işlev açıklamanın yerini alıyor gibi gözükür. Trigg'e göre sosyal bilim neden herhangi bir din değil de bu dinin toplumda benimsendiğini göstermenin önemli olduğunu kabul etmelidir (Trigg, 2005,191-192). Nitekim Lockwood'un ''normatif işlevselcilik'' diye tabir ettiği eleştiri de kültürün yalnızca toplumsal istikrarın devamını sağlamak amacıyla var olduğu şeklindeki düşüncedir (Smith, 2007, 133). İşlevi açıklamak bizi o kurumun veya kültürün işlevinin ifade edilmesi dışında daha ileri bir noktaya götürmeyecektir. Tıpkı yorulduğumuz zaman birazcık dinlenmek amacıyla klasik müzik dinlememizin klasik müziğin anlamına dair bize bir ipucu vermeyeceği gibi. Klasik müziğin bizi dinlendirmesi olarak tanımladığımız işlev, klasik müziğin anlamına dair bir açıklama değildir. Eğer işlevi üzerinden tanımlamaya kalkarsak, aynı amaçla klasik müziğin yanında R&B türünü de dinlediğimizde bu iki müzik türü arasında bir fark olmadığı kanaatine ulaşmamız gerekir. Ancak pek tabiki bu ikisi birbirinden farklı iki müzik türüdür ve işlev olgunun kendisini açıklamaz.

3.8. Sanatın Kökeni

Yaratıcı sanatlar zengin ve sınırsız gibi gözüküyor olsa da hepsi insan aklının dar biyolojik kanallarından süzülerek ortaya çıkar. Wilson kendi bedenimiz dışında farkına varabildiğimiz şeylerin sayısının bir hayli az olduğunu belirtmiştir. Gözümüz ışığın yansımasıyla elde ettiği bu görüntüyü renk dediğimiz parçalara ayırarak anlamaya çalışmaktadır. Wilson'ın sanat konusunda ortaya koyduğu yaklaşım sanat eserlerinin estetik boyutlarından ziyade sanatın ve eserlerinin kökenini açıklamaya yöneliktir. İnsan gözünün nesneleri nasıl kavradığını ve sanat eserine yansıyan ışığın nasıl süzülerek algımızda oluştuğunu biyolojik temelde açıklamaktadır. Bununla birlikte sosyobiyolojinin asıl yöntemi olan insanı diğer türlerle karşılaştırma yöntemine de başvurarak hangi tür ışıkların insanlar tarafından kavranamadığını da detaylıca ele almaktadır. Örneğin böceklerin görebildiği ancak bizim görme kabiliyetimizin olmadığı ultraviyole ışınları buna örnek verilebilir (Wilson, 2012, 321).

İnsanlar koku alma konusunda Dünya'daki tüm organizmalar içinde en zayıf olanlardan biridir. Nitekim bu konuda kelime dağarcığımızın oldukça kısıtlı olması da bunun göstergesidir (Wilson, 2017b, 38). Eski dönemde atalarımızın da yapmış olduğu bugün sanatsal diye ifade edilebilecek bir takım faaliyetler olduğunu belirten Wilson, sanat eserlerinin kökenini insan duyularının gelişimi üzerinden incelemektedir. Bunun dışında insanlar; maymunlar ve kuşlarla beraber öncelikle görsel-işitsel duyuları kuvvetli, buna yanında tat ve koku alma duyuları daha zayıf olan nadir yaşam formları arasındadır. Wilson'a göre duyularımızın nasıl çalıştığı ve duyularımızın beynimizle girmiş olduğu ilişki sanat eserinin anlaşılmasında oldukça önemli bir yer işgal etmektedir. Duyularımızla algıladığımız eserler beynimizde kavranmaktadır. Wilson bu şekilde zihnimizde oluşan estetik yargının kökenine de gidilebileceğini düşünmüştür (Wilson, 2012, 322-323).

Yapılan nörobiyolojik gözlemler esnasında soyut tasarımların algılanışı sırasında alfa dalgalarının işaretlenmesi suretiyle yapılan ölçümlerle beynin en çok yaklaşık yüzde yirmi oranında tekrar eden şekillere tepki verdiği ortaya çıkmıştır Wilson, ilkel sanat eserlerinin üzerlerinde barındırdığı karmaşıklık düzeyinin tesadüfi olma ihtimaline inanmadığını belirtmiştir. Bu karmaşıklık ilkel ve soyut eserlerde çekici görülmektedir. Bunun nedeni bu derece bir karmaşıklığın beynin tek seferde

kavrayabileceği en yüksek oran olması olabilir. Wilson bunun tıpkı bir bakışta beynimizin yedi farklı nesneyi ayırabilmesine benzediğini belirtmiştir (Wilson, 2012, 323-324).

Görsel sanatların bir diğer katmanını da biyofili oluşturmaktadır. Edward Wilson'ın kendi kavramı olan biyofili (*Biophilia,* 1984), yaşam ve gerçek gibi gözüken doğal yaşama ait süreçlere odaklanma eğilimi (Wilson, 1984, 1) ve insanın diğer canlı organizmalara duygusal olarak bağlılığıdır (Wilson, 1993, 31). Yani, insanların diğer organizmalarla, özellikle de yaşayan doğal çevreyle yakınlık içinde olma arayışı anlamını taşıyan ve doğuştan gelen yatkınlıklarını ifade etmektedir. Çalışmalar özellikle ev ve iş yerlerini seçme şansı verildiği takdirde birçok farklı kültürden gelen insanların benzer özellikleri taşıyan yerlerde bulunmak istediklerini göstermiştir. Bu insanların tercih ettiği meskenlerin hemen hepsinin üç ortak noktası bulunmaktadır. Birincisi bulundukları noktadan aşağıyı görebildikleri bir yükseklikte olmak istemeleri, ikincisi ağaç kümelerinin bulunduğu bir çevrede yaşamak istemeleri ve üçüncüsü ise ırmak ve göl benzeri suya yakın yerlerde ikamet etmek istemeleridir. Tüm bu unsurlar estetikle ilgili olup aslında pek bir işlevsellik ifade etmemektedir. Ancak Wilson bu durumun esasında insan türünün milyonlarca yıl boyunca evrim geçirdiği Afrika'daki çevreye benzer bir çevrede yaşamayı tercih eden güdüleriyle ilgilidir. Wilson'a göre bu biyolojik olarak düşünüldüğünde hiç tuhaf değildir. Hareketli hayvanlar, kendilerine hayatta kalma ve üreme için en fazla şansı tanıyan yaşam alanlarına doğru yönlendiren içgüdülerin rehberliğinde yaşamaktadırlar (Wilson, 2012, 324-325).

Wilson'ın *Sapiens*'in çevresel tercihlerini güdülerle açıklaması biyolojik köken itibariyle doğru olsa bile biz tercihler yaparken aslında duyularımızın da ötesinde başka şeyleri göz önüne alarak karar veririz. Bu bakımdan şunu açıkça ifade edebiliriz ki Wilson'ın öncelikle din daha sonrasında sanat ile ilgili yapmış olduğu toplumsal kurumların kökenlerine dair açıklamalar kültürel pratikleri biyolojiye indirgemektedir. Bir sosyal kurumun kökenini açıklamakla onu anlamak arasında büyük bir fark vardır. İnsanın kültürel pratiklerinin biyolojik kökenlerine ilişkin açıklamaları kabul etmiş olsak bile, biz aslında Wilson'ın ele aldığı sosyal konuları anlamış olmayız. İnsan hayatı içerisinde toplumsal eylemler ve kurumlar ifade ettikleri ve ürettikleri anlam itibariyle incelenmeye muhtaç alanlardır. Çalışmamızın son bölümünde sosyal olgu,

kurum ve olaylara ilişkin biyolojik indirgemeci açıklamalara yönelik eleştirileri örnekler üzerinden ele alarak bu noktayı daha detaylı olarak inceleyeceğiz.

4. SOSYOBİYOLOJİYE YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Sosyobiyolojik yaklaşım böcek toplumlarını temel alarak insan toplumlarının sosyal yaşantısına yönelik biyolojik açıklamalar geliştirmiştir. Wilson böcek toplumlarında gözlemlemiş olduğu toplumsal iş bölümü, roller, sosyal hayatın oluşumu ve bireyler arası etkileşim ve iletişimin insanlarda nasıl ortaya çıktığını ve geliştiğini açıklamaya çalışır. Wilson'ın amacı insan türünün hem köken itibariyle nasıl bugüne geldiğini açıklamak hem de sosyal hayatının nasıl oluştuğunu gözler önüne sermektir. Ancak görünen o ki her ne kadar insanın diğer türlerden farklı olduğunu belirtse de yaptığı şey temelde metodolojik olarak türler arası farkı dikkate almaksızın açıklama getirmeye çalışmaktır. Wilson için bir başka konu toplumsal kurumların epigenetik ile yani gen kültür ortaklığı ile nasıl oluştuğudur. Bu konuda da farklı bir yöntem kullanmayan Wilson toplumsal kurumları da insan evrimi esnasında doğal seleksiyon yoluyla ortaya çıkan ürünler olarak ele almıştır. Bu bölümde, önceki bölümde fikirlerini genişçe özetlemeye çalıştığımız sosyobiyolojik yaklaşıma yöneltilen eleştirileri ele almaya gayret edeceğiz. Ayrıca bazı toplumsal eylemleri sosyobiyolojik açıdan incelediğimizde daha makul açıklamalara ulaşıp ulaşmadığımızı test etmek için, bunları biyolojik indirgemeciliği eleştiren yaklaşımların açıklamalarıyla karşılaştıracağız.

4.1. Saldırgan İnsan Doğası ve Yabancı Düşmanlığı

Lewontin (2015, 73-74)'e göre sosyobiyoloji natüralist insan doğası ideolojisinin en modernize şeklidir. Bu teorinin iddiasının da insanları, insan yaşamının bugün tam da olması gerektiği gibi olduğuna ikna etmek olduğunu belirtir. Buradaki temel varsayım insan doğasının doğal seleksiyonla bugünkü halini aldığı ve kurduğu sosyal düzenin de yine aynı biyolojik temelden inkişaf ettiğidir. Lewontin sosyobiyolojiye göre insan doğasının üç aşamadan oluştuğunu ifade eder. Birinci aşamada insan doğasının nasıl olduğu ve bütün koşul ve durumlarda insanlarda ortak olduğu düşünülen özellikler tarif edilir. İkinci aşamada ise evrenselmiş gibi gözüken bu özelliklerin aslında genlerimize kodlanan nitelikler olduğu ileri sürülür ki bunun anlamı insanlarda bu

eylemsel özelliklere karşılık gelen genler olduğudur. Üçüncü aşamada da her insanın genetik ve toplumsal yapısını oluşturan özelliklerinin doğal seçilim yoluyla ortaya çıktığı ileri sürülür. Lewontin'e göre bu açılar dikkate alındığında insan doğasında mutlaklık ve değişmezlik olduğunu anlarız. Neticede milyar yıllık evrimin çok kısa sürede değişeceğini düşünmeyiz. Lewontin, Wilson'ın insanların beyinlerini yıkamanın kolay olduğunu ve insanların körü körüne inanan varlıklar olduğuna dair ifadelerini eleştirir. Lewontin biyolojik ders kitabı olarak okutulan kitapların içerisinde böyle ifadelerin geçmesini oldukça sorunlu bulmaktadır. Bu ifadeler ona göre yalnızca iş arkadaşlarımıza yakınırken kullanabileceğimiz ifadelerdir.

Lewontin, Wilson'ın insan doğasını ksenofobik (yabancı düşmanlığı) olarak gören, aile şovenisti olarak tanımlayan ve cinsiyet eşitsizliğini de insan doğasının bir parçası olarak gören bakış açısını eleştirmektedir. Ksenofobinin evrensel olduğu iddiasını inceleyen Lewontin, insanların diğer kültürlere bakış açısının toplumsal sınıflar arasında farklılıklar gösterdiğini belirtir. ''Slavlıkla alakalı her şeyi aşağı gören, Fransızca konuşmayı yeğleyen, askeri ve teknolojik kaynaklar için Almanya'ya yönelen on dokuzuncu yüzyıl Rus aristokrasisi ksenofobik olarak tanımlanabilir mi?'' (Lewontin, 2015, 76) diye sorar. Ayrıca Lewontin, İtalyan radyolarında neden İtalyan bilim adamları yerine yabancı bilim adamları çıkarıldığına yönelik soruya yapımcıların ''İtalyanların bilim hakkında İtalyanca ileri sürülen görüşlere inanmadıklarını, bunların doğruluğuna ikna olmak için İngilizce bir şeyler duymak istediklerini'' (Lewontin, 2015, 77) söylediklerini belirtir. Bu örneklerle Lewontin insan doğasından kaynaklı evrensel ksenofobinin doğru olmadığını belirtir. Buna bizim ekleyebileceğimiz bir katkı da bu ksenofobik reflekslerin insanlarda doğrudan kendi doğalarından değil toplumsal öğretilerden kaynaklanmış olduğudur. İnsanlar ailelerinden, yakın çevrelerinden, toplumdan ve modern dönemde medyadan birçok bilgi almakta ve bu çerçevede eylemlerini şekillendirmektedir. Bu bakımdan doğduğu ilk günden itibaren yabancılardan kendisini koruması gerektiği öğretilmiş bir kültürün ürünü olan insanın da bu şekilde yabancılara karşı bir refleks geliştirmiş olması oldukça doğaldır. Wilson tarafından insan doğasından kaynaklandığı ileri sürülen saldırganlık ve insanlık tarihi içerisinde evrensel kabul edilen ksenofobi bu açıdan ve Lewontin'in verdiği örneklerle biyolojik yolla değil sosyolojik yolla daha mantıklı bir açıklamaya kavuşmaktadır.

Sosyobiyologlara göre insanlar her ne kadar böcekler gibi sosyal ve işbirliği içerisindeki varlıklar olsalar da zamanlarının çoğunda kısıtlı kaynaklar için mücadele ederler. Lewontin bu tip bir görüşün sosyobiyologların tarih dışı dar bakış açılarını gözler önüne serdiğini belirtir. Lewontin (2015, 77)'e göre sosyobiyologlar modern avcı toplayıcılar olan Eskimoların kaynak paylaşımlarını göz ardı etmektedirler. Bunun yanında Avrupa tarihini de çarpıtmaktadırlar. Lewontin bu rekabetin mülkiyetin olmadığı, emeğin satılmadığı, pazarın değiş tokuş üzerinden işlediği tarıma dayalı on üçüncü yüzyıldaki Ile-de-France için söylenemeyeceğini belirtir. Lewontin sosyobiyolojinin insan doğası anlayışını ''Bu insan doğası kuramının yüzeyinde modern, girişimci, rekabetçi, hiyerarşik topluma olan belirgin ideolojik bağlılık vardır. Yüzeyin altındaysa daha derin bir ideoloji, bireyin kolektiviteden önce geldiği ideolojisi vardır'' (Lewontin, 2015, 78) ifadeleri ile özetler.

Lewontin (2015, 78-79)'e göre ismi her ne kadar sosyobiyoloji olsa da bu teori bireysel bir nedensellik kuramıdır. Sosyolobiyolojik yaklaşımın toplumu oluşturanın bireylerin özellikleri olduğunu, bu özelliklerin de genlerden kaynaklandığını ileri sürdüğünü belirtmiştik. Bu anlamda eğer savaş varsa bu yaklaşımın doğal sonucu olarak insanların saldırgan yapısından kaynaklanmaktadır. Yine bu teoriye göre erkeklerin kadınlara, beyazların siyahlara yönelik üstünlük kurma isteği bu farklılaşan hiyerarşik kategorilere sebep olmaktadır. Ancak burada karıştırılan bir durum olduğunu söyleyen Lewontin, bunu anlamamızın yolunun da tarihteki hadiselere bakmak olduğunu belirtir ve eğer zorunlu askerlik gibi bir durum var ise bunun yalnızca insanın saldırgan doğasından kaynaklandığını söyleyemeyiz der. Nitekim 1914'te Britanya ile Almanya arasındaki savaşın nedeni yalnızca toplum üyelerinin saldırgan doğalarından kaynaklanmaz. Yönetimler karşı tarafın kendilerine zarar vereceğine, yaşamlarının tehlikede olduğuna toplumlarını ikna etmekteydiler. Bunun yanında savaş şarkıları ve nefret hikâyeleri gibi farklı propaganda araçları kullanılmaktaydı. Lewontin bireysel ve ulusal saldırganlığın iki farklı şey olduğunu ve bunların karıştırılmasının birisine tokat atıldığında yüzündeki hormonal değişiklikle savaş kazanılmasının ardından elde edilecek doğal kaynaklar, ticaret yolları ve farklı güç sağlayacak unsurları birbirlerine eş tutmak gibi olacağını ifade eder. Bu bakımdan tarihsel örneklerden gidildiğinde savaşların asıl sebeplerinin aslında insanların saldırgan doğası ile ilgili olmadığı, asıl unsurun ulusal saldırganlığa teşvik eden hedefler ve amaçlar manzumesi olduğu görülecektir. Bunun da insanın biyolojik temelinden değil çıkar ve menfaat elde etme

gayesinden kaynaklandığı anlaşılacaktır. Nitekim üçüncü bölümde Wilson'ın insanın saldırgan doğası ile ilgili yaptığı açıklamaların yer yer tutarsızlıklara sahip olduğunu ve Wilson'ın artık işimize yaramayan bu saldırgan doğamızı terk etmemiz gerektiğini söylediğini belirtmiştik. Bu bakımdan aslında Wilson'ın gerçekte sorunlu bulduğu şeyin insan doğasından değil ulusların çıkarlarından kaynaklandığını ancak Wilson'ın bunu tam olarak tayin edemediğini belirtmek yerinde olacaktır.

4.2. Biyolojik Belirlenimcilik mi Yoksa İnsan Potansiyeli mi?

Stephen Jay Gould, Wilson'ı *Sociobiology: New Synthesis* (1975) isimli kitabının son bölümünde insan eyleminin genetik temellerine dair spekülasyonlar yapmakla itham ederken, konunun ''evrensel biyolojiye karşı insanın benzersizliği değil, biyolojik belirlenime karşı biyolojik potansiyel'' (Gould, 2003, 270) olduğunu ifade eder. Gould (2003, 270)'a göre insanların biyolojik bir hayvan olduğu önermesi, toplumsal eylemlerimizin doğrudan genlerimiz tarafından belirlendiği manasını taşımamaktadır. Biyolojik potansiyel ve belirlenim birbirlerinden farklı şeylerdir. Gould (2003, 271), Wilson'ın, eylemlerimizin belirli ve değişken özelliklerini belirleyen genlere sahip olduğumuza dair görüşünün spekülatif olduğunu düşünür. Biyolojik belirlenimcilik, Wilson'ın insan eylemi araştırmasının ana temasıdır ve Gould'a göre, Wilson'ın *Sociobiology* kitabının 27. bölümü eylemlere karşılık gelen genler çıkarımından başka hiçbir anlam ifade etmez. Gould, Wilson'ın insan eylemletini belirleyen genlere vurgu yaptığını belirtir. Bu genlerin yabancı sevmezlik, eşcinsellik, cinsiyet ayrımcılığı gibi insan özelliklerini belirlediği düşünülmektedir. Wilson, Gould'un ifade ettiği kadar sert ve net şekilde ifade etmiyor ve insanın öğrenme sürecini dikkate alıyor olsa da aslında Wilson'ın ortaya koyduğu tezin mantıki sonucu bu şekilde olacaktır. Gould ayrıca bu bölümün çelişkiler içerdiğini de belirterek Wilson'ın hem genlerin etkisini yitirdiğini söylerken hem de genlerin kültürlerarası eylemsel nitelikler üstünde etkisini sürdürdüğünü ifade ettiğini aktarır.

Biyolojik belirlenimcilik üzerinde duran Wilson, Gould (2003, 272)'a göre bir çeşit eski pozitivist eğilimi yeniden canlandırmaya çalışmaktadır. Bu eğilim de Darwinci kuramı sosyal bilimlere yeniden uygulama çabasıdır. Fakat Gould insan eyleminin ilginç niteliklerinin spesifik genler olmaksızın açıklanamayacağını ve bu genler olmadığı sürece de sosyolojinin korkması gereken bir şeyin olmadığını belirtir. Genlerin insanların biyolojik doğası dışında sosyal bir niteliğinin olduğu yönündeki

yorumu da spekülatif bulan Gould, genlerimizin mutlaka biyolojimizi belirleyen unsurlar olduğunu belirtir fakat genlerin sosyal yaşamın belirleyicisi olduğu iddiasını gerçekçi bulmaz. Belirli toplumsal eylemlerin genetik tarafından kontrol altına alındığına dair dolaysız bir kanıtımızın olmadığını ifade eden Gould, bu sebeple sosyobiyologların gözleme dayanmayan, dolaylı spekülatif iddialar oluşturmak zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Bu dolaylı iddialarını üç ana stratejide topladıklarını belirten Gould bunların evrensellik, neslin sürdürülmesi ve uyuma dönüklük olduğunu söyler.

Gould, Wilson'ın 'insanlara bir düşünceyi aşılamak son derecede kolaydır, bunu kendileri ister' ya da 'insanlar bilmek yerine inanmayı tercih eder' gibi ifadelerini örnek göstererek bu durumun ancak Wilson'ın öznel deneyimleri olduğunu ve bilimsel olamayacağını ifade eder. Gould bu durumu kısaca benim deneyimlerim Wilson'ınkilerle aynı değil diye özetler. Bu ifadelerin spekülasyon aşamasında kabul edilebilir olduğunu söyleyen Gould, fakat bir bilimsel gerçek olarak ortaya konmak istendiğinde buna itiraz etmektedir. Gould (2003, 273) ayrıca Wilson'ın türlerin kendi ve yakın derece atalarındaki ortak eylem özellikleri ile çelişen örneklerle karşılaştığında bunları geçici ve önemsiz istisnalar olarak gördüğünü belirtir.

Bazı sosyal eylemlerin hem insanın atası olan primatlarda hem de insanlarda görülüyor olması ortak bir genetik temelin koşullu varsayımı olabilir. Gould insanların ataları ile benzer olan eylemlerinin bir listesi çıkarılmış olsa bile bunların genetik kontrol için aslında yeterli olmayacağını belirtir. Gould sosyobiyolojinin türler arası evrensellik iddiasını eleştirerek, benzer sonuçların benzer nedenlerin varlığını zorunlu kılmayacağını söyler. Yani ortak işleve yarayan ama farklı genlerden gelen özellikler olabilir. ''Ortak ataya bağlı benzer özelliklere 'bağdaşık'; ortak işleve ama farklı evrimsel tarihlere sahip özelliklere ise 'benzeşik' derler'' (Gould, 2003, 273). Bu sebeple farklı türler arasında ortak bir eylem veya özellik yakalanıp onun hangi sebepten ortaya çıktığı yani bağdaşık mı yoksa benzeşik mi olduğu anlaşılmaksızın aynıymış gibi ele alınması sorunlu bir yaklaşımdır.

Gould (2003, 277) Wilson'a temel eleştirisinin biyolojik belirlenimcilik üzerine olduğunu belirtir. Yani Wilson'ın öne sürdüğü biyolojik belirlenimcilik yerine insanın biyolojik potansiyelinin dikkate alınması gerektiğini öne sürer. Çünkü insanın bu biyolojik potansiyeli onu iyiye de kötüye de yöneltebilir. Eylemlerini bu potansiyeli ile kendi isteğiyle şekillendirilebilir. Gould konunun bu kadar şiddetle tartışılmasının

nedeninin iki farklı görüşü savunan kesimin de elinde sağlam kanıtlar olmamasından kaynaklandığını ifade eder. Ayrıca biyolojik belirlenimcilikten toplumsal ve politik fayda elde eden kesimlerin tartışmanın devamını istemesinden dolayı da tartışmalar uzun sürmüştür.

Trigg (2005, 216-217) sosyobiyolojinin Amerikan merkezli bir teori olduğunu ve Darwinci yaklaşımın bütünlükçü yapısına bireyi dâhil ederek daha çok ilgi çekmek istemiş olabileceğini düşünür. Nitekim Dawkins (Dawkins, 2012) de Wilson'ı doğal seçilim sürecinin içerisine bireysel bir seçilim anlayışı yerleştirmeye çalıştığı için eleştirmiştir. Trigg sosyobiyolojinin biyolojik belirlenimcilik vb. temel kategorilerini nereden elde ettiğini de sorgulamaktadır. Sosyobiyologların hayvanlarda bulmaya çalıştıkları davranışlar yaşadıkları modern toplumdan elde ettikleri genel özellikler olabilir mi? Eğer bazı davranışlar doğal gibi gösteriliyorsa bunu değiştirmek için bir şey yapılmayacaktır. Nitekim sosyobiyolojiye yönelik Marksist eleştiriler sosyobiyolojinin toplumdaki çarpıklıkları meşrulaştırdığı ve doğal gösterdiğine yöneliktir. Eğer bu şekilde düşünecek olursak sosyobiyoloji modern toplumun bir ürünü olacaktır ve biyolojik görüntü içerisindeki bir ideoloji halini alacaktır. Biyolojik belirlenimcilik var olan toplumsal düzenin biyolojik kökenlerimizden dolayı kaçınılmaz olduğu savunusundan ötürü avantajlı kesimler tarafından kullanışlı bulunmuştur. Gould'a göre biyolojik belirlenimcilik elimizde bir bilimsel kanıta sahip olmadan bilim adamlarının iyi niyetleriyle ulaştıkları bir yolun sonudur. Bu sebeple bilimsel olarak kabul görmeyen ve yalnızca iyi niyetle ulaşılan bu durum politik statükodan beslenenlerin kendilerine avantaj sağladıkları bir araç olagelmiştir. Bu anlamda eleştirilmesi veya en azından bu durumun ayrımının yapılması oldukça önemlidir. Trigg sosyobiyolojinin sosyolojinin yerini almak için zaman zaman bazı aşırı iddialarda bulunduğunu ama her şeye rağmen sosyal bilimlerin doğa bilimlerinden tamamen kopmaması gerektiğini düşünür. İki farklı alan birbirlerinin yöntemlerini kullanmasalar bile birbirlerinden faydalanarak önemli işler yapabilirler.

4.3. Genetik Süreklilik

Sosyobiyoloji, toplumu birey eylemlerinin bir toplamı olarak görür. Bu bireysel eylemlerimizin de aslında genlerimizden kaynaklandığı ifade edilir. Sosyobiyoloji bireyin eylem özelliklerinin genlerimizde kodlandığını ileri sürer. Bu bakımdan da sosyobiyolojiye göre ‘‘girişimcilik, erkek egemenliği ve saldırganlık için genler

vardır, bu nedenle cinsiyetler ya da kuşaklar arası çatışmalar genetik olarak programlanmıştır'' (Lewontin, 2015, 79). Sosyobiyoloji bu iddiasını bu durumun tüm toplumlarda gözlemlenen evrensel bir olgu olduğu için genetik olması gerektiğini ileri sürerek kanıtlamaya çalışır. Bireylerin toplumsal eylemlerinin genetik olarak belirlendiğine dair öne sürülen ikinci varsayım ise insanlardaki özelliklerin hayvanlarda da olması ve bizim de onların genetiğini devam ettirdiğimiz düşüncesidir. Ancak Lewontin karıncalar için kullanılmakta olan kölelik ve kraliçelik gibi statülerin insanlarla karşılaştırılamayacağını belirtir. Karıncalarda "kölelik" olsa da, insanlarda olduğu gibi köle ticaretine rastlanmaz, kraliçe karıncanın da Kraliçe Elizabeth'inkine benzer bir hayatı ve sosyal gücü yoktur. Bu açıdan eğer Wilson'ın söylediği gibi eylemleri belirleyen genler söz konusuysa ve bir genetik süreklilik varsa bu açıdan hayvanlardaki toplumsal davranışlarla, onların genetiğini sürdüren insanların da toplumsal eylemlerinin benzerlik göstermesi gerekir. Bununla birlikte *Olağandışı Yaşamlar* (2005, 191-192) isimli kitapta Wilson da karıncalardaki kölelikten bir politik ya da ahlaki ders çıkaramayacağımızı belirterek aslında bu eleştiriyi kabul eder ve kölelik müessesinin farklı türlerde aynı genetik süreklilikten kaynaklandığına dair yeni bir karşı argüman da geliştirmez. Nitekim Trigg ''insan davranışını sanki sadece hayvan davranışının bir örneğiymiş gibi açıklama girişimleri de başarısızlığa mahkûmdur'' (Trigg, 2005, 200) der.

Lewontin insan ve hayvan eylemlerinin özelliklerinin ayrılmasında homolog ve analog ayrımı yapar. ''Homolog özellikler, organizmaların farklı türlerinin paylaştıkları özelliklerdir, çünkü ortak bir genetik soya ve kökene sahiptirler ve ortak anatomi ve gelişim özellikleri taşırlar'' (Lewontin, 2015, 80). Lewontin (2015, 80-81) farklı amaçlar için kullanılıyormuş gibi görünseler bile insanların kollarındaki kemiklerle yarasaların kanatlarındaki kemiklerin homolog olduğunu ifade eder. Bu ikisi de aynı anatomik yapıyı taşımaktadır ve aynı genlerden etkilenmişlerdir. Ancak bir yarasanın kanadı ile bir böceğin kanadını karşılaştırdığımızda durum biraz değişir, bu karşılaştırma bir analog durumudur. Bu ikisindeki kanatlar aynı görünüp aynı amaca hizmet etseler de farklı morfolojik yapılara sahiptirler. Aynı genden etkilenmemişlerdir. Lewontin buradaki analojinin gözlemcinin yaklaşımı ve bakış açısıyla ilgili olduğunu ifade eder. Gözlemci insanlardaki özellikleri hayvanlara yükler ve sonrasında hayvanlarda böyle bir köken varmışçasına bu durumu keşfettiğini düşünerek bunu tekrar insanların genetik devamlılığı adı altında incelemeye kalkar.

Lewontin farelerdeki saldırganlık ile Almanların Polonya'yı işgal etmesi arasında bir bağlantı olduğuna yönelik bir kanıtın bulunmadığını belirterek genetik süreklilik iddiasını adeta alaya alır. Toplumsal eylemlerin biyolojik temeli için gösterilen üçüncü kanıt kalıtımdır. ''İçe dönüklük ve dışa dönüklük, kişisel tarz, psikomotor ve sportif aktiviteler, şehvet, baskınlık, depresyon, hatta muhafazakârlık ve liberalliğin bile kalıtımla aktarılabildiği söylenir'' (Lewontin, 2015, 81). Ancak bunlar için de bir kanıtın olmadığını belirten Lewontin, genetiğin yalnızca akrabalar arası benzerlik ve farklılıkların incelenmesine dair bir şey olduğunu hatırlatır. Ancak burada dikkatten kaçan durum şudur ki aile üyeleri aynı çevreyi paylaşırlar. Bu durumda yalnızca biyolojik değil kültürel bir benzerlik olması da gayet doğaldır. Kuzey Amerika'daki çocukların aileleri ile aynı mezhep ve siyasi parti görüşüne sahip olma açısından benzerlik gösterdiğini belirten Lewontin, aklı başında hiç kimsenin bu durumu genlerle ilişkilendirmeyeceğini belirtir.

İnsanların aile içi benzer eylemleri biyolojik olmaktan ziyade kültürel bir anlam taşır ve sosyolojik açıklama bu durumda genetik süreklilik tezinden daha makul bir açıklama sunmaktadır. Nitekim insanların genetik yapısı değişiklik göstermez ancak siyasal ve sosyal hayat zamanla farklılaşır. Değişen partiler, söylemler ve politikalar aynı kalmayacağı için grup üyelerinin benzeşen siyasal tercihleri biyolojik olmaktan çok sosyolojik bir açıklama ile daha iyi anlaşılabilir. Haksızlık yapmamak adına hatırlatmak gerekir ki bir önceki bölümde Wilson'ın kültürel öğrenme sürecini daha sonraki kitaplarında kabul ederek insanlardaki kültürel çeşitliliğin de sosyobiyolojik açıdan ele alınabilmesini sağladığını ve eleştirilere bu şekilde cevap verdiğini belirtmiştik. Wilson sosyalizasyon sürecindeki öğrenme hadisesini kültürel çeşitliliği açıklamak için kullanmaktadır. Lewontin'in örneğindeki aile ile benzeşen dini inanç ve oy verme eyleminin benzerliği de Wilson'ın kabul ettiği öğrenme süreci ile açıklanabilir. Ancak öğrenme süreci ve öğrenilen şeyin kendisi sosyolojiktir, Wilson yalnızca öğrenmeyi beynimizle yaptığımızı ve bunun ardındaki nihai temelin genlerimiz olduğunu belirtir. Fakat unutmamak gerekir ki sosyobiyolojinin iddiası toplumsal eylemleri biyolojik temelde açıklamaktır. Oysa Wilson'ın burada yaptığı yalnızca işin kökenini açıklayarak sanki sosyalizasyonu sağlayan tek unsur genlermiş gibi bir izlenim vermektir. Çoğunlukla dindar ailelerin çocukları da kendileri gibi dindar olabilir ancak birçok farklı din ve birçok farklı siyasal görüşün olduğunu hatırlayacak olursak Wilson'un bu konuda susarak yalnızca bunların kökeninde

genlerimizin olduğunu söylemesi kendi vaadini yerine getiremediğini göstermektedir. Lewontin (2015, 82) ayrıca kalıtsallık araştırmasının yapılabilmesi için bireyler arasında farklılıklar olması gerektiğini ifade eder. Herkes eğer aynı genlere ve dolayısıyla da aynı davranışsal özelliklere sahipse kalıtsallığa dair bir şey söylemek zordur çünkü genetik araştırmalar bize çalışabilmemiz için bireyler arası farklılıkların olması gerektiğini söyler. Sosyobiyoloji tüm insanlarda yabancı düşmanlığı, saldırganlık vb. için genler bulunduğunu iddia eder. Eğer hepimiz aynı genlere ve dolayısıyla eylemlere sahipsek kalıtsallığı araştıramayız. Ayrıca genetik çeşitlilik diye bir şey varsa benzeşen eylemlerin genetik temelden kaynaklandığını ve evrensel olduğunu iddia etmekte zorlanmamız gerekmez mi? Lewontin ünlü pasifist A. J. Mustie'nin diğer insanların sahip olduğu saldırgan genlere sahip olup olmadığını sorgulamaktadır. Eğer diğer insanlarla aynı gene sahip olduğu halde pasifist ise, o halde genlerin aslında eylemleri belirlemediği ortaya çıkacaktır. Hem genetik benzerliklerimizin olduğunun söylenip hem de eylemsel farklılaşmaların gözlemlenmesi çelişkilidir. Bu açıdan askere gitmeyi reddetme durumu diye tabir edilen vicdani ret de aynı şekilde düşünülebilir. Bu düşüncede olan kişilerin saldırgan genlere sahip olup olmadığı tartışmaya açılabilir. Bu bakımdan Wilson'ın ortaya koymuş olduğu evrensel genetik temelin varlığı ve nesiller boyu eylemlere benzer şekilde yansıyacağı varsayımı sosyolojik zeminde tam olarak karşılığını bulamamaktadır.

4.4. Özgecilik

Sosyobiyologların çokça tartıştığı bir başka konu özgecilik konusudur. Özgecilik (altruizm) bireyin kendi çıkarına olmadığında bile başkalarına yardım etmesini, hatta bazı durumlarda kendini feda etmesini içerir. Sosyobiyologlar bu eylemi akraba seçilimi ile ve bencillikle açıklamaktadırlar. Size doğrudan fayda sağlamayacak özgeci bir eylemin ilk bakışta evrim açısından mantıklı bir açıklaması yoktur. Ancak sizin kendinizi feda ederek özgeci eylemde bulunduğunuz aile bireylerinin sizin genlerinizi sonraki nesle aktarması aslında dolaylı şekilde sizin yaptığınız eylemi rasyonel hale getirir. Bu özgeci eyleminiz bir bakıma yine sizin kendiniz için yapmış olduğunuz bir eylem halini alır. Bu duruma ilişkin Lewontin, akrabalarımız için yaptığımız özgeci eylemlerin karşılığında onların normalden iki kat daha fazla üremeleri gerektiğini belirtir. Peki, akrabalar dışındaki insanlara yönelik özgeci eylemler nasıl

açıklanacaktır? Sosyobiyologlar grup dışı özgeci eylemlerin karşılık beklentisi ile yapılan bencilce eylemler olduklarını ifade ederler. Bunun dışında grup dışı bireylere özgeci eylemlerde bulunmak genel toplum iyiliğine katkıda bulunur diye düşünülmüştür. Genel toplum iyiliğinin de aslında *Sapiens*'in üreme koşullarını daha iyi kılacağına inanılır. Ayrıca Lewontin (2015, 85-86) bencilce ve karşılık beklenerek yapılan özgeci eylemlerin ancak dolaylı şekilde ve uzun vadede hayatta kalma şansını arttırmasının beklenebileceğini ifade eder. Siz dara düştüğünüzde önceden yardım ettiğiniz kişinin o an sizle aynı ortamda bulunmasını ve sizin yaptığınız özgeci eylemi hatırlayarak size yardım etmesini beklemek durumundasınız. Lewontin boğulmaktan kurtardığınız kişinin siz boğulurken sizi kurtarmasını isteyeceğiniz son kişi olacağını ifade eder. Bu anlamda durum açıkça Wilson'ın anlattığı kadar kârlı gözükmemektedir. Lewontin özgeciliği açıklarken karşılaşılan zorluğun en alakasız özelliklerin dahi doğal seçilim avantajı uydurularak anlatılmaya çalışılması olduğunu ifade eder. Lewontin bireysel seçilim, akraba seçilimi ve karşılıklı özgeciliği bir araya getirdiğinizde -ki Wilson önceki bölümde anlattığımız gibi bunu yapar- tüm insani özellikleri doğal seçilim ile açıklayabilirsiniz der. Ancak bu açıklamalarda iki türlü doğruluk söz konusudur. Birincisi doğru olan açıklamalarken ikincisi doğru olma ihtimali olan açıklamalardır. Lewontin, Wilson'ın bu ikisinin ayrımını yapmadığını belirtir. Bizler özgecil eylemlerin akraba seçiliminden mi yoksa bireysel seçilim dolayısıyla mı yapıldığını tam olarak anlayamayız. Bununla beraber Lewontin, bugüne kadar herhangi bir eylemin insanların üremelerine katkı sağlayıp sağlamadığına yönelik bir ölçüm yapılamadığını ifade eder. Bu açıklamaların Rudyard Kipling'in devenin hörgücünün ve filin hortumunun nasıl oluştuğuna dair anlattığı hikâyelerden farksız olduğunu söyleyen Lewontin, Wilson'ın anlattıklarının da bu kapsamda yalnızca hikâye olduğu eleştirisinde bulunur.

Gould (2003, 274) hayvanlardaki özgeci eylemlerin hem grup içi hem de grup dışı ilişkilerde var olabileceğini ifade eder. Bunların da temel dürtüsü grup içinde genlerin devamı, grup dışı özgecilikte ise karşılık beklentisinden (bugün bana yarın sana gibi) kaynaklandığını ifade etmiştir. Gould insanlarda da hayvanlarda da özgeci eylemler bulunur ve bunların doğrudan genlerden kaynaklanma ihtimali de yüksektir der. Fakat farklı türlerde özgeci eylemlerle karşılaşıyor olmamız bu eylemlerin hepsinin aynı nedenden kaynaklandığı anlamını taşımamaktadır. Sonuç itibariyle aynı eylem farklı nedenlerden ortaya çıkıyor olabilir. Darwinci sürecin diğer önemli bir ayırıcı unsuru

da uyumdur. Çevreyle uyumlu türler genlerini sonraki nesle aktarırken zayıf türler doğal seçilime boyun eğerek yok olmaya mahkûmdur. Wilson'ın, Gould'un eleştirilerine maruz kalmasındaki bir diğer sebep, teorisinin çok fazla uyumcu bir yaklaşımının olması ve bu uyum sürecinin de toplumsal eylemlerle açıklanmaya çalışılıyor olmasıdır. Gould evrim süreci içerisindeki uyum unsurunu kabul ederken bunun toplumsal olarak açıklanmaya çalışılmasını eleştirir. Bazı sosyobiyologlar, Eskimolar'da büyükanne ve büyükbabaların, göç etmek zorunda kalınan zorlu süreçlerde diğerlerini yol boyunca yavaşlatmamak adına, geride kalarak kendilerini diğer aile bireyleri için feda etmeleri örneğini kullanır. Böylece büyük ebeveynler diğerlerinin uyumuna katkıda bulunur ve bu örnek özgeci toplumsal eylem olarak ele alınır. Gould bunun sosyobiyolojik olarak değil kültürel olarak açıklanabileceğini, büyükanne ve büyükbabaların kahramanlıkları olarak da ele alınabileceğini belirtir.

Eskimolar'daki bu durumun başka şekillerde de açıklanabileceğini belirten Gould (2003, 275), özgeci gen diye bir şey yoktur ve uyuma dönük toplumsal eylem vardır der. Bu açıdan ailenin devamını sağlamak adına yapılan özverili eylemler kültürel birer alışkanlık olabilir. Kahramanlık gibi toplumsal statüsü yüksek bir eylemin ortaya çıkması olarak da değerlendirilebilir. Eskimoların çocukları bu fedakârlıkları toplumsal olarak ebeveynlerinden öğrenirler. Hem bu şekilde toplumda kahramanlık statüsü yürür hem de toplumsal uyum sağlanır. Gould bu sebeple özverili olmayı insanın kültürel olarak da öğrenebileceğini belirtir. Gould, Eskimoların özverili davranmalarına yönelik yaptığı açıklamaları inandırıcı bulmayanlar için de özgeci genler açıklaması ne kadar bilimsel ve inandırıcı ise kendi açıklamasının da o kadar bilimsel ve inandırıcı olduğunu ifade eder. Gould, çünkü ikimizin de elinde buna dair bir kanıt yoktur ikisi de bir senaryodur der. Gould (2003, 275-276) insanda tabi ki özgeci eylemlerin görülebileceğini, ancak özgeciliğin genetik belirlenimin bir çıktısı olduğuna işaret eden bir kanıtın olmadığını belirtir. Toplumların devamlılığı özgeci eylemleri ve özveriyi gerektirir. Ancak bunun illa genlerimizden gelmesi gerekmez. Gould bunların öğrenme yoluyla da elde edilebileceğine inanır. Gould insandaki biyolojik benzersizliğin eylemlerin doğrudan genlerce belirlendiği görüşüne de kuşkuyla yaklaşmasına sebep olduğunu ifade eder. Çünkü böyle bir biyolojik benzersizlikten söz ediyorsak bu biyolojik benzersizliğin farklı safhaları olabileceğini ima eder. Nitekim kültürel bir hayatı kurma ve öğrenme becerileri de buna dâhildir.

Çünkü insan beyni genlerce programlanmamış bir öğrenmeyi yerine getirebilecek bir beyin yapısına sahiptir.

Bir diğer konu eşcinsellik konusudur. Wilson *Sociobiology: New Synthesis* (1975) isimli kitabında eşcinsellik konusunu sosyal patolojilerden biri olarak ele almıştır (Wilson, 1975, 20). Biyolojik bakış açısından, eşcinsellik bir bilmece sunar. Neden insanlar onları üremekten uzaklaştıracak eşcinsel eğilimlere sahip olurlar? Eşcinselliğin kısmen genler tarafından kontrol edilebileceğine dair herhangi bir kanıt varsa ve sosyobiyologlar bunun olduğunu düşünüyorsa, doğal seçilim onu çabucak ortadan kaldırmaz mıydı? (Ruse, 1985, 66) Nitekim sosyobiyoloji teorisinin doğal çıktısı da bu şekilde okunmaya çok müsaittir. Wilson'ın teorisini tanıtmasının ardından homofobik olduğu şeklindeki eleştirilerin sebebi de budur.

Eşcinsellik evrimin doğal sonucu olarak sorunlu görülür, çünkü eşcinsel bireyler genlerini sonraki nesle aktaramazlar. O halde yapılması gereken çıkarım eşcinsel bireylerin soylarının zamanla tükenmesi gerektiği yönündedir. Nitekim önceki bölümde de Wilson'ın eşcinselliği genetik bir durum olarak değerlendirdiğini belirtmiştik. Ancak yoğun eleştirilerin ardından Wilson, eşcinsellik konusundaki görüşünü değiştirmiş ve eşcinselliği özgeci bir toplumsal eylem olarak ele almaya başlamıştır. Wilson eşcinselliğin genleri aktaramamaktan dolayı ortadan kalkmamasının nedenini diğer aile bireylerinin eşcinsel genleri sonraki nesle taşıması ile açıklamaya çalışmıştır. Ancak Lewontin bunun böyle olabilmesinin tek yolunun diğer bireylerin kendileri dışında eşcinsel akrabaları için de fazladan üremesi olduğunu ifade eder. Bunun yanında Lewontin cinsel yönelimlerin genetik farklılıklardan hareketle ortaya çıktığına dair herhangi bir kanıt olmadığını ve bireylerin cinsel yönelimlerinin evrimle ilgili olduğu düşüncesinin de bir hikâyeden ibaret olduğunu belirtir. Lewontin sosyobiyolojinin gözlem için çevreye baktığını, ardından bir kanıta dayanmaksızın genlere referans verdiğini ve sonrasında da kimilerine göre inandırıcı olan kimilerine göre de inandırıcı olmayan hikâyeler anlattığını ifade eder (Lewontin, 2015, 87-89).

Wilson özgeciliği beklenti ile yapılan bencilce bir eylem olarak açıklamaktadır. Bencillik açıklaması Wilson'da oldukça aşırı bir hal almıştır. Trigg (2005, 207) sosyobiyologların kuramlarına aşırı bağlılıklarından ötürü genlerimiz tarafından bencil davranmaya programlanmamış olsak bile herkesin gerçekte bencil olduğunu söyleyecek kadar ileri gitmiş olduklarını ifade eder. Ancak insanlar ortaya koydukları

özgeci eylemlere türün devamı gibi bencilce bir düşünce ile bakmanın çok ötesinde anlamlar da yüklemektedir. Yalnızca kahraman olmak ve kendisinden söz ettirme gibi bir amacın dışında insanlar vatan, millet, din ve aile gibi kendilerince kutsal olarak nitelendirdikleri toplumsal kurumlara sahiptirler. Birçok insan bu kurumlar için kendisini feda etmekten çekinmemektedir. Ayrıca kendileri ile hiçbir yakın ilişkisi ve biyolojik bağlantısı bulunmayan insanları kurtarmak için bile özgeci eylemlerde bulunan insanlara sık sık rastlamaktayız. Bu açıdan sosyobiyolojinin insanların özgeci eylemlerini türün devamı ve karşılık beklentisi ile açıklaması toplumda karşılaştığımız özgeci eylemleri anlamakta yetersiz kalmaktadır. Aksine yorumlayıcı bir sosyolojik yöntemle analiz edilerek, bu özgeci eylemlerin toplumda oluşan anlam örüntüleriyle açıklanması akla daha yatkındır. İnsanlar için değer arz eden ve kutsal kabul edilen kurumlar insan eylemlerini türünü devam ettirme güdüsünden daha fazla şekillendirmektedir. Sosyobiyolojik yaklaşımla anlamakta ve açıklamakta zorlandığımız özgeci eylemler insanların kurdukları sembolik anlam dünyası içinde daha makul ve derinlikli bir açıklama bulmaktadır.

4.5. İnsanı Hayvandan Ayıran Özellikler

Wilson insan doğasını incelerken insanın kökenine dair biyolojik bir açıklama getirmekte, bununla birlikte öğrenilen sosyal durumun da aslında genler vasıtasıyla harekete geçen içgüdülerimizden kaynaklanan toplumsal eylemlerimiz olduğunu öne sürmektedir. Kültür de insanın diğer türler gibi neslini devam ettirme kaygısı sonucu ortaya çıkmış toplumsal eylemler ve kurumlar olarak ele alınmaktadır. Bu bakış açısına yönelik temel eleştirilerden bir tanesi insanların hayvanlar gibi ele alınamayacak olduğudur. Bu eleştiriyi dile getirenler insanların da biyolojik olarak bir hayvan olduğu varsayımının natüralist yaklaşımdan kaynaklandığını ve natüralist bakış açısının bu konuda bize türler arasındaki farkları net olarak gösteremeyeceğini ifade ederler. İnsan ve hayvan türleri arasındaki farkın anlaşılması için sıklıkla insanın akıllı bir varlık olmasına ve bir kültüre sahip olmasına vurgu yaparlar.

Doğa bilimlerinde natüralist yaklaşımın insan türünü diğer canlılarla eşit gören bakış açısı zamanla güç kazandı. Biyolojik bir hayvan olarak ele alınan insanın toplumsal davranışları diğer türlerde olduğu gibi araştırılmaya başlandı. Scruton (2016, 61) ‘‘modern dünyada felsefenin en önemli görevi, insan kişiliğini bilimin indirgemeciliğinden kurtarıp ona yeniden hayat vermek ve bizim sadece hayvanlar

olduğumuzu iddia eden alaycılığın yerine öyle olmadığımızı gören ironiyi koymaktır'' der. Böylelikle Scruton sosyobiyoloji gibi natüralist yaklaşımlara karşı tepkisini dile getirir. Peki, bizi diğer canlılardan farklı kılan özellikler nelerdir?

Scruton (2016, 61-63), Platon ve Aristoteles gibi düşünürlerin eski dönemde insanı rasyonel bir varlık olarak ele aldıklarını belirtirken, daha sonra gelen Kant ve Hegel gibi filozofların da bu görüşe katıldıklarını ifade eder. Fakat Scruton bu tanımlama ile insan ve hayvan arasındaki farkın o kadar da kolay ayırt edilemediği düşüncesindedir. Çünkü hayvanlarda da sorun çözen, kendi amaçları doğrultusunda önündeki engelleri aşmaya çalışan bir rasyonellikten söz edilebildiği için, daha çok bizde olan ama hayvanlarda olmayan ve zihin dünyamıza etkisi bulunan bazı yeteneklerimize odaklanmamız gerektiğini düşünür. Biz insan türü, hayvanların aksine düşünce ve inançlarımızı savunabilme yetenekleriyle donanmışızdır. Ayrıca bu zihinsel yapımızın bizle diğer türler arasındaki ayrımı getirdiğini düşünürüz. Scruton bu ayrım akıl yürütme becerisine sahip olan ile olmayan türlerin ayrımıdır der. Scruton hayvanların da isteklerinin bulunduğunu ancak insanlar gibi seçim yapamadıklarını belirtir. Ayrıca biz hayvanları bir konuda ikna edemeyiz. İnsanlar kendi aralarında bir iletişim ve de etkileşime sahiptir. Böylelikle insan türü diyalog kurar, tartışır ve sonucunda seçim yapar ya da seçimlerini değiştirebilir. İnsan bazen istediği şeylerden vazgeçebilir ve bazen de istemediği şeyleri yapabilir. Ek olarak, hayvanların Dünya üzerindeki arzu ve istekleri kısa dönemlidir. Hayvanlar geçmişle bugünü bir araya getirerek, uzun dönemli planlar yapamazlar ve sadece şu anı algılarlar. İstek, arzu ve tehlike anlayışları bugüne dairdir. Bu önermeye gelebilecek itiraz bazı hayvanların kış dönemleri için yiyecek depolamaları olabilir. Fakat bu durum da o hayvanların bu davranışı bilinçli olarak yaptıklarını göstermez. Bu, hayvanların içgüdüsel olarak yaptıkları davranışlardır, insanlardaki gibi rasyonel ve planlı eylemler değildir.

Scruton hayvanların da insanlar gibi birbirleriyle ilişki içerisinde olduklarını ve iletişim kurduklarını belirtir. Ancak bu iletişimin boyutları insanların kurmuş olduğu iletişimin boyutlarıyla kıyaslanamayacak kadar kısıtlıdır. Hayvanlar sesler çıkarırlar, birbirlerine bazı mesajlar verirler fakat birbirlerini eleştiremezler ve beraberce akıl yürütemezler. Hayvanlarda haksızlık bilinci yoktur ve intikam beslemezler. Buna bağlı olarak tahmin edilebileceği gibi hayvanların bir hayal gücü de yoktur. Çoğunlukla şu anla ve yakın zamanla ilgili hareket ederler, geleceğe dair bir akıl yürütme becerisine sahip değillerdir. Hayvanlarda insanlar gibi bir estetik bilinci de yoktur. İnsanlar kadar

geniş tutkulara sahip değillerdir. Üreme şekilleri açısından da bizden çok farklı olan hayvanlar için bir cinsel yaşamdan söz etmek olanaksızdır, hayvanlar çiftleşirler ki bu konuyu gelecek başlıklarda detaylı olarak ele alacağız.

Bazı insani özellikleri ve eylemleri hayvanlara bizim atfettiğimizi söyleyen Scruton (2016, 63-64) hayvanların mizah ve müzikten gerçekte bihaber olduklarını belirtir. Bazı hayvanların şarkı söylediği ve bazı hayvanların gıdıklandığı yakıştırmasını biz insanlar yaparız. Hayvanlar insanların zihinsel kapasitesine erişemezler bunun da temel sebebi Scruton'a göre hayvanların konuşma yeteneğinin olmamasıdır. Bu bakımdan konuşmaya bağlı zihinsel gelişimi sağlayan duygu, düşünce ve tavırlara sahip değildirler. Hayvanlar belli sesler çıkarır ve kendi aralarında anlaşırlar ancak bu gayet içgüdüsel olmakla birlikte dil gibi dönüştürücü bir etkileşim aracı olmaktan epey uzaktır. Bunun yanında hayvanlarda bazı özelliklerin geliştirilebilir olduğunu kabul etsek bile bunların hepsinin insandaki gibi aynı anda hayvanda bulunabileceğini düşünmeyiz.

Bilme durumunun türlerdeki ayrımına dikkat çeken Scruton (2016, 65) köpek gibi bazı hayvanların bazı bilinç durumunu ortaya koyan hareketler sergileseler de bunun dışında öz bilince sahip olmadıklarını ifade eder. Ancak insan türü birçok şeyin bilincinde olmakla beraber kendisine ait bir öz bilince de sahiptir. Bunun yanında öfke denilen şey Scruton'a göre adaletsiz olduğu düşünülen bir durumun sonucudur ve adalet ve adaletsizlik ancak bir dile sahip varlıklara ait kavramlardır. Doğada bir denge olduğunu kabul ederiz ancak bir adalet olduğunu söylemek gerçek dışıdır. Ancak insan türü adalet gibi bir kavramı hayatının en önemli unsurlarından biri haline getirmiştir. Bu bakımdan o doğal dengenin kendisinden de bir şekilde kendisini sıyırmış ve kendisine yeni bazı öncelikler belirlemiş sayılabilir. Bunun dışında Scruton (2016, 68) insanların yaşadıkları toplum içerisinde kişilik sahibi canlılar olduklarını ifade eder. Kişilik denilen kavram eski dönemde Roma Hukuku'ndan alınmış olmakla birlikte Aydınlanma'da yükselmiştir. Bu kavram ölçüsünde bireyler toplumda birbirlerine karşı sorumlu davranma zorunluluğu içindedirler. İnsan türünün birbiriyle kurduğu etkileşim bir hayvan etkileşimi gibi değildir. İnsanların birbirlerine karşı sorumlulukları, görevleri ve hakları vardır. Bu açıdan natüralist yaklaşımların insanı biyolojik bir hayvan olarak ele alıp hayvanlarda gördükleri davranışları insanlara yakıştırması ve toplumsal eylemleri de hayvanlardaki içgüdüsel reaksiyonlarla açıklamaya çalışması sorunludur.

4.6. Doğum Kontrolü ve Ensest

Wilson insan kültürünün oluşumundaki süreçleri biyolojik indirgemeci bir yaklaşımla ele alırken belli zorluklarla karşılaşmaktadır. Bunlardan bir tanesi doğal seçilim ile kültürel evrim hızlarının anormal derecede birbirinden farklı olmasıdır (Trigg, 2005, 197). Kültür, biyolojik evrime göre çok hızlı değişmektedir. Doğal seçilim ise oldukça uzun bir süreç ister. Wilson kültürü dil ile birlikte açıklama eğilimindedir ve dili de dolaylı olarak biyolojiye indirger. Wilson dilin oluşumu ile ilgili daha esnek bir yaklaşım sergilerken kültürün oluşumuna yönelik yaklaşımı doğrudan biyolojik temellidir. Wilson'ın kültürü biyolojik temele daha fazla vurgu yaparak açıklamasına şaşırmamızın sebebi kültürü oluşturan unsurun dil olması ve dilin zihinsel bir öğrenim sürecine dayanmasıdır. Ayrıca Wilson'ın insan türünün zihninde farklı senaryolar kurgulayabildiğini, bu kurguları pratiğe dökebildiğini ve bunları ihtiyaç dâhilinde değiştirebildiğini düşündüğünü belirtmiştik. Bu bakımdan insan türünün bu hızlı zihinsel süreçleri kültürün bu denli hızlı değişmesine sebep olmuş olmalıdır.

Doğal seçilimin zararlı olan davranışları zaman içerisinde ayıklaması beklenmektedir. Zamanla iyi ve faydalı davranışlar kalıcı olacaktır. Bu davranışların faydalı ve zararlı diye nitelendirilmesindeki temel ölçüt türün devamına katkısıdır. Yani davranışların üremeye katkı sağladığı ölçüde faydalı, katkı sağlamadığı ölçüde de zararlı olarak nitelendirilmesi söz konusudur. Bu durumda insan eylemlerinin de bu şekilde düşünülmesi gerekir. Trigg (2005, 197-198)'in de ön plana çıkardığı konu insanların eylemlerindeki faydalı ve zararlı diye nitelendirilebilecek özelliklerdir. Örneğin doğum kontrolünün ilk bakışta bu bakımdan hiç de faydalı değil aksine insan üremesini olumsuz etkileyen bir faktör olduğu göze çarpacaktır. Bu durumu tavşan ve fil gibi hayvanların daha az yavruya daha çok ilgi gösterebilmesi örneği üzerinden açıklayan Trigg sosyobiyologların da konuyu bu şekilde ele alabileceğini belirtir.

İnsanların kendi doğalarına karşı gelebileceğini belirten Trigg (2005, 199) insanların güdülerini nasıl sınırlandırabildiğinin, sosyobiyolojik açıdan, Wilson'ın tasma prensibi ile anlaşılabileceğini dile getirir. Ancak bu durumda yine üremeyi tamamen reddeden insanların varlığı dikkate alınmamaktadır. Bazı insanlar daha az çocuğa daha çok ilgi prensibi ile değil üremeyi reddederek hareket etmektedirler. Bu bakımdan işin bu boyutunu da dikkate almakta yarar vardır. Trigg tasma prensibi ile insanın doğaya karşı gelebileceğini ancak bunun kendisi için zararlı bir durum olacağını dile getirir.

Wilson da tasma prensibi ile insanın doğasını değiştirme çabasına girebileceğini ancak bunun bir bedeli olduğunu belirtir. İnsanın üremediği takdirde kendi nesline niceliksel olarak zarar vereceği doğru ancak bunun insanlığın sonu olarak görülmediği de açıktır. Bu durum bizim tezimiz açısından önemlidir. Çünkü kültürün biyolojiye karşı gelebileceğinin kabulü söz konusudur. Şunu net şekilde ifade edebiliriz ki doğa bilimlerinin nomolojik kural koyucu yapısı insan devreye girdiğinde bir kez daha esnemek durumunda kalmaktadır. Ayrıca biyolojik bir temele dayanarak açıklanmaya çalışılan kültürün aslında nasıl da bu biyolojik temelden sapabildiğini görmüş oluruz.

Wilson, ensest yasağının sebebinin de düşük 'genetik sağlamlık' (Wilson, 2017a, 32) olduğunu ve bunun insanlar tarafından aslında bilinçli ve rasyonel olarak ortaya konmuş bir yasak olmadığını ifade eder. Bu durumda eğer biz bunu bilinçli olarak yapmıyorsak bunu bilinçli şekilde kontrol eden ya da güdüleyen bir gen olması gerekmektedir. Nitekim bunun yanında aile dışı bireylerle birlikteliğin faydalarının fazla olması da bu duruma gerekçe gösterilebilir. Ancak Wilson, ilk insanın bu durumu deneyerek tecrübe ettiğine değil genlerin yönlendirmesine dayandığını düşünmektedir. Nitekim ardından kültürel evrim de ikincil etki olarak kalıtımsal şekilde böyle devam edegelmiştir (Wilson, 2017a, 37-38). Freud da enseste karşı en büyük savunmanın bizim ona karşı bir tiksinti beslememiz olduğunu belirtmiştir. Evrimsel psikoloji de bu tiksinmenin aslında insanın genetik bir adaptasyonu olduğunu iddia etmekteydi (Scruton, 2017,120). Wilson insanların doğumlarından itibaren kültürden izole bir şekilde yetiştirilmeye kalkılması durumunda bile benzer eylemlerin çoğunu göstereceğine inanmaktadır (Wilson, 2017a, 23). Ancak buradaki ikilem aslında oldukça önemlidir. Bilindiği üzere ensest meselesinin literatürde çokça ensest yasağı veya tabusu olarak ifade edilmesinin sebebi birçok eski toplumda bunun kültürel olarak yasak kabul edilmesidir ve bu yasak oldukça katıdır. Aşılması durumunda verilen cezalar oldukça sert olmaktadır. Bu durumda eğer biyolojimiz etrafında şekillenen bir davranışsal temel söz konusu ise diğer biyolojik eğilimlerimizin de bu şekilde kültürel bir emir veya yasağa tabi olması gerekirdi. Bu durumda neden ensest için bir yasak söz konusu iken uyku, yemek yeme vb. insanın biyolojik ihtiyaçları bir emir ya da yasağa dayandırılmamıştır sorusu oldukça yerindedir.

Marvin Harris (1979, 132) ''ensestin önlenmesi eğer insan biyogramının bir parçasıysa, neden her yıl ABD'de baba-kız ensest vakaları abartısız birkaç bini buluyor?'' diye sorar. Trigg (2005, 201) bunun sosyobiyologları endişelendirmesine

gerek olmadığına inanmaktadır, çünkü bu durumda insanlar kendi doğalarına karşı gelerek soylarına zarar vereceklerdir der. Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere Trigg'in daha önce bahsettiğimiz Lumsden ve Wilson'ın tasma açıklamasına fazlaca güvendiğini görüyoruz. Fakat kaçırılan nokta şu ki bu açıklama toplumsal eylemleri biyolojik temelde açıklamanın dışına çıkmaktadır. Wilson'ın temel varsayımıyla toplumsal eylem arasında tutarsızlık söz konusudur. İnsanların kendilerine zarar verdiklerini kabul edelim ama bu durumda sosyobiyolojinin toplumsal eylemi açıklamış olduğunu söyleyebilir miyiz? Ayrıca bu yaklaşım ile sosyobiyoloji bilimsel bir teori mi yoksa ideoloji mi olacak buna karar vermek gerekir. Sosyobiyoloji insanların toplumsal eylemlerini açıklamak için yola çıkarken, bu örnekte, insanlara kurtuluş reçetesi sunan ve bir takım idealize edilmiş eylemler kümesi öneren normatif bir düşünceye dönüşmektedir.

Trigg (2005, 202-203) eğer insan genetiği engelleyebiliyorsa ensesti kültürel tabulara neden yerleştirmek zorunda olduğumuzu sorgular ve nitekim kültürün insan doğasına meydan okuyabilecek güçte olduğunu kabul eder. Bu durum genel hipotezimizi doğrulamaktadır. Sonuç itibariyle amacımız ensesti değil tezimizin önerisini savunmaktır. Bu öneri de sosyolojik yöntemlerin özellikle de anlamacı yaklaşımın sosyal eylemleri daha iyi açıkladığıdır. Kültürel etkiyi ve eylemin anlamını bu örnekte de sosyobiyolojinin açıklayamadığını görüyoruz. Trigg'e göre tutucu toplumlar ensest konusunda nefret oluşturarak ve ensesti tabulaştırarak engelleme yoluna giderken bunu yapmayan toplumlarda ensest konusuna daha çok rastlanmaktadır. Bu durum bizi kültürel etkinin gücüne ve ensestin tabulaştırılmasının ne anlama geldiğine götürmektedir. Görüyoruz ki biyolojik temelimiz bunu kesin olarak engelleyememektedir. Nitekim Trigg buradan yola çıkarak genetik determinizmin insan söz konusu olduğunda geçersiz olduğunu kabul etmektedir.

4.7. Eş Seçimi ve Aşk

Sosyobiyolojinin biyolojik temelde açıklamaya çalıştığı bir başka toplumsal eylem kadınların eş seçimidir. Bu örneği kadınlarla sınırlı tutmamızın sebebi Wilson'ın da eş seçim örneğini yalnızca kadınlar için kullanmış olmasıdır. Kadınların eş seçiminin sosyobiyolojik açıdan daha sonrasında da sosyolojik açıdan nasıl anlaşılacağını inceleyeceğiz. Bir önceki bölümde Wilson'ın erkeklerin dişiye ulaşmak için rekabet ettiğini ve kadının da bu rekabeti gözlemleyerek kendisi için en uygun gene sahip olan

erkeği seçmeye çalıştığını söylediğini aktarmıştık. Bu rekabetleri dikkatli bir şekilde izleyen dişi kendisine en uygun adayı seçmeye çalışır, bazen de rekabet anlamını yitirir ve dişi hiçbir erkekle çiftleşmeyi tercih etmez. Bu bağlamda aynı genetik temelden gelen insan türünün kadınlarının da modern dönemde aynı şekilde hareket ederek kendileri için en uygun gene sahip erkeği bulmaya çalışmaları gerekir. Bu bakımdan rekabetin sonucunda kadınların kendi türlerini daha iyi devam ettirebilecek ve kendi genlerine katkı sağlayabilecek birisini seçmesi gerekecektir. Ancak aslında tam olarak böyle olmadığını kanıtlayan örneklere rastlanılmaktadır. Bunun yanında insan türünün erkek cinsinin genlerinin bugünkü rekabet edilebilecek alanların hiçbirisinde daha iyi ya da uygun diye bir değerlendirmeye tabi tutulmasının da mümkün olmadığını söylemek yerinde olacaktır.

Kadınların eş seçerken erkeklerde aradığı özellikler konusu oldukça ilgi çekici ve bir o kadar da karmaşık bir konudur. Çünkü biyolojik bir temele dayansa bile asıl seçim unsurunun en uygun geni değil kadının kendi ölçütlerine ve kendi kültürel bakış açısına uygun eşi seçmeye çalışması olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca modern dönemde kadının rekabet halinde erkekler kümesini karşısında bulması oldukça zordur. Böyle bir kümenin varlığı kabul edilse bile kadına bu kümedeki en uygun gene sahip erkek bilgisini verebilecek bir rekabet alanın bulunması pek kolay değildir. Bunun yanı sıra kimi kadınlar için seçeceği erkeğin fiziksel yönü önemliyken kimileri için ekonomik durumu ya da siyasal ve dini düşüncesi daha önemli olabilmektedir. Daha çok dünya görüşlerinin birbirlerine yaklaşması ve karşılıklı beğeniler faktörü söz konusu olmaktadır. Yine bununla birlikte insan türünün üretmiş olduğu bir başka kavram mantık evliliğidir. Bu kavramın pratiğinde çiftlerin birbirlerinden elde edecekleri faydaya odaklanarak hayatlarını birleştirdiklerini görmekteyiz ve bu birlikteliğin mantık çerçevesinin içerisine bugüne kadar genlerin uygunluğunun girdiğini söylemek oldukça zordur. Bir mantık evliliğinin gerekçesi çoğunlukla ekonomik ya da hayattaki pratik faydalar olmaktadır.

Cinsellikte yaşanan büyük dönüşümü vurgulamak için ‘‘plastik cinsellik’’ terimini kullanan Giddens, bu terimi ‘‘üremenin ihtiyaçlarından kurtulmuş, merkezsiz cinsellik’’ (Giddens, 2010, 8) olarak tanımlıyor. Ailenin genişliğinin sınırlandırılması ile ortaya çıkan bu eğilim sonraları hamilelikten korunma yöntemlerinin gelişmesi ile daha da yaygınlaşmıştır (Giddens, 2010, 9). Lillian Rubin’in *Erotic Wars* (1990) isimli kitabından alıntı yapan Giddens, kadınların biyolojik döngülerini tamamlama yönünde

iyi bir anne ve eş olmak yerine başka öncelikler edindiğine vurgu yapar. Bu sebeple erkekler tarafından kadınların artık eski yumuşak kapasitelerini kaybettikleri ve anlaşmaz ve uyuşmaz oldukları düşünüldüğünü aktarır (Giddens, 2010, 17). Bu çalışmada karşımıza çıkan kadınların annelik rolünü ve çocuk yapmayı ertelemesi veya reddetmesi gerçeği bizi biyolojik güdülerin dışında farklı önceliklerin ve amaçların da olabildiği gerçeğine götürmektedir. Herhangi bir baskı olmadığı durumda biyolojik döngülerine hizmet etmeyecek tercihler yapabilen kadınların, kendi isteklerine göre cinselliklerini şekillendirdiği ve bir belirlenimciliğe takılmadığı görülmektedir. Bu durum Wilson'ın insanın kendi biyolojik potansiyelini yerine getirmek dışında bir hedefinin olmadığı yönündeki görüşünün de aksine örneklerle karşılaşabildiğimizi ortaya koymaktadır. Kadınlar eylemlerini biyolojik güdülerle değil kendi kararları ile yapmaktadırlar ve zaman zaman hayatlarını farklı şekilde değiştirme kararı alabilmekte ve bunu uygulayabilmektedirler.

Sosyobiyoloji natüralist yaklaşımı ile insanı diğer türler gibi türünü devam ettirme gayesindeki bir hayvan olarak ele alır. İnsanların cinselliği kendi biyolojileri itibariyle biyolojik bir temele dayanıyor olsa dahi sosyobiyolojinin insanların kurmuş oldukları anlam dünyasını bu konuda açıklamakta zorlanacağı açıktır. Zaten bu sebeple sosyal bilimlerin hermenötik ve anlamacı yaklaşımına ihtiyaç duyulduğu tekrarlamaktayız. İnsanlar kendilerine partner olarak seçmek istedikleri kişiyle ilk karşılaşmalarını, ilk göz temaslarını ve yaşanan diğer ilk etkileşimlerin hepsini çok özel bir yere koyarak anlamlandırırlar. Bu gibi duygusal açıdan hassas bir durumda insan türünün hislerinin oldukça yoğun yaşandığı bir dönemin açıklamasının salt türünü devam ettirme kaygısı olarak ele alınması, insanların özel önem atfettikleri o her ilk anın anlamını can sıkıcı bir şekilde biyolojiye indirgeyen açıklamalar olacaktır.

Bunun yanı sıra insanların üreme faaliyeti, cinsellik diye tanımladığımız ve hayvanlarınkinden oldukça farklı bir süreçtir. Bu durum hayvanlardaki çiftleşmeyle aynı şey değildir. Scruton (2016, 125-126) on dokuzuncu yüzyılın sonuna dek seksten bahsetmenin oldukça zor olduğunu ifade eder. Cinselliğin genel özellikleri hakkında konuşmak ayıp sayılırdı. Bu durum Krafft-Ebing ve Havelock Ellis gibi bilim insanlarının yaygın bir doğal olgu olan cinselliğe yönelik bilimsel bir bakış açısı getirmeleri ile artık konuşulabilir bir durum halini aldı. Scruton bu durumu bilimin yüksek itibarının, konuşulması büyük ayıp ve tabu olarak görülen bir meseleyi

konuşulabilir kılması olarak ifade eder. Bilimin meşruiyeti sosyal açıdan bu konunun konuşulabilmesini sağlamıştır.

‘‘Freud’a göre cinsel isteğin amacı üreme organlarının çiftleşme adını verdiğimiz biçimde birleşmesi sonucunda cinsel gerilimin azalması ve cinsel içgüdünün açlığının doyurulmasına benzer bir doyumla geçici olarak sönmesi idi’’ (Scruton, 2016, 125). Bu açıklamaya bağlı olarak cinsel hazzın neye benzediği üzerinde spekülasyon yapan Scruton, cinsel hazzın aslında bir şeyi seyretmekten alınan hazza oldukça benzediğini ifade eder. İki durumda da yönelimsellik olduğunu belirtir. Cinsellik yalnızca bir his değil bir kişiye ve o kişi ile giriştiğiniz eyleme tepkinizdir. Diğer kişi sizin hayalinizdeki kişi de olabilir ancak sizin düşünceleriniz o kişiye dönüktür ve duyduğunuz haz da o düşüncenizden kaynaklanmaktadır.

Scruton (2016, 126-127) düşünceye dayalı bir cinsellik anlayışımız varsa cinsel isteğimizin yanılabileceğini de ifade eder. Eğer yanıldığımızı anlarsak da bu durumda cinsel isteğimiz bir anda yok olacaktır. Scruton daha önce reddettiğim birisinin ben farkında olmadan bana dokunmasından cinsel bir haz duyduysam o kişi olduğunu öğrenmemle birlikte o hissim yok olur der. Scruton’a göre bu cinsel arzunun aslında düşünceye bağlı olduğunun göstergesidir yoksa o kişinin daha önceden fark edilmemiş bir cinsel erdeme sahip olduğu anlamına gelmez. Bir isteğin cinsel bir istek olarak nitelendirilmesine sebep olan şey uyarılma olarak ortaya çıkmasıdır. Uyarılma, Scruton’un ifadesiyle cinsel organların reaksiyonu ile ilgili değildir ve karşıdaki kişiye bir eğilim içerisinde olmak ve cinsel bir eylem içerisine girmekle ilgilidir. Bu bireyin karşısındaki kişiye yönelik düşüncelerinden ve arzusundan ayrı olarak düşünülemez. Cinsellik, bireyin kendinin farkında olması ve bu isteğinin farkında olmasıyla birlikte karşıdaki kişinin de o kişinin farkında olarak bu duruma hazır olması ve niyetli bir eylem içerisine girmesidir.

Scruton (2016, 127-128) insan yüzünün cinsel ilişkilerde insan vücudundaki en önemli yer olduğunu belirtir. Bunun böyle olması modern toplumda şaşkınlıkla karşılanabilir. Çünkü bilimsel anlayışın cinsel yaklaşımlarında bu tür bir açıklamayla karşılaşmamaktayız. Özellikle sosyobiyoloji gibi insanı türünü devam ettirme güdüsü içerisindeki bir canlı olarak ele alan yaklaşımların bu tür bir çıkışı anlamlandırması oldukça zor olacaktır. Peki, nasıl insan yüzü cinsel bir ilişkide bu kadar belirleyici bir unsur olabilir? Bu soruya Scruton insan öznelliğinin en ayırıcı yönünün yüz olması olarak cevap verir. Arzulayan kişi, arzuladığı kişinin benliğini zihninde ve

düşüncesinde yüz ile birleştiriyor. Scruton sapıklık ve müstehcenlikte arzulanan kişinin sadece bedenine odaklanılmasından ötürü arzulanan kişinin öznelliğinin yok olduğunu belirtir. Bununla beraber Scruton cinsel uyarılmanın genel şehevi düşüncelerden de kaynaklanabileceğini belirtir. Fakat uyarılmanın yoğunlaştığı durumda kişisel özelliklerin bir kenara itilerek ötekinin bedeni üzerinden bir zihinsel algı oluşturulmasının dışında ötekinin bakış açısından ben ve benim gerçekliğimin değerlendirildiği duygusunun da önemli bir faktör olduğunu ifade eder. Ayrıca kendinin farkında olan varlıklara özgü durumlar söz konusudur. Her durum bireyin iradesi içerisinde de değildir, örneğin yüz kızarması buna örnek verilir. Yalnızca yüzünüze doğru bir kan akışı olarak açıklanabilecek olan bu durum aslında kişinin benliğini ortaya çıkaran bir durumdur. ‘‘Gülümseme, yüz kızarması, kahkaha atma, ağlama gibi durumlar sırasında tam da bedenim üzerindeki kontrolümü kaybedip, onun benim üzerimde kontrol kazanması sonucunda vücut bulmuş bir kişi olma deneyimini yaşarım’’ (Scruton, 2016, 128).

Scruton (2016, 129) eğer cinsel arzuyu yalnızca insan biyolojisi ile açıklamaya kalkarsak insanların duygularının bir özneye odaklandığını gözden kaçırmış oluruz der. Aksi durumda arzuyu açıklamış olmayız ve bu durum sapıklığın ortaya çıkmasına sebep olur. Yalnızca kadın ve erkeğin cinsel organlarına odaklanmış bir cinsellik anlayışı sapıklıktır. Arzunun içerisindeki yönelimselliği dikkate almadığımız takdirde insan cinselliği bir bakıma metalaşacaktır. Bir kişiyi arzulayan kişiye, onun yerine şu kişiyi al, o kişi de senin işini görür dersek bu durum Scruton’a göre saçmalık olacaktır.

Cinsellik Scruton (2016, 130)’a göre bireyleştirici düşüncelerimizden kaynaklanır. Ötekini arzulama bir öznenin arzulanmasıdır. Bu durum Freud’un açlık olarak tanımladığı durum ile arzu arasındaki fark olarak düşünülmelidir. Bu bakımdan eğer insan cinselliği Freud’un ve sosyobiyolojinin söylediği gibiyse aslında modern hayatta oldukça fazla lüzumsuz formaliteye sahibiz demektir. Açlık ötekini nesneleştirirken arzu karşımızdakini özneleştirdiğimiz durumdur. Tecavüzün çok büyük bir suç olmasının sebebi de karşıdaki kişinin öznelliğini yok ederek nesneleştirilmesine sebep olmasındandır. Sosyobiyolojik bakışla yaklaştığımızda tecavüz gibi bir eylemi aslında insanın türünü devam ettirme güdüsü diye tarif edebiliriz. O halde karşılıklı yönelimsellik ve karşılıklılık olmadığı takdirde bile kişiyi suçlayamayacağımız sonucuna ulaşabiliriz. Bu bakımdan insanlar arasındaki cinselliğin bu kendine özgü mahiyetiyle hayvanlardaki çiftleşme birbirlerinden kesin şekilde ayrılmak zorundadır.

İnsan cinselliğindeki yönelimsellik ve özneler arası karşılıklılık oldukça önemlidir. Scruton açısından cinsel eylemin etrafının yasaklarla örülmüş olmasındaki temel neden de budur. Bu eylem insanlarda mutluluk, sevinç, suçluluk, utanç ve kıskançlık gibi hisleri beraberinde getirir. Scruton'a göre etkisi bu kadar fazla olan bir eylemin tamamıyla serbest kılınmasına izin verilmesi de beklenemezdi.

Bu örneklerden de hareketle açıkça ifade edilmelidir ki Wilson'ın sosyobiyoloji teorisi evrimsel bakış açısı ile doğa bilimleri yöntemlerine dayanarak bazı insan eylemlerinin biyolojik kökenini oldukça başarılı şekilde açıklayabilir. Ancak insan eylemlerini ve etkileşimlerini tüm boyutları ile anlamlandırmakta yetersiz kalmaktadır. Bir varlık ya da olgunun kökenini açıklamak o varlık ya da olgunun kendisinin açıklandığı anlamına gelmez. Hele ki insan gibi, inançlara, değerlere, ideallere, amaçlara dayalı eylemlere girişen bir canlıdan söz ediyorsak, bu canlının kendi eylemlerine verdiği anlamı, başka bir şeye indirgemeksizin incelememiz şarttır. Bu sebeple sosyobiyoloji yaklaşımı insan toplumlarını ve toplumsal eylemleri açıklamakta yetersiz kalmaktadır ve toplumu anlamak için yorumlayıcı sosyoloji başta olmak üzere diğer sosyolojik yöntemlere başvurulması icap etmektedir. Bu yöntemlerin yardımıyla insan türü daha kapsamlı bir şekilde anlaşılabilir.

5. SONUÇ

Sosyobiyolojinin kurucusu Edward O. Wilson 1975 yılına kadar böcekler üzerine çalışan ve böceklerin biyolojik yapılarının sosyal yaşamlarını nasıl etkilediğini araştıran bir bilim adamıydı. 1975 yılında yazmış olduğu *Sosyobiyoloji: Yeni Sentez* isimli kitapla böceklerde olduğu gibi insanlarda da biyolojik temelin sosyal davranışlara etkisinin araştırılabileceğine dair tezini ilan etti. Türlerin sosyal davranışlarının biyolojik temelini ifade etmek için de ‘‘sosyobiyoloji’’ terimini yarattı. Wilson, daha sonraki yıllarda bu düşüncesini farklı kitaplarında temellendirmeye ve geliştirmeye devam etti. Wilson'ın teorisini bilim dünyasında ilgi çekici kılan şey onun bugüne dek böcekler üzerinde yapmaya çalıştığı şeyi insanlar üzerinde yapmaya kalkışmasıdır. Wilson gerçek sosyal tür diye tarif ettiği insanların toplumsal eylemlerinin biyolojik temellere dayandığını ve insanın genleri tarafından yönlendirildiğini iddia eder. Bugüne dek böcekler üzerine yapmış olduğu çalışmalar hiç ses getirmezken insanların eylemlerini ve sosyal hayatını yapmış olduğu çalışmaya dâhil etmesiyle Wilson'a karşı büyük bir tepki oluştu. Bunun en önemli sebebi insanların hayvanlarla aynı şekilde incelenemeyeceğine dair düşünceydi.

Biyolojinin bir kolu olan sosyobiyoloji evrimsel süreçleri takip ederek insan biyolojisini inceler ve sosyal eylemleri doğal seleksiyon sürecine bağlı şekilde ele alır. Bunun yanı sıra etoloji, ekoloji ve nüfus genetiği gibi farklı alanlardan da faydalanan sosyobiyoloji disiplinler-arası bir yaklaşımdır. Sosyobiyoloji toplumsal eylemleri doğal seçilim baskısı ve türünü devam ettirme mücadelesi olarak değerlendirerek biyolojiye indirger. Bu bakımdan içgüdüsel davranışlarla ilgilenerek farklılıkları değil benzerlikleri ön plana çıkarmaya çalışır. Zihin ve bilinç dünyamızın da biyolojik bir temeli olduğunu düşünen Wilson'a göre, kültür ve çevre insanın toplumsal yapısı ve eylemleri üzerinde sınırlı bir etkiye sahiptir. Kültür ve çevrenin sınırlı etkisi de her koşulda *Homo Sapiens*'in biyolojik kapasitesine bağlı olarak gelişecektir. Sosyobiyoloji Darwinci bir yaklaşıma sahiptir, evrimsel süreçleri takip eder ve değişimi doğal seçilim üzerinden açıklama gayreti içerisindedir. Evrimsel süreç

içerisine gen çalışmalarını da dâhil eden Wilson'ın sosyobiyoloji teorisi kimilerince Neo-Darwinci olarak tanımlanır. Genetik, sosyobiyolojinin ayrılmaz bir parçasıdır ve Wilson toplumsal eylemleri açıklarken sıkça genlere başvurur. Bu sebeple Wilson, diğer bilim adamları tarafından zaman zaman spesifik *Homo Sapiens* eylemlerini açıklamak için gen uydurmakla eleştirilmiştir. Sosyobiyolojinin iki temel dayanağı vardır. Bunlardan birincisi eylem özelliklerinin kalıtsal olduğudur. Bu da eylemlerimizin, atalarımızın genlerinin nesilden nesle aktarılarak bizlere ulaşması sonucu şekillendiği anlamını taşımaktadır. Bizlere aktarılan genler bizim sosyal eylemlerimize etki ederler. İkincisi ise, kalıtsal eylem tiplerinin doğal seçilimle ortaya çıktığıdır. Wilson'a göre doğal seçilimle ortaya çıkan eylem özellikleri insan türünün çevresine uyum sağlamasına yardımcı olur. Gould, Wilson'ın teorisini fazla uyumcu bir yaklaşıma sahip olmakla eleştirmiştir. Bu eleştirinin en önemli sebebi *Homo Sapiens* kültür ve eylemlerinin de çevreye uyum sürecinde oluştuğu düşüncesidir. Ayrıca, sosyobiyoloji güçlü bir genetik belirlenimcilik yaklaşımına sahip olmasıyla da eleştirilmiştir. Sosyobiyolojinin biyolojik determinist yaklaşımına karşı çıkan eleştirmenler, kültürün etkilerinin göz ardı edildiğini ifade etmişlerdir.

Doğa bilimleri objelerin arasındaki nedensellikleri inceler. Böylelikle nesneler arası neden sonuç ilişkisi kurarak, onları açıklamaya çalışır. Her doğa bilimi disiplini gibi biyoloji de kendisine ait bir araştırma nesnesine sahiptir. Biyoloji insanların ve diğer canlı türlerinin bir obje gibi gözlemlenebilecek yönlerine odaklanır. Biyolojinin bir kolu olan sosyobiyoloji de aynı metodolojik yolu izlemektedir. Sosyobiyoloji natüralist bir yaklaşıma sahiptir. Bu anlamda herhangi bir canlı veya nesne gibi insan da bu yöntemde nesneleştirilerek incelenmektedir. İlkay Sunar'ın da ifade ettiği şekli ile doğal toplum modeli doğal zorunluluklara ve insanın arzu ve ihtiyaçlarına göre şekillenmiştir. Ancak sembolik toplum modeli bu şekilde toplumun doğal zorunluluk ve ihtiyaçlara indirgenmesine itiraz eder. Sembolik toplum modelinde toplum insanlar tarafından sembolik olarak kurulmuştur. Sembolik bir anlam üretmeyen insan davranışları hayvansal bir içgüdü olmanın ötesine geçemeyecektir. Sembolik toplum modeline uygun metodolojik yaklaşım yorumlayıcı sosyolojidir. Ayrıca Wilson'ın biyolojik bir temelden kaynaklandığını varsaydığı birçok toplumsal eylemin aslında farklı kültürel boyutları vardır. Nitekim yorumlayıcı sosyoloji taraftarları insanın sosyokültürel hayatı incelenecekse bunu doğa bilimleri metodolojisi ile yapmanın doğru olmayacağını ifade etmişlerdir. Çünkü insan türü doğa bilimlerinin tek

düzenlilik ilkesini karşılamaz ve kendi öznelliğine sahiptir. Bu açıdan yorumlayıcı sosyoloji taraftarları insanın kendi tekilliğinde incelenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Biz de bu sebeple tezimizde öncelikle modern bilimin nasıl ortaya çıktığını, bilimsel metodolojinin nasıl kurumsallaştığını ve ilk dönemlerde doğa bilimlerinin neden kabul gören tek bilim yapma şekli olduğunu açıkladık. Daha sonrasında da sosyal bilimler ve sosyolojinin kuruluş evrelerini anlattık. Ardından sosyal bilimlerin insanı anlamak için nasıl kendine özgü metodolojiler geliştirdiğini irdeledik. Bir sonraki bölümde ise tezimizin odak noktası olan sosyobiyolojiyi detaylı şekilde tanıtmaya çalıştık. Son bölümde de sosyobiyolojiye yönelik genel eleştirileri gündeme getirmenin yanında belli başlıklar üzerinden de hangi metodolojik yaklaşımın toplumsal eylem, olgu ve kurumları daha kapsamlı şekilde ele alabildiğini kıyaslayarak anlatmaya gayret ettik.

Doğa bilimcilerin insan türünü doğada yaşayan herhangi bir tür gibi ele alarak incelemesi problemli bir yaklaşımdır. Çünkü insan toplumları sembolik olarak kurulmuştur, insanın içgüdüsel davranışlarının bir sonucu değildir. İnsanların çevrelerini anlamlandırmasının, bir normlar ve değerler sistemi inşa etmelerinin bir ürünüdür. Hâlbuki doğada böyle bir durum söz konusu değildir. Sosyobiyolojik yaklaşım doğadaki durumu idealize etmekte, doğal olanın iyi ve doğru olduğuna yönelik bir imada bulunmaktadır. Ancak doğada iyi ya da doğru diye tabir edilebilecek bir şey yoktur. Doğa herhangi bir normatif değer içermez, onu normatif açıdan değerlendirecek ve anlamlandıracak olan insandır. Bu açıdan insan türünün sosyal eylemlerinin hayvanların doğal durumu kriter alınarak değerlendirilmesi doğru değildir. Birincisi, insan bilinç sahibi bir varlıktır. İnsan kendisini değerlendirebilen ve çevresini algılayıp anlamlandırabilen bir türdür. İnsanlar kendilerini başkalarının gözünden de değerlendirebilmektedirler. Bu bakımdan insanın sergilemiş olduğu eylemler ve sosyal etkileşimler içgüdüsel değildir, bilinçli yapılmış eylemlerdir. Örneğin bir hayvanda içgüdüsel olarak yapılan özgeci davranış insanda bilinçli ve hesaplı şekilde icra edilmektedir. Nitekim bunun yanında insan türü müzakere edebilme, fikir değiştirebilme, seçim yapabilme vb. gibi daha birçok bakımdan farklı eylem özelliği ile diğer türlerden ayrıldığı için de aynı yöntem ile incelenmesinin doğru olmayacağı tezimizde çeşitli örneklerle ifade edilmiştir. Bunlardan bir tanesi evrimsel açıdan türlerin genlerini devam ettirmek amacıyla üremesidir. Dışarıdan baktığımızda aslında hayvanlar da insanlar da türlerini devam ettirmek adına

üremektedirler. Ancak hayvanlardaki çiftleşme ile insanların türlerini devam ettirme şekli olan cinselliğin birbirlerinden oldukça farklı olduğu ve insanda bu durumun sembolik bazı anlamlar taşıdıklarını ifade ettik. İnsanlarda bu süreç karşılıklı kabul ve uyarılma ile tamamlanırken hayvanlardaki üreme içgüdüseldir. İnsanlardaki üreme süreci aşk, evlilik vb. gibi birçok sembolik eylem, kurum ve ilişkiye dayanır. Bunun yalnızca basit bir üreme olarak ele alınması toplumdaki bireylerin eylemlerinin ve ürettikleri kurumların anlaşılamamasına ve gereksiz formaliteler olarak görülmesine sebep olacaktır.

Tezimizde ele almış olduğumuz bir diğer önemli örnek özgeciliktir. Sosyobiyolojik yaklaşıma göre özgecilik bireyin türünü devam ettirme çabasının ürünüdür. Özgecilik karşılık beklentisi içerisinde bencilce yapılan eylemlerdir. Gould'a göre doğal seçilimin farklı türlerini hesaba katacak olduğunuzda her eylemin üreme açısından faydalı bazı yönlerini bulabiliriz. İlk etapta doğrudan mantıklı gözükmeyen özgeciliğin dolaylı şekilde sizin yardım ettiğiniz kişinin de size yardım edeceği şeklinde açıklanmasıyla mantıklı ve biyolojik bir çerçeveye oturtulmaya çalışıldığı görülmektedir. Ancak sizin boğulmaktan kurtardığınız kişinin, siz boğulurken sizi kurtarmasını beklemeniz çok mantıklı gözükmemektedir. Özgeciliği insanların inşa ettikleri toplumsal kurum ve değerlerle açıkladığımızda daha kapsamlı bir açıklama elde ederiz. Örneğin Gould'un Eskimo toplumları üzerinden örneklendirmiş olduğu göç döneminde ebeveynlerin diğerlerini yavaşlatmamak adına kendilerini feda etmelerinin kültürel bir boyutu vardır. Nesilden nesle aktarılarak kurumsal bir kahramanlık eylemi inşa edilmektedir. Yeni nesiller de bu kültürel eylemi öğrenerek hayatlarına dâhil ederler. Bu sebeple özgeci eylemlerinin hepsinin biyolojik olarak değil kültürel olarak da açıklanabileceğini ifade eden Gould, insan türü gibi yüksek potansiyele sahip bir varlık için bunun hiç de zor olmayacağını ifade etmiştir.

Wilson ensestin insanların içgüdüsel olarak uzak durduğu bir davranış olduğunu ve ensestin kültürlerde tabu olarak yerleşmesinin insanın biyolojik olarak bu davranışı reddetmesinden kaynaklandığını ileri sürer. Ancak Marvin Harris gibi isimlerin ortaya koyduğu veriler aslında insanların bu biyolojik doğalarına meydan okuduklarını göstermektedir. Trigg de Wilson'ın kültürlerin tasmasının biyolojinin elinde olduğu iddiasından hareketle insanların doğalarına karşı gelebileceklerini ancak bu durumda kendilerinin zararlı çıkacağını belirtmiştir. Ancak bu, bizim sosyal bilimler metodolojisinin insan eylemlerini daha iyi açıkladığına yönelik tezimizi kanıtlar

nitelikte ifadelerdir. Çünkü eğer insan kültürel olarak kendi biyolojisine karşı gelebiliyorsa bu demektir ki insan türünün kurmuş olduğu sembolik kurum ve eylemlerin biyolojiye indirgenerek ve sosyobiyolojik metodoloji kullanılarak açıklanması zordur.

KAYNAKÇA

Baert, Patrick. 2017. **Sosyal Bilimler Felsefesi Pragmatizme Doğru.** Çev. Ümit Tatlıcan. 3. Bs. İstanbul: Küre Yayınları.

Bauman, Zygmunt. 2017. **Hermenötik ve Sosyal Bilimler Anlamaya Dair Yaklaşımlar**. Çev. Hüseyin Oruç. 1.Bs. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bilgili, Alper. 2013. Sosyal Etkenlerin Bilimsel Bilginin Oluşumundaki Rolünün Analizi: Kuhn ve Güçlü Program Örneği. Doktora Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

_____. 2018. **Darwin ve Osmanlılar.** 1. Bsm. İstanbul: Vadi Yayınları.

Bird, Alexander. [11.06.2019]. Thomas Kuhn. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2013 Edition), ed. Edward N. Zalta. http://plato.stanford.edu/archives/spr2013/entries/thomas-kuhn/

Bottomore, Tom, B. 2000. **Toplumbilim**. Çev. Ünsal Oskay. 6. Bs. İstanbul: Der Yayınları.

Boudon, Raymond. 1991. **Sosyoloji Yöntemleri.** Çev. Alev Türker. 1.Bs. İstanbul: İletişim Yayınları.

Capra, Fritjof. 1992. **Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası.** Çev. Mustafa Armağan. İstanbul: İnsan Yayınları.

Chomsky, Noam. 1959. 'Verbal Behavior' by B.F. Skinner (The Century Psychology Series), s. viii, 478 New York: Appleton-Century-Crofts, Inc., 1957. **Language**. c. 35 s. 1: 26-58.

Comte, Auguste. Pozitif Felsefe Dersleri. 1964. Çev. Ümid Meriç. **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi.** Sayı 19-20: 213-258.

Dawkins, Richard. 2012. The descent of Edward Wilson. **Prospect Magazine.** https://www.prospectmagazine.co.uk/magazine/edward-wilson-social-conquest-earth-evolutionary-errors-origin-species [17.03.2019]

_____. 2017. **Gen Bencildir.** Çev. Tunç Tuncay Bilgin ve Uygar Polat. 4. Bs. İstanbul: Kuzey Yayınları.

Doko, Enis. 2011. **Dâhi ve Dindar: Isaac Newton.** 1. Bs. İstanbul: İstanbul Yayınevi.

Dönmezer, Sulhi. 1978. **Sosyoloji**. 7.Bs. İstanbul: Beta Basım Dağıtım.

Driscoll, Catherine. [18.02.2019]. Sociobiology. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2018 Edition), ed. Edward N. Zalta. https://plato.stanford.edu/archives/spr2018/entries/sociobiology.

Durkheim, E. 1983. **Pragmatism and Sociology**. Cambridge: Cambridge University Press.

Forti, Augusto ve Mayor, Federico. 2004. **Bilim ve İktidar.** Çev. M. Küçük. Ankara: TÜBİTAK Yayınları.

Freund, Julien. 1997. **Beşeri Bilim Teorileri**. Çev. Bahaeddin Yediyıldız. 2. Bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Fuller, Steve. 2007. Pozitivism. ed. George Ritzer. **The Blackwell Encyclopedia of Sociology**. New Jersey: Blackwell Publishing: 3544-3547.

Giddens, Anthony. 2000. **Sosyoloji**. Çev. H. Özel ve Diğerleri. Ankara: Ayraç Yayınları.

_____. 2010. **Mahremiyetin Dönüşümü.** Çev. İdris Şahin. 2. Bsm. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Giddens, Anthony ve Sutton Philip, W. 2016. **Sosyolojide Temel Kavramlar**. Çev. Ali Esgin. 2. Bs. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Giddings, Lynne, S. ve Grant, Barbara, M. 2007. A Trojan Horse for Positivism? A Critique of Mixed Methods Research. **Advances in Nursing Science**. c. 30s. 1: 52-60.

Gordon, Scott. 2015. **Sosyal Bilimler Tarihi ve Felsefesi.** Çev. Hasan T. Kösebalaban ve Ümit Tatlıcan. 1.Bs. İstanbul: Küre Yayınları.

Gould, Stephen, Jay. 2003. **Darwin ve Sonrası.** Çev. Ceyhan Temürcü. 5. Bs. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.

Gökberk, Macit. 1998. **Felsefe Tarihi**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gulbenkian Komisyonu. 2012. **Sosyal Bilimleri Açın: Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması Üzerine Rapor**. Çev. Şirin Tekeli. İstanbul: Metis Yayınları.

Gürel, Osman, A. 2001. **Doğa Bilimleri Tarihi.** 1. Bs. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.

Harris, Marvin. 1979. **Cultural Materialism.** US: Alta Mira Press.

Kant, Immanuel. [13.03.2019]. What is Enlightenment? https://sourcebooks.fordham.edu/mod/kant-whatis.asp.

Kirman, M. Ali. 2011. **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü.** İstanbul: Rağbet Yayınları.

Köroğlu Cemile, Zehra ve Köroğlu Muhammet, Ali. 2016. Bilim Kavramının Gelişimi ve Günümüz Sosyal Bilimleri Üzerine. **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.** s. 25: 1-15.

Kösemihal, Nurettin, Şazi. 2002. **Sosyoloji Tarihi.** 7. Bs. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Krebs, J. R. ve Davies, N. B. 1978. **Behavioral ecology: an evolutionary approach.** 1st ed. Oxford: Blackwell Scientific Publications.

Kuhn, Thomas S. 2010. Bilimsel Araştırmada Dogmanın İşlevi. ed. Bekir Balkız ve Vefa Saygın Öğütle. **Bilim Sosyolojisi İncelemeleri: Temel Yaklaşımlar, Kavramlar Ve Tartışmalar.** çev. Barış Yıldırım. Ankara: Doğu Batı Yayınları: 208

Lewontin, R. C. 2015. **İdeoloji Olarak Biyoloji DNA Doktrini.** Çev. Cengiz Adanur. 1. Bs. İstanbul: Kolektif Kitap.

Lumsden C. ve Edward O. Wilson. 1981. **Gens, Mind and Culture: The Co-evolutionary Process.** 1. Bs. Cambridge: Harvard University Press.

Marcuse, Herbert. 2000. **Us&Devrim: Hegel ve Toplumsal Kuramın Doğuşu**. Çev. Aziz Yardımlı. 2. Bs. İstanbul: İdea Yayınevi.

Mauss, Marcel. 2005. **Sosyoloji ve Antropoloji.** Çev. Özcan Doğan. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Mead, George Herbert. 1907. Concerning Animal Perception. **Psychological Review.** 14 (6): 383–390.

Meriç, Cemil. 2006. **İlk Sosyolog İlk Sosyalist Saint Simon**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Murdock, George, P. 1945. **The Common Denominator of Cultures in The Science of Man in the World Crisis**. ed. Ralph Linton, New York: Columbia University Press: 123-142 (Aktaran: Wilson, Edward, O. 1998. Consilience. 1. Bs. New York: Vintage Books.)

Nowak, A. Martin, Corina E. Tartina ve Edward O. Wilson. 2010. The Evolution of Eusociality. **Nature.** c. 466: 1057-1062.

Okçu, Murat. 2013 Başka Bir Kamu Yönetimi. **Muhafazakâr Düşünce Dergisi.** s. 35: 87-116.

Özkalp, Enver. 1993. **Sosyolojiye Giriş**. 6. Bs. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları.

Ridley, Matt. 2008. **Gen Çeviktir**. Çev. Mehmet Doğan. 2. Bs. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Ritzer, George. 2010. **Sociological Theory**. 8. Bs. New York: McGraw-Hill.

Rubin, Lillian B. 1990. **Erotic Wars: What Happened to the Sexual Revolution?** New York: Farrar, Straus and Giroux.

Runciman, W. Garry. 1972. **A Critique of Max Weber's Philosophy of Social Science**. İngiltere: Cambridge University Press.

Ruse, Michael. 1985. **Sociobiology: Sense or Nonsense?** 2. Bsm. Netherlands: D. Reidel Publishing Company.

_____. 2010. **Science and Spirituality.** Cambridge: Cambridge University Press.

Scruton, Roger. 2016. **Akıllı Kişiler İçin Felsefe Rehberi**. Çev. Eşref Armağan Eşkinat. 1. Bs. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

_____. 2017. **On Human Nature**. 1. Bs. United Kingdom: Princeton University Press.

Smith, Eric A., Monique Borgerhoff Mulder and Kim Hill. 2001. Controversies in the evolutionary social sciences: a guide for the perplexed. **Trends in Ecology & Evolution.** c.16 s. 3: 128–135.

Smith, Philip. 2007. **Kültürel Kuram.** Çev. Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu. 2. Bsm. İstanbul: Babil Yayınları.

Sorokin, Pitirim, A. 1994. **Çağdaş Sosyoloji Kuramları 1. Cilt.** Çev. M. Münir Raşit Öymen. 1.Bs. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.

Spencer, Herbert. 1877. **The Principles of Sociology Vol. 1**. 2.Bs. London: Williams and Norgate.

Sunar, İlkay. 2008. **Düşün ve Toplum**. 4.Bs. İstanbul: Doruk Yayımcılık.

Swingewood, Alan. 1998. **Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi**. Çev. Osman Akınhay. 2. Bs. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Taslaman, Caner. 2012. **Evren'den Allah'a.** 1. Bs. İstanbul: Etkileşim Yayınları.

Tekeli, Sevim, Esin Kahya, Melek Dosay, Remzi Demir, Hüseyin G. Topdemir, Yavuz Unat ve Ayten Koç Aydın. 2011. **Bilim Tarihine Giriş**. 7. Bs. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.

Tolan, Barlas. 1996. **Toplum Bilimine Giriş**. 4. Bs. Ankara: Adım Yayıncılık Ltd. Şti. & Murat Kitap ve Yayınevi.

Tomasello, Michael. 1999. **The Cultural Origins of Human Cognition**. Cambridge: Harvard University Press.

Tomasello, Michael, Malinda Carpenter, Josep Call, Tanya Behne ve Henrike Moll. 2005. Understanding and sharing intentions: The origins of cultural cognition. **Behavioral and Brain Sciences**. c.28 s.5: 675-691.

Topdemir, Hüseyin Gazi ve Unat, Yavuz. 2008. **Bilim Tarihi.** 1. Bs. Ankara: Pegem Akademi.

Trigg, R. 2005. **Sosyal Bilimleri Anlamak**. Çev. Beyza Sümer ve Filiz Ülgüt. 1. Bs. İstanbul: Babil Yayınları.

Weber, Max. 1949. **Sosyal Bilimlerin Metodolojisi.** Çev. Vefa Saygın Öğütle. 2. Bs. İstanbul: Küre Yayınları.

_____. 2012. **Ekonomi ve Toplum 1. Cilt**. Çev. Latif Boyacı. 1. Bs. İstanbul: Yarın Yayıncılık.

Wernick, Andrew. 2006. Positivism. ed. Bryan S. Turner. **The Cambridge Dictionary of Sociology**. Cambridge: Cambridge University Press: 450.

Wilson, Edward Osborne. 1975. **Sociobiology: New Synthesis**. Cambridge: Belknap/Harvard University Press.

_____. 1978. **On Human Nature**. 1. Bs. Cambridge: Harvard University Press.

_____. 1984. **Biophilia.** 1. Bs. Cambridge: Harvard University Press.

_____. 1993. Biophilia and the conservation ethic. **The Biophilia Hypothesis.** ed. S.R. Kellert and E.O. Wilson. Washington DC: Shearwater Books: 31-40.

_____. 1998. **Consilience.** 1. Bs. New York: Vintage Books.

_____. 2000. **Doğanın Gizli Bahçesi**. Çev. Aslı Biçen. Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.

_____. 2005. Karıncalarda Kölelik. ed. James L. Gould ve Carol Grant Gould. **Olağandışı Yaşamlar**. Çev. Feryal Halatçı. 11. Bs. Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.

_____. 2012. **Yeryüzünün Sosyal Fethi.** Çev. Gül Tonak 1.Bs. İstanbul: Say Yayınları.

_____. 2017a. **İnsan Doğası.** Çev. Belkıs Çorakçı Dişbudak. 1. Bs. Thales Kitap.

_____. 2017b. **İnsan Varlığının Anlamı**. Çev. Zeynep Sezer. 1.Bs. İstanbul: Olvido Kitap.

Winterhalder, B. ve Eric A. Smith. 1992. Evolutionary Ecology and the Social Sciences. **Evolutionary Ecology and Human Behavior.** ed. Smith, Eric. A. ve B. Winterhalder. New York: Aldine de Gruyter: 3–23.

ÖZ GEÇMİŞ

Abdulkadir Öncel

akoncel@gmail.com

Eğitim

- ✓ 2007-2011 Kadriye Moroğlu Anadolu Lisesi
- ✓ 2011-2014 Süleyman Şah Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü (%100 İngilizce) *Bir yıl İngilizce hazırlık okulu.
- ✓ 2014-2016 Fatih Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü (%100 İngilizce) Lisans Diploma Notu: 3.39
- ✓ 2016 – 2019 Yıldız Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü – Sosyoloji Bölümü - Tezli Yüksek Lisans Programı

Tebliğler

- ✓ Balkan 1. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi (5-7 Nisan 2019) Biyolojik İndirgemecilik ve Sosyal Bilimler: Sosyobiyoloji Özelinde Bir Değerlendirme Tebliğiyle

Sertifikalar

- ✓ Verimli Çalışma ve Zekâyı Etkili Kullanımda Bilinç / Bilinçaltı Yönetimi – Hakan Metan / 2011
- ✓ Takım Çalışması – R. Şafak Keklik / 2012
- ✓ İnsan Kaynakları Yönetimi Sertifikası - İstanbul İşletme Enstitüsü / 2016 Sertifika Kodu: 220820101042
- ✓ Bordro ve Bordro Uygulamaları Sertifikası - İstanbul İşletme Enstitüsü / 2016 Sertifika Kodu: 220813100065
- ✓ İş Hukuku Uygulamaları - İstanbul İşletme Enstitüsü / 2016 Sertifika Kodu: 190923102137

- ✓ İş Hayatında Yazışma Teknikleri - İstanbul İşletme Enstitüsü / 2016 Sertifika Kodu: 190922102089

Başarılar ve Burslar

- ✓ Akademik Başarı Bursu (3 dönem; 2014-2015 Güz-Bahar,2016 Güz)
- ✓ Yüksek Onur Belgesi (3 dönem; 2014-2015 Güz-Bahar,2016 Güz)

Projeler

- ✓ Dr. Öğretim Üyesi Önder Çetin'in yürütmekte olduğu ‘Türkiye’de Göç ve Göçmen Algısı’ isimli TÜBİTAK Projesi'nin İstanbul ayağında çalıştım. / 2015-2016

Programlar

- ✓ SPSS (İyi Derece)
- ✓ NVivo (Orta Derece)